

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงพลวัตอันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถที่จะควบคุมได้โดยในการศึกษาครั้งนี้จะเน้นในด้านที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมย่อยที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลักที่ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ให้การยอมรับซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาถึงวัฒนธรรมย่อยที่มีความสัมพันธ์กับเหล่า เซ็กซ์ พนันบอล ซึ่งเป็นการศึกษาในกลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นกลุ่มที่มีปัญหามากที่สุดเพื่อเป็นการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง queer ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ

1.การศึกษาแนวคิดทฤษฎี

วัฒนธรรม

สังคม

การขัดเกลาทางสังคม

การกระทำทางสังคม

การรวมกลุ่ม

พฤติกรรมทางสังคม

บทบาทชาย - หญิง

ชุมชนปฏิบัติ

สังคมประกิต

การควบคุมทางสังคม

กระบวนการคิด

สภาพปัญหาวัยรุ่น

ด้านเหล่า

ด้านเซ็กซ์

ด้านพนันบอล

การพนันฟุตบอล
2.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.การศึกษาแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เน้นผู้วิจัยได้เน้นในการศึกษาถึงเนื้อหาในทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการสร้างความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับงานวิจัยและยังใช้เป็นแนวทางในการแปลความหมายให้มีความถูกต้องและสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้นช่วยให้ผู้วิจัยมีทัศนคติที่กว้างไกลมากยิ่งขึ้น โดยในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ดังนี้

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนเรา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงวัฒนธรรมย่อยที่เกิดขึ้นกับกลุ่มนักศึกษาอาชีวกลุ่มหนึ่งที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอาชีวศึกษาที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับเหล่า เซ็กซ์ พนันบอล เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงใคร่ขอกกล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมก่อนดังนี้

ความหมายของวัฒนธรรม

จากการศึกษาในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพบว่าความหมายของวัฒนธรรมนั้นมิใช่ให้ความหมายอย่างมากมายและกว้างขวางเช่น

1. วัฒนธรรมในทางสังคมวิทยา หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม (The Way of life)

2. วัฒนธรรม หมายถึง แบบอย่างแห่งพฤติกรรมของคนในสังคม (Behavior patterns)

3. ตามความเห็นของ F.B. Tylor นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายถึง สิ่งรวมทั้งหมดที่สลับซับซ้อนรวมไปถึงความรู้, ความเชื่อ, ศิลปะ, ศิลปกรรม, กฎหมาย, ขนบธรรมเนียมประเพณีและความสามารถอื่นใดตลอดจนความเคยชินต่าง ๆ ซึ่งคนเราได้รับมาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม “Culture as that complex whole which include knowledge, belief, art.. Morals low custom and any capacities and habits squired by men as a member of sociaty”

4. ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแยกศัพท์ออกเป็นวัฒนธรรม คำว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง ส่วนคำว่า ธรรม หมายถึง สภาพที่ทรงไว้ซึ่งสัตว์นั้นคือใคร ประพฤติ

ธรรม ๆ ย่อมยกผู้หนึ่งให้พ้นจากความชั่วร้ายต่าง ๆ เมื่อนำมารวมกันก็เป็นวัฒนธรรม แปลว่า ธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติตามมีความสุขความเจริญ

5.ตาม พ.ร.บ. วัฒนธรรมแห่งชาติปี พ.ศ. 2485 มาตรา 16 ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรือง ความมีระเบียบวินัย ความกลมเกลียวสามัคคีของชาติ และความมีศีลธรรมอันดีของประชาชน

6.พระยาอนุমানราชชน (2515) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ในส่วนรวมผลิตสร้างมันขึ้นมา โดยการเรียนรู้จากกันและสืบต่อเป็นความเจริญก้าวหน้า หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อนซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี

7.วัฒนธรรมในความหมายของ สุพัตรา สุภาพ (2518) นั้นครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ เทคโนโลยี ต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

8. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตยทรงบัญญัติขึ้นและได้มีใช้ เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2483 โดยทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษคือ culture ซึ่งเป็นคำที่มาจาก cultural ในภาษาละติน อันหมายถึงการเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง

10. Leslie A. White ได้ให้คำจำกัดความว่า วัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ ประกอบด้วย การกระทำ (แบบแผนของพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือเครื่องใช้หรือสิ่งที่ใช้สร้าง เครื่องมือเครื่องใช้) ความคิด (ความเชื่อ ความรู้) และความรู้สึก (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์และมีลักษณะชัดเจน ดังนั้น จึงสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นได้ง่าย

9. Clyde Kluckhohn ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า เป็นระบบที่ได้รับสืบทอดมาจาก บรรพชน ซึ่งเป็นแบบของการดำเนินชีวิตที่เห็นจากภายนอก (explicit designs) และแบบที่อยู่ภายใน (implicit designs) ที่สมาชิกของกลุ่มหรือสังคมร่วมกันสร้างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหมด ความเชื่อ ค่านิยม และเมื่อมองด้วยแนวทางความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยาแล้วนั้น จากความแตกต่างของความหมายดังที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น Alfred Kroeber และ Clyde Kluckhohn จึงได้รวบรวมความหมายของวัฒนธรรมต่างๆ ไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรม” ที่พิมพ์ในปี ค.ศ. 1952 พบว่ามีผู้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ถึง 175 ความหมายซึ่งพอที่จะจำแนกออกได้ 2 ประเภทคือ ตามทัศนคติของพวก totalis view และอีกประเภทหนึ่งเป็นของพวก mentalist view

ความเห็นของพวกเขา Total list view พิจารณาความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมเอาความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และนิสัยอื่น ๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

ดังเช่นที่ Taylor ได้ให้ความหมายไว้พวก mentalist view พิจารณาความหมายวัฒนธรรม ในฐานะเป็นระบบความคิดหรือในลักษณะระบบความรู้และความเชื่อที่คนในสังคมได้รับรู้ มี ประสบการณ์ และตัดสินใจในรูปของการกระทำร่วมกัน

สำหรับสังคมไทยนั้นคำ “ วัฒนธรรม ” ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ ลักษณะที่แสดงถึงความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศิลปกรรมอันดี ของประชาชน ”

ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คน อื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันทีเช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือน ๆ กันสำหรับคน ในกลุ่มนั้น ซึ่งพอจะสรุปความหมาย “ วัฒนธรรม ” ได้ว่า “ วัฒนธรรม ” คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เองทั้งหมด เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ วิถีชีวิต ฯลฯ รวมทั้งผลผลิตของพฤติกรรมดังกล่าวด้วย สมาชิกในสังคมมีส่วนเป็นเจ้าของ มีการถ่ายทอด สืบต่อกันมา นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ยังคงจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยสิ่งซึ่งจะเป็นที่สังเกตเพื่อ นำมาวินิจฉัยว่า ชาติใดมีวัฒนธรรมหรือไม่มีนั้น หลวงวิจิตรวาทการ (2505 : 117) ให้ข้อวินิจฉัยว่า จะต้องพิจารณาชนชาตินั้นว่ามีนิสัยอย่างไร ซึ่งนิสัยนี้เราอาจมองเห็นได้จากสภาพความเป็นไปของ คนในชาตินั้น ในปัจจุบันหรือจากวัตถุสถานที่ก่อสร้างไว้ ซึ่งชาติที่มีวัฒนธรรมจะมีนิสัยอยู่ 4 ประการ คือ

1. นิสัยก่อสร้าง
2. นิสัยรักความประณีต
3. นิสัยมีความองงามในความคิด
4. นิสัยต่อสู้

เมื่อพิจารณาความหมายของ “ วัฒนธรรม ” พอมองเห็นลักษณะของวัฒนธรรม ว่ามีหลาย แบบดังที่นักสังคมวิทยาหลายท่านได้จำแนกลักษณะเป็นข้อๆดังนี้ (ประคิษฐ์ มัชฌิมา, 2522)

1. วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาโดยการ เรียนรู้ ไม่ใช่ถ่ายทอดทางชีวภาพหรือกรรมพันธุ์

2. วัฒนธรรมเกิดจากการถ่ายทอด โดยมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเครื่องมือ สำคัญ

3. วัฒนธรรมจะต้องเป็นสิ่งสำคัญที่สังคมยึดถือหรือถือปฏิบัติร่วมกัน
4. เป็นแบบฉบับหรือแนวทางดำเนินชีวิตที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติตาม
5. วัฒนธรรมจะสร้างความพอใจให้มนุษย์ได้ เช่น ประเพณีการบวชจะสร้างความพอใจให้แก่พ่อแม่ ญาติพี่น้องของผู้บวชได้
6. เป็นผลรวมของหลาย ๆ สิ่ง คือเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต
7. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์สภาพเศรษฐกิจของสังคมนั้น ๆ

จากลักษณะของวัฒนธรรม เราก็ทราบว่าวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่ง ผงจิตต์ อธิคมนันท์ (2520) ได้อธิบายว่า ถ้าหากมนุษย์ยังยึดมั่นอยู่ในสิ่งเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง ก็จะไม่มีความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์ความก้าวหน้าให้แก่วัฒนธรรม เพราะถ้าสิ่งใดอย่างที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนานมากเกินไป ก็จะสลายตัวลงถ้าด้านทานเหตุการณ์ใหม่ไม่อยู่ การเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้วัฒนธรรมในสังคมยังมีอยู่ได้ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นทำไปโดยรวดเร็ว ก็จะเปลี่ยนบุคลิกลักษณะของวัฒนธรรมนั้นหมดเอกลักษณ์ของตัวเอง การที่วัฒนธรรมจะมีความเจริญงอกงามได้ ก็ต้องมีหลักในการเปลี่ยนแปลง คือต้องมีการเคลื่อนไหวและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างสม่ำเสมอ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีเสถียรภาพอยู่ด้วย ไม่เช่นนั้นความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมก็จะมีขึ้นไม่ได้ (www.rinp.ac.th/Culture, 24/07/48)

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

Talcot Parsons (อ้างในสุเทพ สุนทรเกสัช, 2535, หน้า 100) พิจารณาเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นพลังยึดเหนี่ยวที่สำคัญขององค์ประกอบส่วนต่างๆ ของโลกทางสังคม หรือที่เขาเรียกว่าระบบของการกระทำหรือปฏิบัติการ พาร์สันได้ให้คำนิยามของระบบวัฒนธรรมไว้ว่าในแง่ที่วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับระบบปฏิบัติการอื่นๆ วัฒนธรรมจะถูกมองว่าเป็นแบบแผน ระบบที่มีการจัดระเบียบของสัญลักษณ์ที่เป็นแนวทางด้านวัตถุต่อผู้กระทำ เป็นด้านท่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบบุคลิกภาพ และแบบแผนที่ยอมรับเป็นสถาบันภายในสังคมเนื่องจากส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์และจิตวิสัย วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่พร้อมจะถูกถ่ายทอดจากระบบหนึ่งไปยังอีกระบบหนึ่งได้เสมอ

แต่หากจะพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมในเชิง “ชีวิตวัฒนธรรม” แล้ววัฒนธรรมน่าจะถือได้ว่าเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสร้างสรรค์ขึ้นมา ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์และการปรับตัวกับ

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และธรรมชาติภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเปรียบเป็นพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปะและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น (ศรีศักร วัลลิโภคม, 2536, หน้า21-28)

ลักษณะของวัฒนธรรม

ลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรมได้แก่

1. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of learned behavior) พฤติกรรมบางอย่างเกิดจากการเรียนรู้และพฤติกรรมบางอย่างก็ได้รับมรดกตกทอด (พันธุกรรม) แต่ในความหมายของวัฒนธรรมแล้วจะไม่ใช่พฤติกรรมที่ได้รับตกทอดมา และไม่ใช่วิธีกรรมที่เกิดจากสัญชาตญาณ บุคคลได้เรียนรู้พฤติกรรมอย่างมีจิตสำนึก (conscious) โดยผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น พ่อแม่ เพื่อน โรงเรียน บ้าน สถาบันต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และไม่ใช่วิธีกรรมที่เกิดจากโดยตรงและทางอ้อมต่อบุคคลในสังคม พฤติกรรมการเรียนรู้มีกระบวนการหรือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่ประกอบขึ้น ถ้าแยกพฤติกรรมออกเป็นการกระทำต่าง ๆ เราจะพบว่าการกระทำนี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นเพราะความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และจัดรูปแบบเป็นกระบวนการ กระบวนการของพฤติกรรมนี้ไม่ใช่เพียงบุคคลแต่ละคนมีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ แต่รวมถึงกระบวนการของบุคคลที่ต้องเป็นไปทั้งสองฝ่าย มีการเสนอสนองกันและกัน อันก่อให้เกิดเป็นรูปรวม ๆ ขึ้นในสังคม เช่น พฤติกรรมของสามีและภรรยา ซึ่งเป็นกระบวนการของความสัมพันธ์แต่ละฝ่ายก็มีกระบวนการของตนเองด้วย

แนวความคิดเป็นผลจากการเรียนรู้ กล่าวคือลักษณะย่อย ๆ ของคน และความสามารถของคนได้พัฒนาจากประสบการณ์ในอดีต ในช่วงของการเรียนรู้บุคคลมีความสามารถเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บุคคลจะ แก้ไขพฤติกรรมของตนโดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องช่วย ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นผลของการเรียนรู้ ซึ่งแยกออกได้ 2 ชนิด คือ

1. ทักษะ ค่านิยม และความรู้ เมื่อ Edmund Hilary และ Tensing Norkay ได้ประสบความสำเร็จในการไต่ภูเขาเอเวอร์เรสต์ Hilary ได้ให้ความเห็นว่าเขาได้ประสบความสำเร็จเพราะเขาได้ไต่ขึ้นบนไหล่ของนักปีนเขาอื่น ๆ ซึ่งได้เคยปีนเขาภูนี้มาก่อน ซึ่งความคิดเห็นนี้แสดงนัยถึงวัฒนธรรมด้วยเพราะได้มีการสร้างทัศนคติ ความรู้ และค่านิยมต่อสิ่งที่ได้เคยทำมาก่อน คือ เป็นการสะสมประสบการณ์ในอดีตและพฤติกรรมของผู้อื่นในช่วงที่ผ่านมา

2. วัฒนธรรม ที่อยู่ในรูปของวัตถุคือสิ่งที่เราได้สร้างสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา วัตถุสิ่งของเหล่านี้ อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ธรรมชาติได้ให้วัตถุดิบแก่เรา แต่พฤติกรรมการเรียนรู้ได้ทำให้เกิดวัตถุสำเร็จรูป ดังนั้น รูปแบบของวัฒนธรรมทางวัตถุในแต่ละแห่งจึงไม่เหมือนกัน

2. เป็นสิ่งที่มืออยู่ร่วมกัน (Shared by members of society) พฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของสมาชิกของสังคม และมีการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การรับนำมาปฏิบัติจะมีระดับไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับการเลือกหรือโดยสภาพบังคับ ถ้าในสังคมใดการบังคับให้ประพฤติปฏิบัติ วัฒนธรรมที่เห็นว่าเหมาะสมอยู่ในขั้นรุนแรงบุคคลในสังคมจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่ในทางกลับกันถ้ากฎข้อบังคับของสังคมหย่อนยาน บุคคลก็จะเลือกปฏิบัติตามความมากน้อยแตกต่างกันไป

3. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted among the members of society) พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากช่วงอายุหนึ่งไปยังอีกช่วงอายุหนึ่ง และแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคม โดยสัญลักษณ์ คือภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของคำพูด การเขียน การสลักหรือจารึกไว้ในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้น ๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึก ทักษะ ทักษะ ความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

4. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is gratifying)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอ ความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความต้องการขั้น มูลฐานซึ่งแต่เดิมอยู่ในรูปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนหรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประดิษฐ์สวยงามและซับซ้อนมากขึ้น

5. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is adaptive)

วัฒนธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่คงที่ (Static) แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเจริญทางวิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและกว้างขวาง ตลอดทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านการติดต่อสื่อสาร ทำให้วิถีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมของคนในสังคมหนึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนไปตามการแพร่กระจายวัฒนธรรมและอยู่ในอัตราที่เร็วขึ้น

6. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is integrative)

วัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยการนำองค์ประกอบย่อย ๆ ของวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างประสานเข้าด้วยกัน แม้ว่าวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันจะดึงกันไปคนละทิศละทาง แต่มีแนวโน้มที่จะมีความแน่นอนและประสานกัน เพื่อให้สังคมคงอยู่ได้

7. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Ideal form of behavior)

รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าดี มีความเหมาะสม สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนจะยึดถือและปฏิบัติตาม ในทางกลับกัน สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าไม่ควร ไม่เหมาะสม ก็จะไม่ถือปฏิบัติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนหนึ่งสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมต่างก็มีลักษณะวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองหรือมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความคิดและมองโลกแตกต่างกัน รวมทั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมตลอดจนการมีพฤติกรรมเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมจึงไม่เหมือนกัน

8. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ (Super organic) super organic เป็นคำศัพท์ที่ Herbert Spencer นำมาใช้เป็นคนแรก และ Kroeber ได้ศึกษาเพิ่มเติมอย่างมีหลักการ โดยเปรียบเทียบวัฒนธรรมว่าเป็นลักษณะ ที่เหนือจากอินทรีย์ (organic) อินทรีย์หมายถึง “ตัวตน” “รูปร่าง” หรือ “สาร” ลักษณะที่เหนืออินทรีย์คือลักษณะที่อยู่เหนือจากสภาพธรรมชาติหรือ สัตว์ชาติญาณของ เอกภกตบุคคล ลักษณะดังกล่าวช่วยให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้และทำให้มีชีวิตรอดได้ทางกายภาพและสังคม Leslie A. White ได้จำแนกระดับของการวิเคราะห์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ระดับโดยใช้ความคิดเรื่อง Super organic และ Inorganic และได้แสดงความแตกต่างของแนวความคิดทั้งสามไว้ดังนี้

Super organic หมายถึง ปรัชญาการณที่ประกอบด้วย เครื่องมือ เสื้อผ้า ศิลป องค์กรทางสังคม ศาสนา ระบบความคิด เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นการจัดระเบียบขององค์วัตถุที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง เพื่อให้เกิดความสุนทรีย์และความสะดวกแก่สิ่งมีชีวิต คุณลักษณะสำคัญของ super organic คือสัญลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษา

Inorganic หมายถึง ปรัชญาการณที่เรียกว่าสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งแสดงคุณลักษณะโดยอะตอม โปรตอน อิเลคตรอน คลื่น หรือหน่วยอื่น ๆ ที่นักฟิสิกส์ได้กำหนดไว้

Organic หมายถึง ปรัชญาการณ ที่เกี่ยวกับชีวภาพหรือสิ่งมีชีวิตและแสดงคุณลักษณะโดยเซลล์อาจกล่าวเพื่อง่ายต่อการเข้าใจว่า มนุษย์เท่านั้นที่มีวัฒนธรรมในลักษณะที่เหนืออินทรีย์ในขณะที่สัตว์มีเพียงอินทรีย์ที่ได้รับการถ่ายทอดทางสายโลหิต ลักษณะที่อยู่เหนืออินทรีย์นั้นมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์ในการถ่ายทอดและใช้ศักยภาพในการปรับและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อให้อินทรีย์อยู่ในภาวะที่สมบูรณ์ เกิดความมั่นคงปลอดภัยและได้รับความสะดวก

ระดับของวัฒนธรรม

เมื่อพูดถึงคำว่าวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงระดับวัฒนธรรม ไม่เช่นนั้นจะเกิดความสับสน ซึ่งงามพิศ สัตย์สงวน (2543, หน้า43) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมแตกต่างกัน 4 ระดับดังนี้ คือ

1. วัฒนธรรมในความหมายหรือระดับที่กว้างที่สุด (Generic) หมายถึงวิถีชีวิตที่ต้องเรียนรู้ของมนุษย์ทุกสังคมไม่ว่าในอดีต หรือในปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมในความหมายทั่วไปคือเป็นความจริงในทุกสังคม

2. วัฒนธรรมเฉพาะ (Specific) หมายถึงวิถีชีวิตของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น วัฒนธรรมของสังคมไทย สังคมจีน สังคมญี่ปุ่น หรือสังคมอเมริกัน

3. วัฒนธรรมย่อย (sub specific or subculture) วัฒนธรรมในความหมายนี้หมายถึงความแตกต่างในวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมย่อยเชิงชนชั้นสูง กลาง หรือต่ำ วัฒนธรรมย่อยของชาวยุโรป โสเกนิก นักศึกษา นักร้อง นักดนตรี ผู้หญิงเท่พวกกลางคืน หมอฮอนวูด เกย์ เลสเบียน พระ และครู เป็นต้น

4. วัฒนธรรมที่ร่วมเฉพาะ (Inter specific) บางส่วนของวัฒนธรรมอาจเป็นวัฒนธรรมที่ร่วมเฉพาะ หมายถึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่มีร่วมกันใน 2 วัฒนธรรม หรือหลายวัฒนธรรมไม่มีวัฒนธรรมย่อยของสังคมใดที่เป็นอิสระต่อวัฒนธรรมย่อยของสังคมอื่น แม้แต่สังคมดั้งเดิมที่แยกตัวโดดเดี่ยวไปจากสังคมอื่นๆ ก็ยังมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกับวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน นอกจากนี้บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นสากลคือมีในทุกสังคมโดยไม่มีข้อยกเว้น ความหมายของวัฒนธรรมย่อยยังคงอยู่ในช่วงของการโต้เถียงกันเสมอ และรูปแบบของวัฒนธรรมย่อยยังมีข้อขัดแย้งกับการให้ความหมายที่เฉพาะเจาะจง ในงานเขียนของ Dick Hebbage (1994) มีหลายส่วนที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของกระบวนการ โดยการอธิบายว่าวัตถุถูกทำให้มีความหมาย และมีความหมายอีกครั้งในแง่ “รูปแบบ หรือ ลีลา” ในวัฒนธรรมย่อย Genet (1976) ได้อธิบายว่ากระบวนการนี้เริ่มต้นขึ้นกับคติอาชญากรรมซึ่งต่อต้านกับบรรทัดฐานในกรณีนี้การเบี่ยงเบนที่แท้จริงอาจจะดูไม่รุนแรงมากนัก ดังตัวอย่างเช่น การบิดขมวดผมปอยข้างหน้าของผู้ชาย (ในยุคของ Elvis Presley)

ส่วนมุมมองในการให้ความหมายทางวัฒนธรรมย่อยของโรเบอร์ (Robert Prus, 1996, pp85-86) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมย่อยเอาไว้ว่าเป็นวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนหนึ่งภายในขอบเขตของชุมชนหนึ่ง วัฒนธรรมย่อยได้ถูกแสดงลักษณะพิเศษต่างๆ โดยการปฏิสังสรรค์ ความต่อเนื่องกันและความเป็นลักษณะเฉพาะของคนในและคนนอกสมาชิกในชุมชนแต่ละคนอาจจะยึดเวลาในการมีส่วนร่วมของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายวัฒนธรรมย่อยอย่างมากมาย เช่นในงานเขียนของ งามพิศ สัตย์สงวน ได้มีนักคิดหลายคนให้ความหมายของวัฒนธรรมย่อยไว้หลากหลาย เช่น ลินตันและ นัดดา (Linton and Nadda) เรียกว่าวัฒนธรรมเฉพาะ (Specialties) เรดฟิลด์ (Radfield) เรียกว่า วัฒนธรรมเล็ก (Little Tradition) และแกมส์ (Gamst) และนอร์แบ็ค (Nor beck) เรียกว่าวัฒนธรรมย่อย (Sub specific) คือส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่ใช้กันในกลุ่มของคนบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้ใช้กันในทุกกลุ่มคนหรือโดยคนจำนวนมากในสังคม วัฒนธรรมย่อยมักเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั่วไปและมักเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกันมันก็จะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมทั่วไปด้วย วัฒนธรรมย่อยจะเด่นชัดในสังคมที่มีความแตกต่างในหมู่ประชากร ดังนั้นในสังคมจึงมักจะไม่มีความวัฒนธรรมทั่วไปแต่เพียงประการเดียว แต่จะมีแกนกลางที่เป็นวัฒนธรรมทั่วไป และมีวัฒนธรรมย่อยอยู่จำนวนหนึ่งในสังคมนั้นด้วย

Wallerstein (อ้างในงามพิศ สัตย์สงวน, 2543, หน้า 187) นักสังคมวิทยาร่วมสมัยได้อธิบายถึงวัฒนธรรม โดยแยกแยะให้เห็นถึงภาพย่อยของแต่ละวัฒนธรรม และได้บรรยายถึงวัฒนธรรมย่อยดังนี้

1. ประชาชนแต่ละกลุ่มต่างก็มีวัฒนธรรมย่อยเป็นของตัวเอง
2. วัฒนธรรมย่อยของแต่ละกลุ่มอาจแบ่งตามเพศ เชื้อชาติ ภาษา ชนชั้น ซึ่ง

สมาชิกคนหนึ่งๆ อาจสังกัดหรือมีส่วนร่วมด้วยหลายกลุ่มวัฒนธรรม จากความหมายของวัฒนธรรมในแง่ของ Wallerstein แล้วเท่ากับเป็นการชูวัฒนธรรมย่อยขึ้นมาอธิบาย เพื่อให้มองเห็นภาพวัฒนธรรมใหญ่ชัดเจนขึ้นนั่นเอง

สำหรับวอร์สเลย์ (อ้างในงามพิศ สัตย์สงวน, 2543, หน้า 187) มีความคิดเห็นว่าหากพูดถึงวัฒนธรรมแล้วย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงวัฒนธรรมย่อย วอร์สเลย์ได้ยกตัวอย่างของนคร ชิคาโกในช่วงปีคริสต์ศักราช 1900 – 1930 ชนชั้นผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ มีปรากฏให้เห็นเด่นชัดมาก เช่น พวกยิว พวกออร์ทอดอกซ์ จากรัสเซีย และกรีก พวกนิกายคาทอลิกจากไอร์แลนด์และอิตาลีตอนใต้ และพวกผิวดำจากรัฐในตอนใต้ พวกเขาเหล่านี้ต่างก็มีวัฒนธรรมเฉพาะในกลุ่มของตน จากกรณีตัวอย่างของวอร์สเลย์นั้นจะเห็นว่าในวัฒนธรรมใหญ่ของมหานครชิคาโกนั้น ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมย่อยอยู่มากมาย

หน้าที่ของวัฒนธรรม

หน้าที่ของวัฒนธรรมที่สำคัญมีดังนี้คือ

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน มนุษย์สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้มนุษย์จัดระเบียบพฤติกรรมของตนเองและ

แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบันตัวอย่าง เช่น รูปแบบของครอบครัวของสถาบันครอบครัว เป็นต้น

2. เป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม ซึ่งกลุ่มสังคมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มครอบครัวซึ่งได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับบทบาทตามฐานะตำแหน่งของความสัมพันธ์ทางสังคม อาทิ แบบการมีครอบครัว แบบของการเลี้ยงดูบุตรหลาน และแบบของการแต่งงาน วัฒนธรรมอันเป็นตัวกำหนดแบบของความสัมพันธ์ พฤติกรรมของมนุษย์นี้จะเป็นเครื่องชี้ทางและแนะนำ รวมทั้งกำหนดบทลงโทษและให้รางวัลแก่สมาชิกด้วย

3. ทำหน้าที่ควบคุมสังคม การควบคุมทางสังคมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการใช้ชีวิตการแสดงออกของบุคคล และสิ่งที่จะเกิดขึ้นหากไม่ปฏิบัติหรือประพฤติตามมาตรฐานที่ตั้งเอาไว้โดยสังคมหรือกลุ่มของคน การควบคุมทางสังคมนี้อาจอยู่ในรูปที่เป็นทางการที่อาศัยกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับที่วางไว้หรือตรากฎหมาย สามารถอ้างอิงและยึดถือเป็นหลักฐานยืนยันได้ตลอดเวลา และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ อันได้แก่ ขนบธรรมเนียมและกวีศีลธรรม เป็นต้น

4. ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ของสังคมเช่นเดียวกันกับบุคลิกภาพของบุคคลแต่ละคน ส่วนที่เป็นนามธรรมของบุคลิกภาพก็คือ ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคิด ความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเปรียบได้กับวัฒนธรรมแบบไม่ใช่วัตถุของสังคม ส่วนที่มองเห็นได้ของบุคลิกภาพ เช่น รูปลักษณ์ การนุ่งห่มสวมใส่เสื้อผ้า ตลอดจนท่าทางการเดิน การพูด เป็นเสมือนวัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรมของสังคม

5. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดความเป็นปึกแผ่น ความจงรักภักดี และอุทิศตนให้กับสังคม ทำให้สังคมอยู่รอด ทั้งนี้เพราะการมีลักษณะวัฒนธรรมเดียวกันของกลุ่มคนในสังคมย่อมทำให้นักคิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของร่วมกันจึงก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหนและพร้อมที่จะปกป้องเพื่อให้วัฒนธรรมอันเป็นส่วนร่วมของตนยังคงอยู่ตลอดไป

6. เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้าง หล่อหลอม (moulding) บุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก บุคลิกภาพเป็นผลรวมความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย สภาพและการแสดงออกของจิตใจและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ดังนั้น ตัวกำหนดบุคลิกภาพจึงน่าจะ ได้แก่ ลักษณะทางชีวภาพและลักษณะทางวัฒนธรรม กล่าวคือ บุคลิกภาพของบุคคลส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจากลักษณะทางชีวภาพอันเป็นส่วนของกรรมพันธุ์ที่ได้จากยีนส์ (genes) ของบิดามารดา อีกส่วนหนึ่ง

เป็นผลเนื่องมาจากการอยู่ร่วมติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะทำให้บุคคลได้รับการอบรมขัดเกลาทางสังคมจากกลุ่มและตัวแทนในการขัดเกลาที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม สิ่งถ่ายทอดก็คือแบบแผนหรือวิธีการและกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

7. ทำให้สมาชิกแต่ละสังคมตระหนักถึงความหมาย และวัตถุประสงค์การมีชีวิตของตน อันเป็นความหมายของสถานการณ์และที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม และจุดหมายปลายทางการเรียนรู้ ความหมายของสถานการณ์ดังกล่าวเช่น การยิ้ม การหัวเราะ แสดงความหมายถึงความเป็นมิตร ไมตรีจิตต่อกัน หรือการชูกำปั้น หน้าบึ้ง แสดงความหมายในทางตรงกันข้ามคือความไม่พอใจ ไม่เป็นมิตร เหล่านี้เป็นผลของวัฒนธรรม วัฒนธรรมแต่ละอย่างมีวิธีการที่จะละเอียดลออแตกต่างกัน ซึ่งช่วยอธิบายความหมายของแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกันด้วยวัฒนธรรมอธิบายความหมายเกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม และจุดหมายปลายทางของคน กล่าวคือ บุคคลย่อมอยู่ในภาวะที่มีแนวโน้มที่จะรู้สึกและปฏิบัติด้วยวิธีการบางอย่าง (ทัศนคติ) โดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวแบบที่กำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่น่าปรารถนา (ค่านิยม) ซึ่งกลายมาเป็นจุดหมายหรือสิ่งที่บุคคลจะพึงบรรลุถึง และเป็นสิ่งที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

8. สร้างหรือจัดแบบความประพฤติเพื่อว่าบุคคลจะได้ปฏิบัติตาม โดยไม่จำเป็นจะต้องคิดหาวิธีการประพฤติดำเนินปฏิบัติโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรืออบรมให้รู้ระเบียบทางสังคมเกี่ยวกับบทบาท ความคาดหวัง บรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ

1. องค์คติ (concepts) อันได้แก่สิ่งที่เป็นความเชื่อ (เช่นในเรื่องศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์) แนวความคิด (เช่นในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม) ความเข้าใจ (ในเรื่องของโลกจักรวาลและมนุษย์) ความรู้สึก ความรู้ ปัญหา และทักษะต่างๆ

2. องค์พิธีการ (usages) หมายถึง พิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติต่าง ๆ ที่มีความหมายและวัตถุประสงค์แน่นอน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีโกนจุก เป็นต้น อันเป็นรูปพิธีกรรมต่างๆ ใน วิถีจักรชีวิต

3. องค์การ (organization) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อบรรลุสู่ความสำเร็จในวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีวัตถุประสงค์อย่างเด่นชัด มีกฎระเบียบในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น สมาคม สโมสร องค์การธุรกิจ พรรคการเมือง เป็นต้น

4. องค์วัตถุ (objects) ซึ่งรวมทั้งที่มีรูปร่างเป็นตัวตนหรือสัสดส่วนที่แน่นอนอันเป็นผลผลิตของการกระทำของคนในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตทางเกษตรกรรมและ

อุตสาหกรรมแบบอาคารสถานที่ เครื่องกาย ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น และองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่างหรือสัดส่วนที่แน่นอน เช่น ภาษา สัญลักษณ์ ตัวเลขที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทของวัฒนธรรมอาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุธรรม (material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน อันได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้สอย อาคารก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย เครื่องยนต์กลไก งานจิตรกรรมเครื่องมือสมอกล เป็นต้น

วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุธรรม (nonmaterial culture) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่เป็นรูปร่างเป็นตัวตน เป็นนามธรรมอันประกอบด้วย บรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์

2.1 บรรทัดฐาน (Norms) เป็นแนวทางการประพฤติที่สมาชิกกลุ่มหรือสังคมยึดถือเป็นมาตรฐานร่วมกันเพื่อเป็นตัวกำหนดและควบคุมการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกว่าสิ่งใดเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติหรือห้ามปฏิบัติ อันจะยังผลแก่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมบรรทัดฐานประกอบด้วยวิธีหรือแนวทางปฏิบัติที่กลุ่มทำสิ่งต่างๆ จนกลายเป็นนิสัยตามปกติเสมอๆ ที่เรียกว่า “ วิถีประชา ” (folkways) เช่น การรับประทานอาหารด้วยช้อน ส้อม การถอดรองเท้าเมื่อเข้าไปในศาสนสถานรวมทั้งสิ่งที่กลุ่มเรียกว่า “ กฎศีลธรรม ” (mores) ซึ่งเป็นความคิดเกี่ยวกับความผิด ถูก ที่ต้องการให้มีการปฏิบัติในบางเรื่อง และหากมีผู้ฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎศีลธรรมย่อมได้รับการลงโทษ ตัวอย่างกฎศีลธรรม ได้แก่ การห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นต้น “ กฎหมาย ” (law) จัดเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นการใช้การบังคับที่ขอบรรณโดยระบุไว้อย่างเด่นชัดเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้กฎศีลธรรมเข้มแข็งขึ้น ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะได้รับการลงโทษถูกรับจำคุกหรือประหารชีวิต

2.2 สถาบัน (institutions) เป็นส่วนประกอบหนึ่งของวัฒนธรรม อันหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในด้านหน้าที่อันประกอบด้วยค่านิยมและวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการขั้นพื้นฐานของสังคมนั้นแบบแผนทางวัฒนธรรมของพฤติกรรมที่ยอมรับกันได้กำหนดบทบาทและแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งการกำหนดบทบาทอาจกระทำในรูปของการบังคับหรือกฎหมายก็ได้ ส่วนพฤติกรรมที่มีขึ้นเพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานและก่อให้เกิดความพอใจเช่น สถาบันเศรษฐกิจเกิดขึ้นเพราะความต้องการขั้น มูลฐานทางกายภาพ อันได้แก่ ที่อยู่ อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม จึงเกิดกิจกรรมทางการผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคขึ้น สถาบันทาง

การเมืองและการปกครองเกิดขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบในสังคม มีการบริหารการปกครองที่เป็นแบบแผน สถาบันครอบครัวจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการดูแลป้องกันตลอดจนเลี้ยงดูเด็กที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ สถาบันการศึกษาตั้งขึ้นเพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ทักษะที่สังคมยอมรับด้วย

2.3 ค่านิยม (Values) หมายถึง สิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าอะไรก็ตามที่คนในสังคมส่วนใหญ่ชอบปรารถนาหรือต้องการให้เป็น หรือกลับกลายเป็นสิ่งที่คนถือว่า ต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมรวมเอาเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม เช่น การอยากมีรายได้มากๆ และเป้าหมายที่เป็นนามธรรม เช่น ความเป็นประชาธิปไตย

สิ่งที่จัดว่าเป็นค่านิยมของสังคมหรือไม่เป็นนั้นต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ยอมรับโดยสมาชิกอย่างกว้างขวาง
2. สมาชิกยึดถือค่านิยมนั้นมานาน
3. การยึดถือนั้นได้มีการทำอย่างแน่นแฟ้น
4. ฐานะทางสังคมของสมาชิกของกลุ่มเป็นที่ยอมรับ

2.4 ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึง ความคิดที่เป็นที่ยอมรับและยึดถือ ซึ่งอาจเป็นความคิดที่เป็นสากลหรือเป็นที่ยอมรับของบางกลุ่ม หรือเป็นความจริงทั้งหมดที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ความเชื่อจะช่วย อธิบายและติดตามเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับจักรวาลและโลก ความเชื่อเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผิดหรือถูก แต่ค่านิยมไม่อาจพิสูจน์ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ได้

วัฒนธรรมและสังคม

ความแตกต่างขั้นมูลฐานของสังคมและวัฒนธรรมอาจกล่าวได้ดังนี้ คือ วัฒนธรรมเป็นกระบวนการพฤติกรรมการเรียนรู้ สังคมเป็นกลุ่มของคน หรือวัฒนธรรมเป็นพฤติกรรม สังคมเป็นกลุ่มทางสังคมซึ่งอาจประกอบด้วยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของคนซึ่งมีการแบ่งปันกันในวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง วัฒนธรรมจึงเป็นภาพสะท้อนของสังคม และเป็นเครื่องวัด เครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องกำหนดความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมด้วย

สังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กัน เกิดขึ้นและวิวัฒนาการไปพร้อม ๆ กัน สังคมไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากเสียซึ่งวัฒนธรรม และทำนองเดียวกันวัฒนธรรมก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากเสียซึ่งสังคม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมนุษย์แตกต่างไปจากสังคมหรือวิถีชีวิตของสัตว์ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม แต่สัตว์ไม่สามารถสร้างได้ โดยเหตุผลดังนี้คือ

1. มนุษย์รู้จักคิด กล่าวคือ สามารถใช้ปัญญาคิดค้น รู้จักเหตุรู้จักผล จะสามารถสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้
2. มนุษย์รู้จักใช้สิ่งอื่นแทนมือตน สัตว์บางชนิดแม้จะรู้จักใช้ได้บ้างแต่ก็เป็นสิ่งที่ตนเองตามธรรมชาติ ไม่สามารถสร้างและใช้ได้กว้างขวางเหมือนอย่างมนุษย์
3. มนุษย์รู้จักพูด ถ่ายทอดความรู้และความรู้สึกให้แก่กันได้ แม้ว่าสัตว์สามารถทำได้โดยการส่งเสียงร้อง แต่ก็ใช้ได้อยู่ในวงจำกัด ไม่กว้างขวางอย่างคำพูดของมนุษย์

วัฒนธรรม อนุวัฒนธรรม และวัฒนธรรมสากล

ในสังคมใหญ่หรือสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ หลายอาชีพ หลายความเชื่อ หรือหลายขนบธรรมเนียมประเพณี ย่อมมีวัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมเด่นของตนเอง เช่น ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมหลัก โดยมีภาษาไทย อาหารไทย คนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย เป็นต้น วัฒนธรรมหลักเป็นวัฒนธรรมโดยส่วนรวมของบุคคล แต่เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมของกลุ่มย่อยแล้วจะเห็นได้ว่านอกจากจะมีส่วนร่วมและรับวัฒนธรรมหลัก ในฐานะสมาชิกของสังคมใหญ่แล้ว บุคคลยังมีส่วนร่วมและรับวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่เรียกว่า วัฒนธรรมรอง หรืออนุวัฒนธรรม (Subculture) อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนอยู่ด้วย อนุวัฒนธรรมนั้นอาจจำแนกได้เป็น 4 ลักษณะคือ วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่นและวัฒนธรรมย่อยตามอาชีพ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมของคนไทยเชื้อชาติจีน อิสลาม มอญ วัฒนธรรมวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัฒนธรรมของคนไทยภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัฒนธรรมของผู้ที่ประกอบอาชีพตำรวจ ทหาร พ่อค้า เป็นต้น

นอกจากวัฒนธรรมจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามกลุ่มตามเชื้อชาติแล้ว ยังมีวัฒนธรรมบางอย่างที่หลายกลุ่มหลายเชื้อชาติได้ยึดถือหรือปฏิบัติร่วมกัน ลักษณะเช่นนี้จัดว่าเป็นวัฒนธรรมสากล George Murdock กล่าวว่า วัฒนธรรมส่วนที่เหมือนกันนี้มีถึง 88 อย่าง เช่น ข้อห้าม ภาษา การไว้ทุกข์ การทำอาหาร ประเพณีพื้นเมือง มารยาทในสังคม งานเลี้ยง เป็นต้น

ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จากการคงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมทำให้อุดมคติยังคงอยู่และไม่ค่อยจะสูญหาย อุดมคติสร้างคนเพื่อปัจจุบันและอนาคต ความคงอยู่ของวัฒนธรรมในอดีตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะว่าเป็นรากฐานที่

มนุษย์จะสร้างความสำเร็จ โดยการควบคุมสิ่งแวดล้อมและชีวิตของเขา วัฒนธรรมคงอยู่ได้ด้วยเวลา (อายุ) ความเป็นวัตถุและ วัตถุ

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะไม่บอกให้ทราบอย่างเด่นชัดเกี่ยวกับระยะเวลาที่คนสร้าง วัฒนธรรมหรือสถานที่ที่เกิดของวัฒนธรรมรวมทั้งการเกิดขึ้นของวัฒนธรรม นักโบราณคดีได้ กล่าวประมาณ 1 ล้านปีก่อนคริสต์ศตวรรษเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรม โดยการศึกษาจากวัตถุที่ มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ใช้หินซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ความเป็นอยู่และพัฒนา มา เรื่อย ๆ ในยุคนั้นเราเรียกเป็นยุคหินเก่า (Paleolithic) เป็นช่วงที่มนุษย์ได้พัฒนาการใช้หินเพื่อ วัตถุประสงค์ต่างๆ ประมาณ 100,000 ปีก่อนคริสต์ศตวรรษ จัดเป็นยุคหินใหม่ (Neolithic) ซึ่งได้มี การใช้เครื่องมืออื่นๆ เสริมจากการใช้กระดูกและหินขัดเป็นเครื่องมือ เครื่องมือจาก 75,000 ถึง 14,000 ปี ก่อนคริสต์ศตวรรษ เป็นช่วงการพัฒนา วัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ได้มีการใช้ไม้เพิ่มจากหิน และกระดูกและอาศัยอยู่ในถ้ำ และประมาณ 10,000 ปีก่อนคริสต์ศตวรรษ ได้มีการพัฒนาสิ่งต่างๆ มากมาย คือ มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องปั้นดินเผาและอื่นๆ

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการแบ่งช่วงระยะเวลาการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอย่างคร่าวๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมทางวัตถุขึ้นและยังคงใช้ติดต่อมา ความรู้เกี่ยวกับ เครื่องมืออย่างหนึ่งช่วยพัฒนาเครื่องมือเครื่องมืออื่นๆ ต่อมา ซึ่งจัดเป็นประวัติความต่อเนื่องทาง วัฒนธรรมสำหรับความต่อเนื่องทางวัตถุได้แก่ พิธีกรรม การเฉลิมฉลอง ซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมของสังคม

วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่อยู่นิ่ง การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นไปได้ค่อนข้างช้า เรียกว่า Static ถ้า เร็ว เรียกว่า dynamic การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ทั้งโดยภายในและภายนอก การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในเกิดขึ้นเพราะการค้นพบหรือการประดิษฐ์ และการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นจากภายนอกเรียกว่า การกระจายและการยืม

1. การค้นพบหรือการประดิษฐ์

1. การค้นพบ ได้แก่ กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ซึ่งอาจเป็นการค้นพบความรู้ใหม่ ๆ หรืออาจเป็นการทดสอบความรู้ที่มีอยู่แล้ว หรืออาจเป็นการรวมความรู้ที่มีอยู่เดิม
2. การประดิษฐ์ ได้แก่ การใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้วเพื่อทำสิ่งอื่นขึ้นมา

2. การกระจายและการยืม

1. การกระจาย หมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น
2. การยืม คือการนำเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาใช้ ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ แยกแยกไปจากของเดิม หรือทำให้วัฒนธรรมเดิมขยายตัวมากขึ้น

ปัจจัยกระทบการแพร่กระจายของวัฒนธรรมอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะของแนววัฒนธรรมเอง ตามปกติแล้ววัฒนธรรมจะมีลักษณะที่เกี่ยวกับการนำมาใช้ (practical appeal) เกี่ยวกับการสัมผัสได้ด้วยประสาทหรือเร้าความรู้สึก (sensory appeal) เกี่ยวกับทางเขาวปัญญา (intellectual appeal) และเกี่ยวกับศิลปะ (artistic appeal) ลักษณะใดจะแพร่กระจายได้ง่ายมักจะขึ้นอยู่กับลักษณะของวัฒนธรรมนั้น ๆ

2. ลักษณะภายนอกอันได้แก่

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์
2. ปัจจัยทางการเมือง
3. ปัจจัยทางสิทธิหรืออุดมการณ์
4. ปัจจัยทางภาษา

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นอุปสรรคหรือขัดขวางต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้าน (1) ระบบเทคนิควิชาการ (2) ระบบสังคม (โครงสร้างและสถาบัน) (3) ระบบความคิดเห็นหรืออุดมคติของคนในสังคม (4) ระบบภาษาและความหมายของคำที่ใช้ (5) ระบบค่านิยม การเปลี่ยนแปลงระบบใดระบบหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงระบบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุล (moving equilibrium) ไม่เช่นนั้นก็จะเกิดความล้มเหลวทางวัฒนธรรมได้

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลักกับวัฒนธรรมย่อย

หากจะเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลักกับวัฒนธรรมย่อยแล้ว ถ้าเรามองโลกทั้งโลกเป็นหน่วยเดียวกัน เกือบทุกประเทศจะมีคอมพิวเตอร์ใช้ ดังนั้นคอมพิวเตอร์ถือว่าเป็นวัฒนธรรมโลก แต่เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในประเทศไทย จะสามารถพิมพ์งานออกมาเป็นภาษาไทยได้ ดังนั้นเครื่องคอมพิวเตอร์ภาษาไทยจึงเป็นตัวอย่างของวัฒนธรรมย่อยได้หรือทุกประเทศทั่วโลกมีระบบความเชื่อ หรือศาสนา ดังนั้นศาสนาจึงเป็นวัฒนธรรมสากล แต่สำหรับประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธในประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับระดับโลกจึงเปรียบเสมือนวัฒนธรรมย่อยนั่นเอง

วัฒนธรรมหลักกับวัฒนธรรมย่อยในระดับประเทศ ถ้าเราถือว่าประเทศไทยทั้งประเทศเป็นเขตแห่งวัฒนธรรมมีภาษาไทยเป็นภาษากลางหรือวัฒนธรรมใหญ่ เมื่อพิจารณาตามภูมิภาคต่างๆ ภาษาเหนือก็จะมีภาษาพูดที่แตกต่างไปจากภาษากลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ก็จะมีภาษาพูดที่แตกต่างกันออกไปเช่นกัน ภาษาพูดในแต่ละภูมิภาคหรือภาษาถิ่นจึงเปรียบเสมือนวัฒนธรรมย่อย (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543, หน้า 188)

คุณประโยชน์ของวัฒนธรรมย่อย และการใช้วัฒนธรรมย่อยเพื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมใหญ่มีดังต่อไปนี้

1.สามารถช่วยให้เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น
เนื่องจากมีตัวเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง เช่น คนจีนในประเทศไทยมีภาษาพูดมากมายหลายภาษา เช่น ไหหล้า กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน แต่จิ๋ว เป็นต้น

2.วัฒนธรรมย่อยช่วยส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากปัจจุบันนี้การติดต่อกันมาคมสะดวก รวดเร็ว ขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วเช่นกัน แต่ละวัฒนธรรมทั่วโลกจึงมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างมากมาย สังคมใดยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของพวกเขาคนไว้ได้ ก็จะกลายเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยี่ยมชมเยือนก่อให้เกิดรายได้ อาชีพ หรือบริการต่างๆ เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

3.วัฒนธรรมย่อยส่งเสริมความเป็นเอกภาพ ความสามัคคีกลมเกลียวในกลุ่ม
เนื่องจากวัฒนธรรมย่อยเป็นเขตหรือบริเวณวัฒนธรรมขนาดเล็ก จึงเป็นการง่ายที่จะรวมตัวสามัคคีกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมย่อยหากได้รับการยกย่องมากเกินไปก็จะก่อให้เกิด “ การคิดว่าวัฒนธรรมของชนชาติตัวเองนั้นดีที่สุดใน ” (Ethnocentrism) กล่าวคือหากสมาชิกในกลุ่มมีทัศนคติค่านิยมว่า วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มตนเองนั้นดีที่สุดใน แต่มองว่าวัฒนธรรมอื่นไม่ดีทัศนคติเช่นนี้เป็นความลำเอียง และยอมรับแต่วัฒนธรรมของตนเองเท่านั้น ซึ่งในระยะยาวแล้วนับว่าเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี จะก่อให้เกิดการ “ ปฏิวัติวัฒนธรรม ” (Counterculture) หรือการต่อต้านวัฒนธรรมหลัก ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งถึงขั้นทำสงครามกันได้ เช่นกรณีชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ในพม่าที่ต่อสู้เรียกร้องเอกราช กรณีชาวเซอร์เบียและสลาฟในยูโกสลาเวียทำสงครามกลางเมืองกัน ก่อให้เกิดความสูญเสียมากมายในปัจจุบัน กรณีของชาวสิงห์และทมิฬในศรีลังกาสู้รบกันก็เป็นตัวอย่างของการหลงวัฒนธรรมนั่นเอง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543, หน้า 190 – 191)

การถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรม

เมื่อวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีไช่ระบบที่เกิดขึ้นโดย สัญชาติญาณ ก็ย่อมจะหมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ การที่พ่อแม่สอนลูกว่าจะไรควรทำ ไรไม่ควร ในสังคมไทยพ่อแม่สอนลูกให้ไหว้ผู้ที่มิอาจดูโลกว่า ผู้น้อยไม่ควรยืนค้ำศีรษะผู้ใหญ่ การสอนในลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการสอนถึงพฤติกรรมแล้วยังเป็นการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ด้วย นอกจากนี้การที่แม่สอนให้ลูกทำอาหารไทย รู้จักแกงเผ็ดน้ำพริกก็เป็น การถ่ายทอด

วัฒนธรรมไทยเหมือนกัน การถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือการสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคมซึ่งได้เคยมีการตกลงกันไว้ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง

การที่สมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะเป็นวิธีการประพฤติปฏิบัติแบบใดนั้น มิได้มีการตกลงกันในรายละเอียดต่างๆ เรื่อง ข้อตกลงคือการกำหนดหลักใหญ่ๆ กำหนดแนวความคิดที่สำคัญไว้ เมื่อทุกคนรู้ถึงหลักใหญ่ๆ แล้วก็จะประพฤติปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หลักที่สมาชิกของสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวประกอบประพฤติปฏิบัติก็คือบรรทัดฐานและค่านิยม บรรทัดฐานคือแนวทางการปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยึดถือ และค่านิยมคือความคิดและแนวปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงาม

เมื่อบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมเป็นแกนกลางให้สมาชิกของสังคมยึดเป็นหลักพฤติกรรมแนวความคิดวิธีการทำงาน ตลอดจนการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ย่อมจำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้นโดยอัตโนมัติ และเมื่อทุกอย่างสอดคล้องกันก็หมายความว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมก็ดำเนินไปได้อย่างไม่มีปัญหา ถึงแม้ว่าการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอาจหมายถึงว่าลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปบ้างตามกาลเวลา แต่ค่านิยมและหลักใหญ่ที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมก็จะยังไม่เปลี่ยนไป

เนื่องจากว่าวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ ซึ่งสมาชิกของสังคมตกลงกันว่าจะใช้ร่วมกัน มนุษย์ที่อยู่คนละสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน เพราะในเมื่อต่างกลุ่มต่างตกลงกันเอง ข้อตกลงของแต่ละกลุ่มก็ย่อมจะไม่เหมือนกันและวัฒนธรรมของสังคมจึงไม่เหมือนกัน อาจมีบางส่วนที่คล้ายกันและบางส่วนที่เหมือนกัน แต่เมื่อรวมกันเป็นระบบสัญลักษณ์แล้วจะพบว่า สังคมที่ต่างกันจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน

การรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น

นอกจากว่ามนุษย์เราจะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งแล้ว มนุษย์เราอาจจะรับเอาวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมข้างเคียงได้ แต่ทั้งนี้ ย่อมหมายความว่าส่วนของวัฒนธรรมของสังคมข้างเคียงที่รับมาจะต้องสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ เมื่อสอดคล้องกันได้ก็จะค่อยๆ รับกันไปและในที่สุดก็จะแยกไม่ออกว่าวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม และวัฒนธรรมส่วนใดรับมาจากสังคมอื่น การรับเอาวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมข้างเคียงได้ แต่ทั้งนี้ ย่อมหมายความว่าส่วนของวัฒนธรรมที่รับมาจากสังคมข้างเคียงนั้น ไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคม ส่วนของวัฒนธรรมของสังคมข้างเคียงที่รับมาจะต้องสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ เมื่อสอดคล้องกันได้ก็จะค่อยๆ รับกันไปและในที่สุดก็จะแยกไม่ออกว่าวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม และวัฒนธรรมส่วนใดรับมาจากสังคมอื่น การรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาในระยะแรกอาจจะ

เรียกได้ว่าเป็นการยืมวัฒนธรรม แต่เมื่อนานๆ ไปเข้าการยืมก็จะกลายเป็นการรับ การยืมวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การยืมวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมจากสังคมข้างเคียงเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมแพร่กระจายออกไป ตอนแรกวัฒนธรรมเกิดขึ้นในสังคมแต่เมื่ออยู่ไปวัฒนธรรมของสังคม ก ก็เริ่มขยายอิทธิพลไปยังสังคม ข และสังคม ค ตามลำดับ สมาชิกของสังคม ข และสังคม ค ในระยะแรกจะยืมวัฒนธรรมของสังคม ก แต่เมื่อยืมบ่อยๆ เข้าก็อาจจะรับเอาไว้เป็นของตัวเองหาความว่าได้เกิดการกระจายทางวัฒนธรรมจากจุดเริ่มต้นในสังคมหนึ่งไปยังสังคมอื่นๆ การกระจายทางวัฒนธรรมนี้อาจจะเกิดขึ้นได้จากหลายๆ จุดเมื่อวัฒนธรรมบางอย่างของสังคม ก แพร่กระจายไปยังสังคม ข และสังคม ค วัฒนธรรมบางอย่างของสังคม ข อาจจะแพร่กระจายไปยังสังคม ก และสังคม ค ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือวัฒนธรรมของชาวยุโรป ซึ่งในระยะแรกจะมีวัฒนธรรมเองไกล วัฒนธรรมเยอรมัน วัฒนธรรมฝรั่งเศส วัฒนธรรมกรีก วัฒนธรรมโรมัน เมื่ออยู่ๆ ไปเกิดการกระจายทางวัฒนธรรมมีการยืมวัฒนธรรมและรับวัฒนธรรมของซึ่งกันและกัน ผลก็คือ ปัจจุบันคนมักจะมีความรู้สึกรู้ว่าวัฒนธรรมของชาวยุโรปหลายๆ กลุ่มนี้ก็เหมือนๆ กันและเรียกรวมๆ กันว่าวัฒนธรรมตะวันตกถึงแม้ว่าชาวอิตาลี ชาวเยอรมัน ฯลฯ ก็ยังมีลักษณะบางอย่างที่เป็นของตัวเอง โดยเฉพาะนอกจากนี้วัฒนธรรมตะวันตกยังแพร่กระจายเข้ามาามีอิทธิพลในประเทศต่างๆ ในซีกตะวันออกของโลกที่เห็นชัดที่สุดก็คือวัฒนธรรมทางด้านเทคโนโลยี สำหรับในเมืองไทยวัฒนธรรมตะวันตกที่คนไทยรับมาจนแทบจะยึดถือเป็นของตัวเองก็คือในเรื่องการแต่งตัว ปัจจุบันการนุ่งกางเกงกระโปรงเป็นสิ่งที่คุณไทยไม่คิดและไม่มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมชาวตะวันตกที่รับมา

นักวิชาการกลุ่มหนึ่งนำโดยฟรานส์ โบแอส (Franz Boas) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เชื่อในเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากจุดศูนย์กลางของสังคมหนึ่งและขยายวงกว้างออกไปยังชุมชนอื่นหรือสังคมอื่น วัฒนธรรมที่แผ่ขยายออกไปยังชุมชนอื่นนี้อาจเป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ หรือประติมากรรมและสถาปัตยกรรมก็ได้แนวคิดนี้ได้ขยายขอบเขตไปเป็นการแบ่งสังคมและวัฒนธรรมในโลกเป็นภาคๆ ตามความคล้ายคลึงของวัฒนธรรม อย่างเช่นกรณีอินเดียแดงเผ่าต่างๆ หรือกลุ่มต่างๆ เช่นอินเดียแดงกลุ่มตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยอินเดียแดง 5-6 เผ่า ซึ่งต่างก็มีอาชีพจับปลาและมีเครื่องมือเครื่องใช้และขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน อินเดียแดงกลุ่มตะวันออกเฉียงใต้คือกลุ่มที่อยู่ในแถบทะเลทรายและมีลักษณะความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนกัน เป็นต้น

ความคิดในเรื่องการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Diffusion) นี้อาจเปรียบเทียบกับความคิดในเรื่องการคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Independent Invention) การคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นมาใหม่

อาจเกิดขึ้นได้หลายๆ แห่งพร้อมๆ กัน การที่มีสิ่งประดิษฐ์เหมือนกันในส่วนต่างๆ ของโลกในสังคมที่ต่างกันไม่จำเป็นจะต้องเกิดมีได้เพราะการแพร่กระจายของวัฒนธรรมนั้นๆ ความคิดอาจเกิดขึ้นได้ในหลายๆ จุด

การพิจารณาเรื่องการแพร่กระจายของวัฒนธรรมนั้น โบแอส เสนอว่าให้มองวัฒนธรรมที่องค์ประกอบและคู่อองค์ประกอบใดมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ใดและแพร่กระจายไปครอบคลุมบริเวณใดบ้างการพิจารณาด้วยแนวคิดนี้อาจใช้ได้กับวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมในแนวนอน

จะเห็นได้ว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในสังคมเดียวกัน คือการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมในแนวนอนและเป็นการที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่น โดยที่ฝ่ายรับวัฒนธรรมใหม่และละทิ้งวัฒนธรรมของตัวเองบางส่วน และทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไป

แนวคิดเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมและการเปรียบเทียบวัฒนธรรม

การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมมีเรื่องพึงระวังอยู่คือเรื่องคติความหรือค่านิยมวัฒนธรรม มนุษย์เราคิดไม่ได้ที่จะคิดว่าวัฒนธรรมของตัวเองนั้นดีที่สุดและในการวิเคราะห์หรือศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอ่านจึงอดไม่ได้ที่จะให้ค่านิยมหรือความคิดจากประสบการณ์ส่วนตัวมาวัดหรือประเมินวัฒนธรรมอื่นๆ ความคิดที่ว่าวัฒนธรรมของคนดีกว่าวัฒนธรรมของสังคมอื่นนี้ คือ อคติทางวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงเป็นอย่างยิ่ง

ความคิดพื้นฐานถือความเชื่อที่ว่าวัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีรูปแบบและประวัติความเป็นมาของตัวเอง วัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมจะต้องถูกพิจารณาภายในสังคมนั้น เพราะไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่จะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบหรือค่านิยมวัฒนธรรมได้ วัฒนธรรมจึงควรจะต้องได้รับการพิจารณาเฉพาะตัวของตัวเองและไม่ควรจะมีการเปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน การพยายามเปรียบเทียบวัฒนธรรมจะเป็นการพยายามใช้มาตรฐานเดียวกันวัดในสิ่งที่มีประวัติศาสตร์เป็นมาต่างกัน

ดังได้กล่าวมาแล้ว สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์เป็นสองสิ่งที่ยกออกจากกันไม่ได้และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่ยกสังคมหนึ่งว่าแตกต่างอีกสังคมหนึ่งก็คือวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่

ช่วยทำให้โครงสร้างของสังคมคงอยู่เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลายๆ คนเข้าไว้ด้วยกัน (สังคมนวัตกรรม, 2543)

สังคม

คำว่า “ สังคม ” ในความหมายของคนทั่วไปมีความหมายต่างๆ กัน บางครั้งหมายถึงกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น สังคมผู้ดีหรือสังคมชั้นสูง บางครั้งหมายถึงการคบหาสมาคมกับคนอื่น เช่น “ นายคนนั้นไม่ชอบสังคมกับใคร ” สังคมอาจหมายถึงชุมชนไปจนถึงรัฐหรือประเทศ เช่น สังคมกรุงเทพฯ สังคมไทย เป็นต้น นักสังคมวิทยาใช้คำว่าสังคมในความหมายที่ไม่ค่อยสอดคล้องกันนัก แต่แยกได้เป็น 2 แนวคือ 1.สังคมที่ตรงกับคำว่า “ Social ” หรือ “ social fact ” 2.สังคมที่ตรงกับคำว่า “ Society ”

นักสังคมวิทยา พยายามให้นิยามของ “ สังคม ” ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “ society ” ไว้ให้พิจารณาคือใน Dictionary of Modern Sociology (Hoult, 1969) ให้นิยามของสังคมไว้ 2 ประการ (1) สังคมหมายถึงคนโดยทั่วไปที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มๆ หนึ่ง และมีความหมายรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทุกอย่างของบุคคลและกลุ่มย่อยภายในกลุ่มใหญ่ขึ้น (2) สังคมหมายถึงคนจำนวนหนึ่งที่เป็นกลุ่มอิสระจากกลุ่มอื่น (relatively independent) และสามารถดำรงอยู่สืบเนื่องยาวนานได้ด้วยตนเอง (self-perpetuating) โดยที่มีที่เป็นเขตถิ่นฐานของตน มีสมาชิกประกอบด้วยคนทุกเพศ ทุกวัย และมีแบบแผนการดำรงชีวิตหรือวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของตนเองไม่มากนัก

นิยามอันแรกให้ความหมายของสังคมไว้อย่างกว้างๆ และคลุมเครือ คือสังคมอาจหมายถึงคนกลุ่มใดๆ ก็ได้ หรืออาจหมายถึงเพียงความสัมพันธ์อันใดอันหนึ่งระหว่างคนจำนวนหนึ่งก็ได้ สังคมในความหมายนี้ตรงกับคำว่า “ สังคม ” ที่ใช้กันโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะหมายถึงอะไรก็ได้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนและความสัมพันธ์ของคน ส่วนสังคมในความหมายหลังเป็นการใช้คำว่า “ สังคม ” อย่างจำกัดและมีเกณฑ์กำหนดค่อนข้างแน่นอน คือหมายถึงกลุ่มคนที่ประกอบด้วยลักษณะเฉพาะดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กลุ่มใดไม่มีลักษณะเหล่านั้นไม่ถือว่าเป็นสังคม ดังนั้นสังคมในความหมายหลังนี้จึงไม่ใช่กลุ่มเพื่อน ครอบครัว หมู่บ้าน เมืองหรือกลุ่มสมาคม และไม่ใช้การติดต่อสัมพันธ์ สังคมในความหมายหลังนี้อาจจำแนกได้ 2 ประเภท คือ (1) สังคมที่เป็นรัฐประชาชาติหรือประเทศ (2) สังคมเผ่าชน เช่น สังคมชาวป่า ชาวเขา ที่อยู่เป็นอิสระหรือค่อนข้างเป็นอิสระจากสังคมอื่น ปัจจุบันมีสังคมเผ่าชนจำนวนมากมาอยู่ที่ดำรงอยู่เป็นอิสระแม้ว่าในแง่การเมืองระหว่างประเทศแล้วสังคมเผ่าชนเหล่านั้นถูกจัดวางให้อยู่ในอาณาเขต (ตามแผนที่) ของประเทศใดประเทศหนึ่งก็ตาม แต่ในความเป็นจริงสังคมเผ่าชนเหล่านั้นยังเป็นสังคมหนึ่งต่างหากไม่ใช่เพียง

กลุ่มย่อยของประเทศใดทราบเท่าที่รัฐบาลของประเทศนั้นยังไม่สามารถเข้าไป ปกครองหรือควบคุมจนในสังคมเหล่านั้นต้องสูญเสียความเป็นอิสระ ดังนั้นในอาณาเขตของประเทศหนึ่งอาจประกอบด้วยสังคมหลายสังคมก็ได้

การนิยามสังคมว่าหมายถึงกลุ่มที่เป็นอิสระดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นลักษณะสำคัญนั้น ไม่ได้หมายความว่านักสังคมวิทยาไม่สนใจกลุ่มย่อยที่ไม่มีลักษณะเป็นสังคมตามความหมายดังกล่าว ที่จริงแล้วนักสังคมวิทยามักศึกษากลุ่มย่อยในสังคมมากกว่าศึกษาสังคมทั้งสังคม นักสังคมวิทยาบางคน เช่น Parsons (1951) เห็นว่าสังคมและกลุ่มย่อยในสังคมมีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นระบบของความสัมพันธ์ของคนจำนวนหนึ่งตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งเรียกว่า “ระบบสังคม” (social system) ระบบสังคมหนึ่งๆ อาจประกอบด้วยคนเพียงไม่กี่คน เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัว ไปจนถึงระบบสังคมใหญ่คือสังคมทั้งสังคมประเภทที่เรียกว่า “สังคม” (society) นั้นต่างจากระบบสังคมที่เป็นกลุ่มย่อยหรือที่เขาเรียกว่า “Partial” social system (Parsons, 1951 : 19) “สังคม” เป็นระบบสังคมที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ (self – subsistent) ดำรงอยู่ได้ยืนนานกว่าชั่วอายุของบุคคล และมีการสร้างสมาชิกใหม่โดยการสืบพันธุ์และการอบรมเลี้ยงดูผู้ที่อยู่ก่อน ถึงแม้ว่าสังคมมีลักษณะพิเศษนอกเหนือจากระบบสังคมประเภทอื่น แต่ลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกันของทุกระบบสังคมคือ มีการจัดเรียงความสัมพันธ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือมีบรรทัดฐาน (norm) และสถานภาพ (status) ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์

องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดระเบียบสังคมได้แก่ บรรทัดฐาน (norm) และสถานภาพ (status) ทั้งบรรทัดฐานและสถานภาพเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม มนุษย์สร้างบรรทัดฐานหรือกฎระเบียบต่างๆ ขึ้นเพื่อการควบคุมและเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อกันในสังคม และยังกำหนดสถานภาพหรือตำแหน่งต่างๆ ให้คนในสังคมได้ติดตัวไว้เพื่อให้แต่ละคนรู้ว่าตนมีพันธะต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นในฐานะอะไร บรรทัดฐานและสถานภาพจึงเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่กัน บุคคลต้องรู้ว่าตนมีสถานภาพใดและมีบรรทัดฐานอะไรสำหรับการแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้นๆ

บรรทัดฐาน

บรรทัดฐาน เป็นวัฒนธรรมประเภทนามธรรมที่มนุษย์ในแต่ละสังคมยึดถือเป็นมาตรฐานกำหนดการกระทำใดถูกและผิด ควรและไม่ควรยอมรับได้และรับไม่ได้ บรรทัดฐานเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคล เราสามารถตระหนักถึงการมีอยู่ของบรรทัดฐานได้จากความรู้ของเราที่รู้สึกว่ามีพลังอำนาจบางอย่างคอยควบคุมบังคับให้เราทำสิ่งที่ถูกที่ควร และรู้สึกไม่สบายใจหรือกลัวการถูกลงโทษ เมื่อเราทำสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร บรรทัดฐานจึงเป็นระบบสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่คน

ในสังคมกำหนดขึ้น และรับรู้ร่วมกันเมื่อใดที่เราสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าในสถานการณ์หนึ่งๆ บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร นั้นหมายความว่า มีบรรทัดฐานสำหรับสถานการณ์นั้นแล้ว เช่น เราคาดไว้ว่าเมื่อเราไปซื้อของทั้งเราและคนขายจะทำอะไรบ้าง

กล่าวได้ว่าบรรทัดฐานก็คือความคาดหวังที่สอดคล้องต้องกันเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ของคนในกลุ่มหนึ่ง หรือในสังคมหนึ่งนั่นเอง เมื่อเราตระหนักว่าคนอื่นในกลุ่มหรือคนทั้งหลายในสังคมเขาคาดหวังให้เราทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว เราก็ทำตามความคาดหวังนั้น เราก็เป็นคนที่ไม่ฝืนสังคมหรือไม่เป็นคนเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคม การฝ่าฝืนบรรทัดฐานย่อมได้รับการตอบโต้จากคนอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เพื่อควบคุมให้บุคคลกลับมาอยู่ในกรอบของสังคม ดังนั้นเราอาจตระหนักถึงความมีอยู่ของบรรทัดฐานได้จากการที่คนในสังคมมีปฏิกิริยาตอบโต้ หรือลงโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนความคาดหวังของคนหมู่มาก บรรทัดฐานเป็นสิ่งที่จริงทางสังคม (Social fact) อันหนึ่งซึ่งมีพลังอำนาจครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา และเป็นเสมือน “มือที่มองไม่เห็น” ที่คอยจัดระเบียบให้มนุษย์ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีแบบแผนเป็นสังคมอยู่ได้

บรรทัดฐานเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดสังคมมนุษย์ สังคมมนุษย์ไม่ได้ดำเนินการไปตามธรรมชาติอย่างสังคมสัตว์ วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง บรรทัดฐานเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานอันจำเป็นยิ่งสำหรับสังคมมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้น และถ่ายทอดมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน นอกจากเป็นวิธีการควบคุมพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกันแล้ว บรรทัดฐานยังเป็นแบบแผนการกระทำที่ช่วยให้มนุษย์ไม่ต้องเสียเวลาคิดไตร่ตรองว่าจะปฏิบัติตัวอย่างใดในสถานการณ์ต่าง ๆ การที่เราถูกปลูกฝังให้รู้บรรทัดฐานต่างๆ มาแต่เด็กทำให้เราสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ โดยอัตโนมัติ ถ้าไม่มีบรรทัดฐานอยู่ก่อนแล้วชีวิตของคนในสังคมสับสนวุ่นวายอย่างยิ่ง

บรรทัดฐานกับการควบคุมทางสังคม

สังคมดำรงอยู่ได้เพราะมีบรรทัดฐาน สภาพที่เรียกว่าเป็นบรรทัดฐานคือคนส่วนใหญ่ยังยึดถือปฏิบัติตามธรรมเนียม กฎศีลธรรม และกฎหมาย สังคมที่ไร้บรรทัดฐาน โดยสิ้นเชิงย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ที่เรียกว่าภาวะไร้บรรทัดฐาน (norm lessens) นั้น เป็นเพียงการเปรียบเทียบกับภาวะสังคมแบบเก่าที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นสังคมที่ไร้ระเบียบ ผู้คนไม่ยึดถือจารีตประเพณี มีการประพฤตินอกกรอบออกไปจากแบบแผนเดิมกันมาก สภาพ สับสนอันเนื่องมาจากวิถีชีวิตแบบเก่ากับแบบใหม่ยังปรับตัวให้เข้ากันไม่ได้สนิทนั้น เป็นปรากฏการณ์ ชั่วคราว ในที่สุดสังคมจะปรับตัวสู่สภาวะปกติได้คือ มีกฎเกณฑ์

เป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันทั่วไป ระเบียบสังคมเป็นไปได้เพราะมีกลไกการควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติตาม

การควบคุมทางสังคมทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือการให้คุณและให้โทษ (sanctions) ได้แก่ การลงโทษผู้ฝ่าฝืนและให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตาม การลงโทษเป็นวิธีการที่ใช้กันทั่วไปตั้งแต่ในครอบครัวจนถึงการลงโทษโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือมีทั้งการควบคุมที่เป็นทางการ (formal control) และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ (informal control) การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการที่ทำโดยญาติพี่น้องและชาวบ้านนั้น เป็นการควบคุมที่มีประสิทธิภาพมากเมื่อเทียบกับการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ วิธีการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการมีหลายวิธีตั้งแต่การชูชบับนินทา การหัวเราะเยาะ จนถึง การตัดญาติขาดมิตรกับผู้ฝ่าฝืนจารีตประเพณีที่ถือว่าสำคัญ วิธีการเหล่านี้เป็นการควบคุมจากภายนอก (external control)

วิธีการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลยอมรับปฏิบัติตามบรรทัดฐานคือการอบรมปลูกฝังจนบุคคลเกิดจิตสำนึกในการควบคุมตนเอง (Internal control) เพราะเห็นว่าบรรทัดฐานต่างๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม นอกจากนี้ยังมีวิธีอื่นๆ เช่น การขู่ให้กลัวในอำนาจลึกลับจากภูตผีบาปกรรม หรือนรก เป็นต้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการควบคุมทางสังคมมีตั้งแต่ตัวเอง ครอบครัวเพื่อนบ้าน ไปจนถึง ศาสนาและอำนาจรัฐ

ประเภทของบรรทัดฐาน

ในสังคมหรือแม้ในกลุ่มย่อยมีบรรทัดฐานต่าง ๆ มากมาย อาจจำแนกประเภทของบรรทัดฐานได้ตามลักษณะของวิธีการควบคุมที่ใช้กับผู้ฝ่าฝืน ประกอบกับลักษณะที่มาและความสำคัญของบรรทัดฐานนั้น ๆ ตามเกณฑ์ดังกล่าว สามารถแยกบรรทัดฐานออกเป็นสามประเภทคือ 1. ธรรมเนียมหรือวิถีประชา(folkways) 2. กฎศีลธรรมหรือจารีต (mores) 3. กฎหมาย (laws)

ธรรมเนียม ได้แก่ แบบแผนปฏิบัติในเรื่องชีวิตประจำวัน เช่น มารยาทในการพูด การเดิน การแต่งกาย ตลอดจนการปฏิบัติตัวที่เป็นปกติวิสัยของคนส่วนใหญ่ในสังคม ที่ใช้เป็นแบบแผนปฏิบัติเหล่านี้เป็นที่ยึดถือกันทั่วไปว่าเป็นสิ่งที่เหมาะที่ควร หรือเป็นมาตรฐานในการใช้ชีวิตของคนปกติในสังคม การฝ่าฝืนธรรมเนียมไม่ถือเป็นเรื่องร้ายแรง ผู้ควบคุมให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมได้แก่ ชาวบ้านทั้งหลาย วิธีการที่ ชาวบ้านมักใช้ “ ลงโทษ ” ผู้ฝ่าฝืนธรรมเนียม คือ การนินทา การหัวเราะเยาะ และการตำหนิติเตียน

ธรรมเนียมต่างๆ เป็นระเบียบสังคมที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า แต่เป็นสิ่งที่ค่อยๆ เกิดขึ้นทีละน้อยจนกลายเป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันทั่วไป คนรุ่นใหม่จะได้รับการถ่ายทอดธรรมเนียมจากคนรุ่นเก่าสืบต่อตลอดเวลาอาจกล่าวได้ว่าธรรมเนียมคือนิสัยของคนใน

สังคมหนึ่งๆ นั้นเอง ปกติเราทำตามธรรมเนียมต่างๆ ด้วยความเคยชิน โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ ในสังคมที่มีกลุ่มย่อยๆ ต่างๆ มากมายนิสัยหรือธรรมเนียมของคนแต่ละกลุ่มอาจผิดแผกกันบ้าง อย่างไรก็ตาม มีธรรมเนียมที่เป็นแบบฉบับของคนทั้งสังคมที่สามารถเห็นได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคม เช่น การทักทายกัน โดยการไหว้ของคนไทย ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงด้วยการรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามา จะมีธรรมเนียมใหม่ๆ ซึ่งบางครั้งทำให้รู้สึกสับสน ว่าอะไรคือธรรมเนียมที่ถูกต้องเหมาะสมกันแน่สำหรับสังคมของตน แต่คนในสังคมมักจะทนได้กับวิถีชีวิตใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิม ถ้าสิ่งนั้นเป็นเพียงธรรมเนียมเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม คนบางกลุ่มที่มีธรรมเนียมเฉพาะของกลุ่มคน ซึ่งไม่คาดหวังให้กลุ่มอื่นยอมรับหรือปฏิบัติตามเช่น ธรรมเนียมของกลุ่มกระเทย ในทำนองเดียวกันรู้ธรรมเนียมนั้น ธรรมเนียมจึงเป็นบรรทัดฐานที่ไม่มีอำนาจบังคับเคร่งครัดนัก บุคคลสามารถเลือกปฏิบัติให้ตั้งหรือแน่นได้ค่อนข้างมาก และมักปรากฏมีผู้ฝ่าฝืนหรือเบี่ยงเบนกันมากโดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่

กฏศีลธรรม เป็นบรรทัดฐาน ที่ถือว่าสำคัญอย่างหนึ่งในความรู้สึกของคนทั่วไปในสังคม กฏศีลธรรมหรือจารีตเป็นกฎของสังคมที่กำหนดว่าการกระทำใดถูก การกระทำใดผิด การกระทำใดเป็นกรรมดีและกรรมชั่ว การฝ่าฝืนกฏศีลธรรมยึดถือโดยคนทั่วไป ผู้ฝ่าฝืนจึงมักถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากคนอื่น ๆ เช่น บางสังคมลงโทษชายหญิงที่เป็นชู้กันถึงขั้นประหารชีวิตจนตาย มีกฏศีลธรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ มากมาย เช่น พ่อแม่ต้องเลี้ยงลูก ลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ใหญ่ต้องไม่รังแกเด็ก เด็กต้องเคารพผู้ใหญ่ ครูต้องไม่ยุ่งเกี่ยวฉันชู้สาวกับนักเรียน แพทย์ต้องไม่ล่วงเกินคนไข้ เป็นต้น

กฏศีลธรรมเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเชื่อกันว่าจำเป็นต้องการดำรงอยู่ของสังคม ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงยอมรับหรือยึดกฏศีลธรรมว่าเป็นสิ่งที่แต่ละต้องไม่ได้ ห้ามวิพากษ์วิจารณ์ กฏศีลธรรมจึงเป็นสิ่งที่มิพลังอำนาจครอบงำคนในสังคมอย่างลึกซึ้ง บุคคลอาจฝ่าฝืนธรรมเนียมได้โดยง่าย แต่มักไม่กล้าฝ่าฝืนกฏศีลธรรม ผู้ฝ่าฝืนจะกลายเป็นคนชั่วคนเลวที่ต้องถูกลงโทษจากสังคม การลงโทษผู้ละเมิด กฏศีลธรรมมักกระทำโดยชาวบ้านและญาติพี่น้องของผู้นั่นเอง การควบคุมให้ปฏิบัติตามกฏศีลธรรมสามารถทำได้อย่างเคร่งครัดเข้มงวดในสังคมเล็กๆ หรือในหมู่บ้านชนบท ในเมืองใหญ่ๆ ซึ่งผู้คนต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจใยดีกันนักย่อมมีการละเมิดศีลธรรมได้ง่ายกว่า

กฎหมาย ดังได้กล่าวแล้วว่าในสังคมเล็ก นั้นกฏศีลธรรมเป็นระเบียบสังคมที่สามารถใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในสังคมขนาดใหญ่และในเมืองนั้น กฏศีลธรรมเพียงเป็นทางการคือ องค์การเฉพาะที่มีอำนาจหน้าที่บังคับให้สมาชิกปฏิบัติตาม ได้แก่ องค์การของรัฐ เช่น ตำรวจ ศาล กรมราชทัณฑ์ กฎหมายอาจมาจากกฏศีลธรรมที่มีอยู่ก่อนแล้วหรือเกิดจากการบัญญัติขึ้น โดยผู้มีอำนาจรัฐกฎหมายจะเป็นที่ยอมรับปฏิบัติตามโดยประชาชนทั่วไปนั้น

จำเป็นต้องสอดคล้องหรือไม่ ชัดแย้งกับกฎศีลธรรมและธรรมเนียมที่ชาวบ้านยึดถือ แต่บางครั้งผู้มีอำนาจอาจบัญญัติขึ้นแต่ไม่สามารถบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามได้จะถือว่าเป็นบรรทัดฐานของสังคมอย่างแท้จริงไม่ได้

เนื่องจากกฎหมายที่มีมานานและการควบคุมบังคับใช้แตกต่างจากธรรมเนียมและกฎศีลธรรมอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายสามารถรองรับสมาชิกสังคมน้อยกว่าธรรมเนียมและกฎศีลธรรมมีคนส่วนน้อยที่รู้กฎหมายอย่างดี การที่คนไม่ทำผิดกฎหมายนั้น ส่วนใหญ่เนื่องจากกฎหมายนั้นตรงกันกับกฎศีลธรรมที่ชาวบ้านยึดถือกันอยู่แล้ว มีกฎหมายมากมายที่ถูกละเมิด เพราะชาวบ้านไม่รู้และองค์กรของรัฐไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง บรรทัดฐานที่เป็นธรรมเนียมและกฎศีลธรรมจึงมีความสำคัญต่อความเป็นระเบียบของสังคมอย่างยิ่ง แม้ในสังคมที่รัฐบาลมีอำนาจมากเพียงใดก็ตาม

บรรทัดฐานกับสถาบัน

การพิจารณาถึงบรรทัดฐานแต่ละประเภทแยกจากกันไม่ได้ช่วยให้เข้าใจในการจัดระเบียบสังคมได้ดีพอ วิธีที่นักสังคมวิทยาศึกษาการจัดระเบียบสังคมหรือโครงสร้างสังคมใด ๆ ให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนและครบถ้วนทั้งหมด คือ การศึกษาถึงสถาบันต่างๆ ของสังคม “สถาบัน” (institution) หมายถึง บรรทัดฐานต่างๆ ทั้งธรรมเนียม กฎศีลธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ อันจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคม เช่น สถาบันครอบครัวก็คือธรรมเนียมบรรทัดฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานและการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา ลูก และญาติพี่น้อง ตลอดจนการหย่าร้าง เรื่องของสถาบันครอบครัวจึงรวมตั้งแต่ธรรมเนียมในการสู่ขอ กฎเกณฑ์ว่าด้วยการแต่งงาน กฎหมายว่าด้วยสิทธิหน้าที่ของคู่สมรส กฎศีลธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ การอบรมเลี้ยงดูลูก ไปจนถึงกฎระเบียบว่าด้วยการหย่าร้าง

การศึกษาสังคมโดยพิจารณาถึงสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง จึงเป็นวิธีการที่ทำให้เข้าใจระเบียบสังคมได้อย่างเป็นระบบคือได้เห็นบรรทัดฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ ที่สำคัญของสังคม การศึกษารายละเอียดของบรรทัดฐานทุกอย่างในสังคมหนึ่งๆ ย่อมทำได้ยากและไม่เป็นประโยชน์นัก นักสังคมวิทยาจึงมักศึกษาสถาบันที่ตนเห็นว่าสำคัญหรือน่าสนใจ

สถานภาพ

นอกจากบรรทัดฐานซึ่งเป็นเรื่องของระเบียบกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับควบคุมหรือกำหนดแนวทางปฏิบัติของคนในสังคมแล้ว ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดระเบียบสังคมอีกประการหนึ่ง คือ “สถานภาพ” (status) สถานภาพหมายถึงตำแหน่งของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมบุคคลทุกคนย่อมมีตำแหน่งต่างๆ มากบ้างน้อยบ้าง ตำแหน่งบางตำแหน่งเป็นสิ่งที่มิได้กับทุกคนหรือเกือบทุกคน เช่น ตำแหน่งเป็นลูก เป็นพี่เป็นน้อง เป็นพลเมือง เป็นศาสนิก เป็นสามี ภรรยา เป็นพนักงานขายของ นักศึกษา เป็นต้น ตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในสังคมหนึ่งๆ กำหนดขึ้นเป็นหลักสำคัญสำหรับแจกแจงหน้าที่ความรับผิดชอบและสิทธิต่างๆ แก่สมาชิก กล่าวได้ว่าสถานภาพก็คือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม (social position) ในระบบการแบ่งงานของสังคมนั่นเอง

ทุกสังคมต้องกำหนดให้มีสถานภาพต่างๆ ขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตัวตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ สถานภาพส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่คนในสังคมตั้งแต่รุ่นก่อนๆ กำหนดเอาไว้ล่วงหน้า คือ จัดวางเอาไว้เป็นระเบียบแบบแผนว่าในสังคมและในกลุ่มต่างๆ ควรมีสถานภาพอะไรบ้าง เมื่อคนรุ่นใหม่เกิดมาก็สามารถรับตำแหน่งหรือเข้ามามีสถานภาพต่างๆ ได้ตามข้อกำหนดของสังคม อาจมีบางสถานภาพที่กำหนดขึ้นใหม่ภายหลังหรือบางสถานภาพอาจถูกยกเลิกไปก็ได้

บุคคลในสังคมสามารถปฏิบัติตัวตอบโต้สัมพันธ์กันได้อย่างสะดวกไม่สับสนวุ่นวาย เพราะแต่ละคนมีสถานภาพติดตัวอยู่ตลอดเวลา เรารู้ว่าในโอกาสใดจะปฏิบัติอย่างไร โดยพิจารณาจากสถานภาพของเราขณะนั้นและสถานภาพของผู้ที่เราติดต่อสัมพันธ์ด้วยควบคู่กัน บางกรณีเรารับรู้สถานภาพของคนอื่นได้จากเครื่องบ่งชี้หรือสัญลักษณ์ของสถานภาพ (Status symbol) เช่น เครื่องแต่งกาย สิ่งที่กำหนดว่าบุคคลในสถานภาพหนึ่งๆ จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมก็คือบรรทัดฐานนั่นเอง ดังนั้นนอกจากเรารู้ว่าตัวเองมีสถานภาพอะไรแล้ว เราต้องเรียนรู้ว่าสถานภาพนั้นมีบรรทัดฐานกำหนดความประพฤติเอาไว้อย่างไรด้วยความเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดฐานและสถานภาพจึงเป็นเรื่องสำคัญของการจัดระเบียบสังคมและถือว่าเป็นแนวความคิดในวิชาสังคมวิทยา

เราต้องเข้าใจว่าการที่เราเป็นสมาชิกสังคมนั้น เราต้องกระทำสิ่งต่างๆ มากมายเนื่องจากเราดำรงสถานภาพที่ถูกกำหนดไว้ในสังคม เราไม่สามารถทำอะไรได้ตามใจปรารถนาโดยเป็นอิสระจากระเบียบสังคม จริงอยู่ที่บุคคลแต่ละคนย่อมมีความคิดความต้องการของตนเอง แต่ชีวิตส่วนใหญ่ของเราถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นอันมาก ตอนเป็นเด็กเราสามารถทำอะไร

ตามใจได้ค่อนข้างมาก แต่พอเติบโตขึ้นย่อมต้องทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมมากขึ้นตามลำดับ เพราะมีสถานภาพมากขึ้นนั่นเอง

สถานภาพต่างๆ ในสังคมเป็นสิ่งที่ค่อนข้างคงที่คือ มีกำหนดไว้ค่อนข้างแน่นอนว่าในสังคมนั้นหรือในกลุ่มนั้นๆ มีสถานภาพอะไรบ้าง เช่น ในมหาวิทยาลัยมีตำแหน่งต่างๆ ตั้งแต่อธิการบดี คณบดี หัวหน้าภาควิชา อาจารย์ นิสิต บรรณารักษ์ เป็นต้น ในระดับสังคมยังมีสถานภาพมากมายซับซ้อน สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอก็คือตัวคนที่เข้ามาสวมสถานภาพต่างๆ คนเก่าตายไปหรือพ้นสภาพไป คนใหม่เข้ามาแทนที่เป็นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสถานภาพจึงเป็นโครงสร้างของสังคมที่ค่อนข้างคงที่ แม้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยการปฏิวัติก็ไม่อาจทำลายโครงสร้างส่วนที่เป็นสถานภาพต่างๆ ได้ทั้งหมด สถานภาพที่สำคัญจำเป็นต่อระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทย ต้องคงอยู่อย่างมั่นคง เช่น สถานภาพเกี่ยวกับระบบครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง)

สถานภาพกับบทบาท

ตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพโดยย่อมเป็นที่คาดหวังจากคนอื่น ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับสถานภาพนั้น การที่บุคคลกระทำภาระหน้าที่ตามสถานภาพของตนนั้น เรียกว่าการแสดงบทบาท “บทบาท” (role) จึงเป็นสิ่งที่คู่กับสถานภาพ ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคล เช่น เด็กทุกคนที่มีสถานภาพนักเรียนย่อมแสดงบทบาทคล้ายๆ กัน คือต้องไปโรงเรียน เข้าเรียนในชั้น สอบ ทำการบ้าน และทำกิจกรรมอื่นที่ครูตลอดจนกลุ่มเพื่อนนักเรียนหรือผู้ปกครองกำหนดขึ้น แต่การแสดงบทบาทของบุคคลต่างๆ แม้มีสถานภาพเดียวกันย่อมมีลักษณะแตกต่างกันบ้าง เช่น นักเรียนบางคนตั้งใจเรียน ปฏิบัติตัวตามระเบียบของโรงเรียน บางคนชอบหนีเรียนชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบเป็นต้น แต่เมื่อมองภาพโดยรวมแล้วจะเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่แสดงบทบาทเหมาะสมกับสถานภาพ ถ้าไม่เช่นนั้น โรงเรียนก็จะวุ่นวายสับสนจนไม่เป็นโรงเรียนอย่างแน่นอน ในกลุ่มอื่นและในชุมชนก็เช่นเดียวกัน

เหตุใดคนที่มีสถานภาพเหมือนกันบางครั้งแสดงบทบาทต่างกัน เรื่องนี้อาจพิจารณาได้โดยแยกลักษณะของบทบาทเป็น 3 ด้านคือ 1.บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) ได้แก่บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ที่ผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่ อาจไม่มีใครทำตามนั้น 2.บทบาทตามที่บุคคลเข้าหรือหรือรับรู้ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ จะคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน 3.บทบาทที่แสดงออกจริง (actual/enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับ

สถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่ง อาจเป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่างๆ ดังนั้น บทบาทที่แท้จริงๆ จึงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่บุคคลรู้จักได้ สถานภาพจึงเป็น โครงสร้างหรือกรอบที่กำหนดให้บุคคลแสดงบทบาทแตกต่างกันในระดับหนึ่ง แต่ก็มีแนวทางที่เป็นมาตรฐานให้กระทำอยู่ในขอบเขตที่สังคมยอมรับได้

นักสังคมวิทยาบางคน เช่น Parsons ชี้ให้เห็นว่าบทบาทที่แตกต่างกันนั้นมีแนวโน้มที่เป็นแบบแผนสังเกตเห็นได้ เรียกว่า “ Pattern Variables ” เช่นคนในสังคมแบบเก่ามักแสดงบทบาทที่เน้นหลักปฏิบัติต่อบุคคลต่างๆ โดยพิจารณาคุณสมบัติส่วนตัว ความชอบพอ มักคาดหวัง ความสัมพันธ์หลายๆ ด้าน พร้อมๆ กัน ส่วนคนในสังคมสมัยใหม่หรือสังคมอุตสาหกรรม มักเน้นความสัมพันธ์ที่มุ่งสู่เป้าหมายเฉพาะด้าน ใช้หลักของความสามารถ ถือกฎเกณฑ์เดียวกันทุกคน

ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหนึ่งต้องแสดงบทบาทตอบสนองคนหลายกลุ่ม เช่น ครูต้องแสดงบทบาทเกี่ยวกับนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน บรรณารักษ์ เป็นต้น สถานภาพหนึ่งๆ จึงมีบทบาทหลายด้านเรียนกว่า ชุดของบทบาท (Role set) บุคคลที่มีสถานภาพเดียวกันอาจแสดงบทบาทต่อคนแต่ละกลุ่มมากน้อยต่างกัน ได้ บางครั้งการแสดงบทบาทที่ต้อง “ เอาใจ ” คนหลายกลุ่ม หลายฝ่าย ทำให้เกิดความตึงเครียดในบทบาท เป็นเหตุให้เกิดความอึดอัด กังขาใจเป็นความตึงเครียดอันมาจากกฎเกณฑ์ของสังคมเองที่กำหนดไว้เช่นนั้น ความขัดแย้งระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ เป็นอันมาก เป็นความ ขัดแย้งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเกิดจากโครงสร้างสังคมนั่นเอง

พฤติกรรมทางสังคม

พฤติกรรมทางสังคม คือ การแสดงออกหรือการกระทำซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และอิทธิพลของกลุ่มชนในสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของคน (สุชา จันท์ธรม , 2517, หน้า10)

บุคคลแต่ละคนมีพฤติกรรมประจำตัวโดยเฉพาะ กล่าวคือ มีลักษณะกิริยาท่าทาง ความประพฤติที่สอดคล้องกับภาวะสังคมที่เขาอาศัยอยู่ มิฉะนั้นเขาจะกลายเป็นคนนอกสังคม หรืออย่างที่ว่า “ แกะดำ ”

พฤติกรรมของคนแยกได้ 2 อย่าง คือ

1. พฤติกรรมส่วนบุคคล
2. พฤติกรรมส่วนสังคม

แมคกินนี่ส์ (Mc. Ginnies อังใน สถิต วงศ์สวรรค์, 2529, หน้า 31) ได้นิยามพฤติกรรมทางสังคมไว้ว่า พฤติกรรมทางสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพล 2 อิทธิพล หรือมากกว่านั้นก่อให้เกิดการ

กระทำ และส่งเสริมการกระทำของกันและกัน จะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม แท้ที่จริงแล้ว พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์มีลักษณะที่กระทำต่อเนื่องกัน แบ่งเป็น 3 ระดับ

1. พฤติกรรมของแต่ละบุคคล พฤติกรรมทางสังคมในขั้นนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรม เฉพาะบุคคล เพื่อดูว่าบุคคลในสังคมแสดงพฤติกรรมกันอย่างไร โดยใช้ตัวบุคคลเป็นหน่วยหลักในการวิเคราะห์พฤติกรรม และดูว่าอิทธิพลของสังคมหรือบุคคลอื่น (Social Influence) ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างไร มีอะไรเป็นตัวกระตุ้นให้แสดงเช่นนั้น

2. พฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 คนขึ้นไป หรือศึกษาถึงการปะทะสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิต และต้องพบ บ่อย อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความพอใจ ยินดี สนุก ชื่นบาน มีความสุข อะไรก่อให้เกิดความ ทุกข์ร้อน ไม่พอใจ เสียใจ ไม่สบายอารมณ์ จะพิจารณาถึงโครงสร้าง การดำเนินการ อิทธิพลของ กลุ่ม ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างกันและกัน อิทธิพลที่หล่อหลอมพฤติกรรมของคน ซึ่งโดย ปกติแล้วอิทธิพลจะแสดงออกมาในรูปของเหตุการณ์ระหว่างบุคคล อิทธิพลทางสังคมเป็น ขบวนการ ความเชื่อ ปรัชญา ค่านิยม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับจาก วัฒนธรรม ซึ่งเรียนรู้มาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อาจเรียนรู้จากพ่อ แม่ ครู ญาติ เพื่อน อื่นๆ

3. พฤติกรรมกลุ่ม พฤติกรรมแบบนี้เป็นพฤติกรรมที่บุคคลคนเดียวกระทำไม่ได้ต้องเกิด จากการกระทำของคนจำนวนมาก แต่พฤติกรรมกลุ่มอาจเกิดจากพฤติกรรมของแต่ละบุคคลก็ได้ ซึ่งหลายๆ คนช่วยกันทำ กลุ่มขนาดเล็กที่สุดคือ กลุ่มสองคน เมื่อบุคคล 2 คน อยู่ร่วมกันย่อมมี พฤติกรรมปฏิบัติแตกต่างไปจากเมื่อเขาแต่ละคนอยู่แยกกัน การที่บุคคลสองคนมีการกระทำ ร่วมกันเราอาจศึกษาพฤติกรรมในแง่ของความสัมพันธ์ในแต่ละบุคคลที่มีต่ออีกคนหนึ่ง ใน สถานการณ์นั้นเราอาจศึกษาพฤติกรรมในแง่ของความสัมพันธ์ในแต่ละบุคคลที่มีต่ออีกคนหนึ่ง ใน สถานการณ์นั้นเราก็สามารถศึกษาในแง่พฤติกรรมระหว่างบุคคลได้ด้วย แต่ถ้าเราพิจารณาลักษณะ ต่างๆ ของกลุ่มสองคน ก็จะกลายเป็นการศึกษาพฤติกรรมในระดับกลุ่มปัทสถานเป็นเกณฑ์ของ กลุ่มว่า ก่อตัวขึ้นได้อย่างไร มีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอย่างไร (สถิต วงศ์ สรรค์, 2529)

จากแนวคิดพฤติกรรมทางสังคมของผู้ตั้งกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพอประมวลความคิดได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมเป็นการแสดงออกหรือการกระทำซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งในลักษณะ บุคคลและหมู่คณะ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นต้องมีอิทธิพลทางสังคมเป็นกระบวนการให้เกิด พฤติกรรมซึ่งส่วนใหญ่ได้รับจากวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมาเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สื่อมวลชน และโดยเฉพาะบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ ใน ขณะเดียวกันระยะเวลา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนกฎเกณฑ์ทางสังคมและ

สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญของพฤติกรรมทางสังคมดังกล่าว ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น

วัฒนธรรมมีส่วนทำให้พัฒนาการของเด็กแตกต่างกันไปได้ จนเป็นตัวกล่อมเกลานุคลิกภาพของมนุษย์ จากร่างกายดั้งเดิมที่มนุษย์เราเป็นผู้สร้าง วัฒนธรรมมีบทบาทในการขัดเกลาลักษณะนิสัยของแต่ละคนให้เป็นที่ไปในรูปแบบที่ควรจะเป็น วัฒนธรรมจะสร้างให้คนที่เกิดและอยู่ในวัฒนธรรมไทยมีความเป็นไทย เด็กมักจะสงบเสงี่ยมไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้เพราะถูกอบรมให้เป็นผู้เชื่อฟังผู้ใหญ่ และสร้างเขาให้เป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งตรงกันข้ามกับอเมริกาที่ผู้ใหญ่เขาปล่อยให้เด็กแสดงความคิดเห็นซึ่งทำให้เด็กอเมริกาปรับตัวได้ดีกว่าเด็กไทย (เอกสารการเรียน กระบวนวิชาจิตวิทยาวัยรุ่น, 2514)

การขัดเกลากายทางสังคม

ความหมายการขัดเกลากายทางสังคม

การขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ที่สมารถปรับตัวเข้ากับสังคม สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้การขัดเกลากายทางสังคมทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น ดังนั้นการขัดเกลากายทางสังคมจึงมีความหมาย 2 ประการด้วยกันคือ

1. การขัดเกลากายทางสังคม หมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ทุกคนไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียนหนังสือ มารยาททางสังคมหรือระเบียบประเพณีต่างๆ การขัดเกลากายทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าวและสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น การได้รับการแนะนำสั่งสอนเรื่องภาษา ทำให้มนุษย์สามารถพูดภาษาติดต่อกันได้ การเรียนรู้มารยาทในการรับประทานอาหารได้ถูกต้อง เช่น ควรนั่งลงรับประทานอาหารให้เรียบร้อยหรือไม่เดินขณะรับประทานอาหาร

2. การขัดเกลากายทางสังคมหมายถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น คนไทยมีบุคลิกภาพยิ้มง่าย อ่อนโยนและเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ส่วนชาวตะวันตกมีบุคลิกแข็งกระด้าง ไม่อ่อนโยนและนิยมการแสดงออกตามอารมณ์ของตนไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าผู้สูงอายุหรือวัยเดียวกันก็ตาม กระบวนการขัดเกลากายทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากกว่าสภาพทางธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น

เด็กไทยโดยทั่วไปจะมีลักษณะ รูปร่างหน้าคล้ายกันแต่การแสดงออกไม่เหมือนกันทุกคน เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีผู้ใหญ่เอาใจใส่ดูแลสั่งสอนอยู่เสมอมักจะมีกิริยามารยาทเรียบร้อยและพูดจาไพเราะกว่าเด็กที่ถูกปล่อยละเลยไม่มีใครเอาใจใส่ ดูแล เป็นต้น

มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อที่จะได้มีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่นและรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นไม่สามารถเข้าสังคมมนุษย์ได้

ประเภทของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้ 2 ทางคือ

1. การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง เช่น การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด รู้จักกิริยามารยาททางสังคม ครูอาจารย์สอนหนังสือนักเรียน และนักศึกษาให้มีศิลปะและวิทยาการต่างๆ รวมทั้งให้ทำหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เป็นต้น
2. การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การได้เข้าไปฟังอภิปราย ฟังปาฐกถา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์และภาพยนตร์ ก็เป็นหนทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระเบียบต่างๆ ในสังคม นอกจากนี้การเข้ากลุ่มกับเพื่อนฝูงทั้งในที่ทำงานและในสถานศึกษาก็ล้วนแต่ช่วยให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพได้ทั้งสิ้น

จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

โดยอาศัยกระบวนการนี้สังคมสอนให้เด็กรู้สิ่งที่เด็กจะต้องรู้เพื่อให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ในชุมชนรวมทั้งให้รู้สิ่งที่ต้องเรียนรู้เพื่อจะได้พัฒนาศักยภาพและได้รับสิ่งตอบสนองอันมั่นคงและมีความหมายมนุษย์ไม่ใช่เกิดมาพร้อมกับความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม แต่จะต้องมีการเรียนรู้ เช่น รู้จักปรับพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องหรือเข้ากันได้กับพฤติกรรมของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปันและ รู้จักการร่วมมือกับคนอื่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นการควบคุมอย่างหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ชีวิตในกลุ่มและเพื่อพัฒนาตัวบุคคล

กล่าวโดยลักษณะกว้างๆ การขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมายดังนี้ คือ

1. ช่วยเพาะความเป็นระเบียบวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น รู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม จนกระทั่งรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อันสลับซับซ้อนและละเอียดสูงขึ้น ความมีระเบียบวินัยจำเป็นต้องมีการปลูกฝังให้ แน่นแฟ้นจนเกิดเป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคล

2. ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมีวินัยและความมีวินัยขึ้นในตัวบุคคล ความมีวินัยตามปกติเป็นเรื่องเข้มงวดและบางทีเป็นเรื่องไม่น่าเพลิดเพลิน แต่อาศัยแรงบันดาลใจ บุคคลสามารถรักษาวินัยได้โดยทำให้ มันรู้สึกง่ายขึ้นและมีความหมายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อเลิกความคิดที่จะทำการเสาะแสวงหาความพอใจชนิดทันทีทันใจ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลหลายอย่าง เช่น การยึดมั่นคำสั่งสอนทางศาสนาอย่างเคร่งครัด จนบางคนมีแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติตามธรรมวินัยที่เข้มงวดไปอีก คือ การบวชเป็นพระหรือบางคนได้รับแรงบันดาลใจที่จะฝึกฝนอบรมตนเองให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้น และทำการศึกษาวิชัยจนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิทยาศาสตร์ต่างๆ ความสำเร็จในชีวิตของบุคคลทั่วไปเกิดจากแรงบันดาลใจทั้งสิ้น

3. การขัดเกลาทางสังคมสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม รวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งช่วยสนับสนุนบทบาทเหล่านั้น มนุษย์ในสังคมมีบทบาทแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่ตนได้รับเช่น บางคนเป็นทหาร บางคนเป็นครูอาจารย์ บางคนเป็นนักเรียน เหล่านี้เป็นต้น แต่ละตำแหน่งที่กล่าวมาต่างก็มีบทบาทกำหนดไว้โดยเฉพาะ โดยอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้ มนุษย์เรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทต่างๆ ของตนและเข้าใจบทบาทของบุคคลอื่น ด้วยทำให้ความสัมพันธ์กันในสังคมเป็นไปโดยราบรื่น

4. การขัดเกลาทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและทักษะในด้านต่างๆ ช่วยให้ผู้บุคคลมีการเตรียมตัวพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม เช่น ทักษะในการเขียนจดหมาย ทักษะในการเกี่ยวข้องกับเพื่อนบ้าน ทักษะในการใช้โทรศัพท์และทักษะในการรู้จักสั่งอาหารมารับประทานเหล่านี้ เป็นต้น ทักษะดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเหล่านั้น

องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับด้วยตลอดเวลาตั้งแต่วัยเด็กต้องเรียนรู้ระเบียบและวิธีปฏิบัติตัวขั้นพื้นฐานกับบุคคลในวงแคบๆ คือญาติพี่น้อง เมื่อโตขึ้นถึงวัยเรียนก็ได้เรียนรู้หนังสือและระเบียบสังคมที่ซับซ้อนขึ้นจนถึงเรื่องของกฎหมาย และประเทศชาติ ในการปฏิบัติงานและเข้าสมาคมเหล่านั้นอยู่เสมอ เนื่องจากวัฒนธรรมมีลักษณะที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้และการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสังคมจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างไม่มีที่สิ้นสุด องค์กรทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมมี 6 องค์กร คือ

1. **ครอบครัว** ครอบครัวเป็นองค์กรแรก ที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับมนุษย์ เพราะครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูบุคคลตั้งแต่เป็นทารก ครอบครัวจะดูแลความเจริญเติบโตทางร่างกายของ

ทารก ในขณะที่เดียวกันก็ค่อยๆ ให้การขัดเกลาทางสังคมเท่าที่ทารกจะสามารถเรียนรู้ได้ในระยะสั้น เช่น การสอนให้เปล่งเสียงเรียกพ่อแม่ซึ่งเป็นภาษาที่เปล่งเสียงง่าย สอนให้รู้จักจับถายเป็นเวลาและ ถูกสถานที่ การตอบสนองพฤติกรรมตามธรรมชาติของร่างกายและกลายเป็นการตอบสนอง พฤติกรรมอย่างมีเงื่อนไขที่ทารกเริ่มเรียนรู้ เช่น ทารกร้องไห้เมื่อหิวและรู้สึกกระหายผิวหนัง ผู้ใหญ่ก็จะสนองตอบโดยให้ความสนใจ เช่นอุ้มเด็ก ให้น้ำนมดื่ม ร้องเพลงให้ฟัง หรือพยายามหาสาเหตุที่ เด็กร้อง เด็กจะเริ่มรู้ว่าการร้องไห้มีผลให้ได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่ เด็กจะร้องไห้โดยไม่มีสาเหตุ บางครั้งเพื่อเรียกร้องความสนใจ หรือต้องการให้ผู้ใหญ่เอาใจเมื่อดูถูกขัดใจเพราะรู้ว่าการร้องไห้ คือพฤติกรรมที่จะได้รับการตอบสนองด้วยการเอาใจ บางครอบครัวแม่เด็กจะร้องไห้ก็ไม่ยอม ตามใจเด็กอย่างไม่มีเหตุผล เด็กผู้นั้นก็จะไม่พยายามใช้การร้องเป็นเครื่องต่อรองให้ได้สิ่งที่ต้องการ การขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลได้รับในวัยเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางอารมณ์และ บุคลิกภาพมาก บุคคลที่ได้รับความกดดันทางอารมณ์มากๆ ก็จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีอารมณ์ รุนแรง ส่วนผู้ที่ถูกตามใจมากเกินไปในวัยเด็กจะกลายเป็นคนที่เอาแต่ใจตัว เข้าสมาคมกับผู้อื่น ลำบาก ระยะเวลาของการขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลจะรับจากครอบครัวนี้แตกต่างกันไปตาม ทัศนคติของแต่ละครอบครัวที่มีต่อการอบรมบุตร บางครอบครัวก็ชอบที่จะให้บุตรหลานของตนมี ความคิดเป็นของตนเองรู้จักคิดและตัดสินใจเองตั้งแต่เยาว์วัย แต่บางครอบครัวก็มีความเป็นห่วง และชอบที่จะควบคุมพฤติกรรมของบุตรหลานอยู่ตลอดไป

2. สถานศึกษา สถานศึกษานับเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว เมื่อถึงวัยเรียนครอบครัวก็ส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนเพื่อให้ได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน วิชาการและได้รับการอบรมที่ดีจากโรงเรียน สิ่งที่ครอบครัวคาดหวังว่าบุตรหลานของตนจะได้รับ จากโรงเรียนมี 2 ประการคือ

1. วุฒิสึกษา อันได้แก่ วิชาความรู้

2. จริยศึกษา คือกฎศีลธรรมจรรยาและมารยาททางสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นผู้มีความรู้ เพราะความรู้เพียงอย่างเดียวมิอาจช่วยให้บุคคลและสังคมอยู่รอดได้ เพราะเขาอาจใช้ความรู้ไปในทางที่ผิด ครูทำหน้าที่ให้ความรู้ทางวุฒิสึกษามีลักษณะเป็นการให้ความรู้พื้นฐาน เช่น สอน อ่านหนังสือและนับเลข การสอนให้เด็กรู้จักใช้ชีวิตสังคมกับกลุ่มเพื่อนและทำความคุ้นเคยกับ กฎเกณฑ์ของสังคมบางประการ เช่น ระเบียบของห้องเรียนที่ห้ามเล่นหรือพูดคุยเวลาครูสอน เวลา พบผู้ใหญ่ต้องทำความเคารพด้วยการไหว้ ยืนตรงเคารพธงชาติเวลา 08.00 น. และเมื่อได้ยินเพลง ชาติ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เด็กได้รับจากโรงเรียนทั้งสิ้น เมื่อบุคคลอายุ มากขึ้น ผ่านการศึกษาจากโรงเรียนเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา การเรียนทางวิชาการมีความซับซ้อน ตามความสามารถทางสมองที่พัฒนาขึ้น การให้ความรู้เพื่อขัดเกลาทางสังคมก็มีขอบเขตกว้างขวาง

ขึ้นด้วย นอกจากการเรียนรู้จักปฏิบัติตัวตามกฎข้อบังคับของสถานศึกษาและห้องเรียนแล้วนักเรียน
ในชั้นสูง ๆ ยังต้องเรียนรู้พื้นฐานของรัฐธรรมนูญและกฎหมายบางข้อ ซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่
ของบุคคลที่เป็นพลเมืองของประเทศ เช่น การเข้ารับการตรวจคัดเลือทหารของชายไทยเมื่ออายุ
ครบ 20 ปีบริบูรณ์ การไปลงบัตรออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อมีการเลือกตั้ง เป็น
ต้น

3. กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมทางอ้อม
เพราะไม่มีการเขียนระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการที่บุคคลจะคบกับเพื่อน ไว้อย่างแน่นอน บุคคลคบ
กันเป็นเพื่อนเพราะมีสิ่งที่ต้องการร่วมกันบางประการ เช่น มีความคิดตรงกัน มีรสนิยมและงาน
อดิเรกเหมือนกัน เรียนอยู่โรงเรียนเดียวกัน ทำงานอยู่ในสำนักงานเดียวกัน หรือมีฐานะทาง
เศรษฐกิจหรือสังคมใกล้เคียงกัน เป็นต้น เมื่อเยาว์วัยเด็กๆ มักจะเลียนแบบความประพฤติจากเพื่อน
หากได้กลุ่มเพื่อนที่เรียบร้อยเด็กก็จะมี ความประพฤติเรียบร้อย หากคบกับกลุ่มเพื่อนที่เกเร ชอบ
พูดจาหยาบคาย ชอบทำลายของ เด็กจะรับเอานิสัยไม่ดีเหล่านั้นไว้ ผู้ปกครองมักเตือนหรือห้ามเด็ก
คบกับเพื่อนบางคน ที่เห็นว่าชักนำให้เด็กประพฤติไม่ดี บางครั้งถึงกับย้ายโรงเรียนก็มี การเรียนรู้
ระเบียบสังคมจากกลุ่มเพื่อนแม้เป็นกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมทางอ้อม แต่เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดตัว
บุคคลมากที่สุด และบุคคลกระทำอย่างเต็มใจโดยไม่รู้ตัวว่าถูกบังคับ บุคคลได้เรียนรู้ว่าการจะมี
ชีวิตอยู่ในสังคมได้ต้องรู้จักปรับความต้องการของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของคนอื่น
ด้วย สิ่งที่ตนเองพอใจกระทำแต่ถ้าเพื่อนๆ ไม่พอใจก็ไม่อาจกระทำได้

การจัดเกล้าทางสังคม โดยกลุ่มเพื่อนมีลักษณะที่แตกต่างกันจากการจัดเกล้าทางสังคม
ของสถานศึกษา โรงเรียนจะสอนถึงกฎระเบียบที่สังคมส่วนใหญ่คาดหวังในสังคมปฏิบัติไปในทาง
หนึ่ง โดยมีข้อบังคับและมีครูเป็นผู้อบรมสั่งสอนและดูแลควบคุมให้เด็กประพฤติตัวตามเกณฑ์
เหล่านั้น แต่ในกลุ่มเพื่อนบุคคลมีโอกาที่จะเลือกปฏิบัติตัวตามความต้องการของตัวเองและ
คาดหวังของเพื่อนได้ ซึ่งการปฏิบัติตัวอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับกฎของโรงเรียนก็ได้ การ
คบกันของบุคคลในกลุ่มเพื่อนก็จะมีแนวทางปฏิบัติที่บุคคลในกลุ่มจะต้องตกลงกันเอง

4. สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ หมายถึงกลุ่มอาชีพหรือหน่วยงานอันได้แก่
ราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่บุคคลสังกัดอยู่ หน่วยงานหรือองค์กรแต่ละแห่งก็มีกฎระเบียบของ
ตนเองที่กำหนดให้งานบางอาชีพก็มีผลบังคับให้บุคคลต้องทำตามอยู่ตลอดเวลา เช่น อาชีพครูจะทำ
ตัวเรียบร้อยเฉพาะเมื่อครูอยู่ในห้องเรียนนั้นไม่ได้ แม้อยู่นอกห้องเรียนครูก็ต้องทำตัวเป็นพลเมืองดี
เพื่อจะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เป็นต้น บุคคลผู้ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานใดก็จะได้รับการจัดเกล้า
จากหน่วยงานนั้น เพื่อให้เขาได้สามารถทำตัวได้ถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของหน่วยงาน
ในงานราชการเริ่มเตรียมงานตั้งแต่ 08.00 น. แต่งานราชการเริ่ม 08.30 น. ความเข้มงวดในเรื่องเวลา

ทำงานก็ต่างกัน หรือทหารเน้นการทำตัวอย่างมีระเบียบวินัย ควรสวมเครื่องแบบและเชิ่ฟิ่ง ผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติราชการทหารจึงแตกต่างจากอาชีพพลเรือนมาก

5. **สถาบันศาสนา** ในสมัยก่อนสถาบันทางศาสนาคือวัด มีอิทธิพลต่อการขัดเกลาทางสังคมแก่บุคคลมาก เพราะวัดทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษาและสมาคมคือสถานที่พบประสังสรรค์ของบุคคลใน ชุมชนเดียวกัน แต่ปัจจุบันคนห่างวัดไปมากเพราะมีสถาบันอื่นเข้ามารับช่วงแทน เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ได้เน้นค่านิยมที่ขัดแย้งกับความเชื่อหลายประการทางศาสนา ความสะดวกรวดเร็วในการเดินทางออกจากท้องถิ่นและสิ่งบันเทิงสำหรับมวลชน เช่น โรงภาพยนตร์ โทรทัศน์มีมากขึ้น ทำให้คนไปวัดน้อยและมีโอกาสที่จะฟังคำสั่งสอนจากพระสงฆ์น้อยลงด้วย แต่ก็ไม่ได้หมดไปเลยทีเดียว ศาสนายังเป็นที่พึ่งทางใจของบุคคลจำนวนมากไม่น้อย เนื่องจากสังคมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างให้บุคคลได้ เมื่อผิดหวังจากสังคม บุคคลมักจะหันเข้าหาศาสนาเป็นที่พึ่ง

6. **สื่อมวลชน** การเผยแพร่ข่าวสารหรือแนวความคิดผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ มีผลต่อสมาชิกของสังคมอย่างกว้างขวาง เด็กจะชอบเลียนแบบตัวแสดง ภาพยนตร์ โทรทัศน์ที่เขาชอบ บางประเภทสอดแทรกคุณธรรมและค่านิยมทางสังคมในบทภาพยนตร์สำหรับเด็กเพื่อเป็นการปลูกฝังความประพฤติที่ดีให้กับเด็ก โดยไม่รู้ตัวขณะที่ชมภาพยนตร์นั้นด้วยความเพลิดเพลิน หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนประเภทอื่นก็มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคม ทั้งในทางที่ดีและไม่ดีเช่น เดียวกัน การจะยึดถือข่าวสารหรือแบบแผนของสังคมที่ได้จากสื่อมวลชนจึงเป็นเรื่องที่บุคคลจะต้องใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ

การกระทำทางสังคม

การกระทำทางสังคม หมายถึงการกระทำที่บุคคลแสดงออก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น อาจจะทำโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ ทำไปภายใต้บรรทัดฐานของสังคม มีจุดมุ่งหมายให้ความหมายของผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ ตอบสนองได้ การกระทำที่บุคคลหรือกลุ่มแสดงต่อกัน เราเรียกว่าการกระทำตอบโต้ หรือ ปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ใดที่ถูกกระทำซ้ำบ่อยๆ จนมีลักษณะค่อนข้างคงที่ กลายเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่สามารถคาดหวังจากกัน ได้ ตอบสนองกัน ได้ เช่น แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก ครูกับศิษย์ เป็นต้น

องค์ประกอบของการกระทำทางสังคม

พฤติกรรมการแสดงออกของคนในชีวิตประจำวันเราจะเห็นว่า มีลักษณะเป็นการกระทำที่ต่อเนื่อง เมื่อการกระทำหนึ่งสิ้นสุดลงก็จะตามมาด้วยอีกการกระทำหนึ่งเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ ซึ่ง

ในทุกการกระทำ Parsons เห็นว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ ผู้กระทำ (actor) เป้าหมาย การกระทำ(end) อุปสรรคหรือเงื่อนไขของการกระทำ (condition) และวิธีการชนะอุปสรรค (mean) ผู้กระทำ หมายถึงบุคคลที่มีความสำนึก มีความรู้สึกลึกซึ้งเป็นของตนเอง มีประสบการณ์ มีความสามารถที่จะสื่อความหมายได้ ตัดสินใจได้ ตอบสนองได้ ความสำคัญของผู้กระทำอยู่ที่ “ตัวคน” (self) มากกว่าสภาพร่างกาย (body) เพราะตัวคนนั้นเป็นของเราอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะ ร่างกายจะพิกลพิการหรือมีส่วนใดส่วนหนึ่งขาดหายไป

เป้าหมายการกระทำ หมายถึงสิ่งที่เราต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งการกระทำทั้งหลายล้วนมี วัตถุประสงค์ด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่มีนั้นผู้กระทำอาจตระหนักหรือไม่ เท่านั้นเอง (นักจิตวิทยามักให้ความสนใจกับ “unconscious end” เพราะถือว่ามิมีบทบาทในการ กำหนดพฤติกรรมของคน)

อุปสรรคของการกระทำ หมายถึง สิ่งที่กั้นขวางระหว่าง “actor” กับ “end” ซึ่งอาจเป็น อุปสรรคทางธรรมชาติ เช่น ระยะเวลา ลมฟ้าอากาศ อุปสรรคทางสังคม เช่น ประเพณี ข้อห้ามต่างๆ หรืออุปสรรคที่เกิดจากตัวบุคคลเอง เช่น ความตื่นเต้น ความวิตกกังวล อุปสรรคหรือเงื่อนไขเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้กระทำไม่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ เช่น นาย ก อยากไปพักผ่อนที่พัทยา อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างนาย ก กับพัทยาคือระยะทางซึ่งนาย ก ไม่สามารถย่นระยะทางหรือยก พัทยามาไว้ที่กรุงเทพฯ หรือยกกรุงเทพฯ ไปไว้ที่พัทยาได้ นาย ก จะได้มาซึ่งความต้องการต่อเมื่อ นาย ก หาวิธีเอาชนะอุปสรรคหรือเงื่อนไขระยะทางไปได้

วิธีการหมายถึง การกระทำที่ผู้กระทำเลือกปฏิบัติ โดยหวังว่าเป็นวิถีทางเลือกที่จะเอาชนะ อุปสรรคได้ และบางครั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ต้องการ คนอาจจะใช้หลายวิธีการประกอบกันก็ได้ การจะเลือกใช้วิธีการใดหรือใช้จำนวนน้อยเท่าไรนั้น ขึ้นอยู่กับหลักเหตุผล ระบบคุณค่าและการ ตัดสินใจของบุคคลนั้น เช่น นาย ข อยากได้คะแนนดีในวิชาสังคมวิทยา นาย ข จึงขยันดูหนังสือ และมาเรียนสม่ำเสมอ ส่วนนาย ค เลือกใช้วิธีการลอกคำตอบจากเพื่อนในห้องสอบแทนการดู หนังสือ เป็นต้น

องค์ประกอบทั้งสี่นี้จะมีอยู่ในทุกการกระทำ ถ้าขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งการกระทำจะไม่ เกิดขึ้นแต่ถึงแม้การกระทำนั้นเกิดขึ้นแล้วก็ได้ไม่ได้หมายความว่าเป้าหมายที่ต้องการเสมอ ไป เพราะการกระทำจะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับ Condition และ mean ที่เราเลือกได้

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

การอธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มแสดงออก ในสังคมวิทยามีผู้เสนอ แนวความคิดไว้มากมาย บางแนวคิดก็เน้นถึงความสำคัญที่โครงสร้างสังคม บางแนวคิดก็เน้นที่

บุคคลว่าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ สำหรับแนวคิดหรือทฤษฎีที่ค่อนข้างเป็นที่รู้จักแพร่หลายและนำไปใช้วิเคราะห์ศึกษากันมาก มีทฤษฎีบทบาท ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ทฤษฎีการกระทบตอบโต้เชิงสัญลักษณ์ และ ทฤษฎีการสร้างความประทับใจ

จากแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมของผู้ตั้งกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพอประมวลความคิดได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมหรือการกล่อมเกลาทางสังคมนั้นต้องอาศัยกระบวนการการถ่ายทอดและเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเรื่องเนื้อหาที่หลากหลายโดยมีทั้งบุคคล สถาบันและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา สื่อมวลชน และโดยเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเนื้อหาการถ่ายทอดและเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันระยะเวลา วัฒนธรรม ระบบความเชื่อ ตลอดจนกฎเกณฑ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมยังเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมดังกล่าว

ทฤษฎีบทบาท (role theory) ทฤษฎีนี้อธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่าเป็นการแสดงบทบาทตามที่กำหนด ทำนองเดียวกับการแสดงละครตามบท (script) “บท” ดังกล่าวก็คือสถานภาพและบรรทัดฐานนั่นเอง ส่วนบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของสังคมก็มีหลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้กระทำหรือห้ามกระทำ จนถึงการคาดหวังว่าควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ นอกจากสังคมคาดหวังให้บุคคลแสดงบทบาทตามสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วอาจเกิดความตึงเครียดขึ้นได้ เช่น ผู้ที่เป็นครูย่อมถูกคาดหวังจากนักเรียนให้มีความรู้ความสามารถในการสอน ให้มีความเข้าใจเห็นในนักเรียนและยืดหยุ่นการใช้กฎเกณฑ์ ขณะเดียวกันครูถูกฝ่ายบริหารคาดหวังให้เคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์รับผิดชอบในหน้าที่ ส่วนชุมชนหรือคนทั่วไปคาดหวังให้ครูเป็นปูชนียบุคคลและเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ การแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ จึงไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของคนอื่นได้ทุกฝ่าย ปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนกำหนด บทบาทของบุคคลคือ ตัวตน (self) หรือการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง บุคคลแต่ละคนอาจมีความเข้าใจในบทบาทของสถานภาพหนึ่ง ดังนั้นบทบาทที่แสดงออกจริง (enacted role) จึงเป็นผลรวมของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (expected role) กับบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (perceived role) อย่างไรก็ตามทฤษฎีบทบาทเน้นความสำคัญของโครงสร้างสังคม (สถานภาพและบรรทัดฐาน) มากกว่าปัจจัยการรับรู้ของตนเอง ทฤษฎีจึงถูกวิจารณ์ว่าให้ความสำคัญแก่ “สังคม” มากเกินไป

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theory) George Humans อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าเกิดขึ้นเนื่องจาก มีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมต่อกัน คนจะคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้น (cost – reward) โดยใช้ประสบการณ์ในอดีตเป็นตัวกำหนด ความสัมพันธ์จะยังคงดำเนินอยู่ตราบใดที่บุคคลประเมินว่าส่วนได้มากกว่าเสีย ผลดี (rewards) ในที่นี้อาจหมายถึงความสุข ความพอใจ เกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง ความมีหน้ามีตา หรืออะไรก็ได้ที่ถือว่า

ให้ผลในทางบวก ถ้าพิจารณาตามทฤษฎีนี้ น่าจะเชื่อได้ว่ารางวัลยิ่งมากคนยิ่งแสดงพฤติกรรมนั้นๆ มากขึ้น แต่ก็มีตัวอย่างมากมายที่รางวัลยิ่งมากค่ากลับลดลง คนเกิดความเมินเฉยชินชา ไม่ยินดี ยินร้ายหรือบางคนได้รับรางวัลแล้วก็หยุดพฤติกรรมเดิมไม่แสดงอีกต่อไป

ทฤษฎีการกระทำตอบโต้เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) ในขณะที่ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดจากเงื่อนไขของรางวัลเป็นแรงจูงใจ ทฤษฎีการกระทำตอบโต้เชิงสัญลักษณ์ภายใต้การนำของ George Herbert Mead มองว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการของการให้ความหมาย และเข้าใจความหมายได้ตรงกัน เขามองเห็นว่าพฤติกรรมทุกอย่าง เป็นสัญลักษณ์ (symbols) ซึ่งมีความหมายถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่น การยื่นมือ หมายถึงการ ทักทาย การขอความช่วยเหลือ การให้ความช่วยเหลือ ฯลฯ แต่ความหมายเหล่านี้ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ตายตัว บุคคลจะต้องตีความหมายก่อนการตอบสนอง ซึ่งจะตีความอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคล เขาเห็นว่าการกระทำตอบโต้ไม่ใช่พฤติกรรมที่บุคคลตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า (stimulus) โดยตรง แต่เป็นกระบวนการที่ผ่านการตีความหรือการกำหนดความหมายให้ สิ่งเร้าเสียก่อน เช่น การชกมวย คู่ชกคูทิศทาง ต้องเอาใจซึ่งกันและกันก่อนการปล่อยหมัดแต่ละครั้ง ทฤษฎีเชื่อว่าปฏิสัมพันธ์ในสังคมจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อคนมีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน และการตีความหมายก่อนการตอบสนอง

ทฤษฎีการสร้างภาพประทับใจ (Impression management) Erving Goffman เห็นว่าการกระทำตอบโต้เป็นกระบวนการที่บุคคลแสดงออกเพื่อสร้างภาพประทับใจให้อีกฝ่ายหนึ่ง เปรียบเสมือนกับการแสดงละคร (dramatical approach) เช่น การแต่งกายสุภาพไปสมัครงาน การมีใจกว้างต่อเพื่อนฝูง การซื้อภาพเขียนของศิลปินชื่อดังมาประดับบ้าน เป็นต้น ทฤษฎีนี้มองว่าบุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นเพียงเพื่อให้ตนดูดีมีคุณค่าในสายตาของผู้อื่น การอธิบายในลักษณะนี้มีข้อจำกัด มาก เพราะเห็นว่าทุกพฤติกรรมเป็นเรื่องของความไม่จริงใจและการสวมหน้ากากเข้าหากันทั้งสิ้น ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป

นอกจากทฤษฎีเหล่านี้ก็มีการอธิบายในแนวอื่นอีก เช่น แนว ethno methodology ของ Harold Garfinkel ซึ่งเป็นทฤษฎีเกี่ยวข้องกับ symbolic interactionism มักจะนำไปใช้อธิบาย พฤติกรรมของกลุ่มที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากๆ เช่น สามเณร ภรรยา เพื่อนสนิท ฯลฯ โดยเห็นว่ากลุ่มเหล่านี้สมาชิกจะเรียนรู้พฤติกรรมซึ่งกันและกัน สามารถตอบสนองกันโดยอัตโนมัติ โดยที่คนนอกกลุ่มไม่สามารถทำได้ เช่น การนั่งเฝ้าของสามเณร ภรรยาทราบว่าเป็นปฏิกิริยาแสดงความรู้สึกไม่พอใจ เพราะฉะนั้นตนเองควรจะมีพฤติกรรมอย่างไรเพื่อตอบสนองให้สถานการณ์ดีขึ้น เป็นต้น หรือทฤษฎีของนักจิตวิเคราะห์อย่าง Freud ที่เชื่อว่าพฤติกรรมการแสดงออกในปัจจุบันเป็นผลเกิดจากการเรียนรู้ในวัยเด็ก เช่น คนที่เคยกลัวพ่อจะมีพฤติกรรมที่ยอมจำนนต่อผู้นำ เป็นต้น

ในบรรดาทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าไม่มีทฤษฎีใดสามารถนำไปใช้อธิบายได้ทุกพฤติกรรมทุกสถานการณ์ เพราะล้วนมีช่องว่างให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ทั้งสิ้น ฉะนั้นการอธิบายคงต้องดูความเหมาะสมว่าสถานการณ์อย่างไรควรใช้แนวคิด และแม้แต่พฤติกรรมเดียวกันเราก็สามารถพิจารณาจากหลายๆ กรอบแนวความคิดประกอบกันก็ได้

กลุ่ม

โดยปกติเราใช้คำว่า “กลุ่ม” เรียกคนจำนวนหนึ่งตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่รวมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อทำกิจกรรมบางอย่างในที่ใดที่หนึ่ง เช่น กลุ่มนิสิตในคณะหรือในมหาวิทยาลัย บางครั้งกลุ่มหมายถึงฝูงชน (crowd) ซึ่งเป็นคนจำนวนหนึ่งที่มารวมอยู่ในที่เดียวกันชั่วคราว เช่น กลุ่มคนที่รวมกันอยู่ตามป้ายรถเมล์ หรือ โรงภาพยนตร์หรือสนามกีฬา บางครั้งกลุ่มหมายถึงคนจำนวนหนึ่งที่คนประเภทหนึ่งมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน (categories) เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มคนแก่ กลุ่มชาวจีน กลุ่มมุสลิม กลุ่มคนรวย กลุ่มชวนา เป็นต้น คำว่ากลุ่มจึงมีความหมายกว้าง แต่ในที่นี้เราจะใช้คำว่ากลุ่มในความหมายที่แคบลงคือจะใช้ในความหมายที่เป็นกลุ่มทางสังคม (social group) เท่านั้น

กลุ่มทางสังคมแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ อย่างไร กลุ่มบางกลุ่มที่กล่าวข้างต้นเป็นเพียงประเภทของคนที่มีลักษณะบางประการเหมือนกัน และกลุ่มบางกลุ่มเป็นเพียงฝูงชนที่รวมกันอยู่ที่ใดที่หนึ่ง กลุ่มทางสังคมนั้นหมายถึงคนจำนวนหนึ่งที่มีกระทำการโต้ตอบได้กันอย่างมีระเบียบแบบแผน คือมีการกำหนดสถานะภาพของสมาชิกและมีบรรทัดฐานควบคุมความสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับร่วมกัน 得有ระดับหนึ่ง เป็นการถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม ดังนั้นฝูงชนที่มายืนออกันอยู่ตามป้ายรถเมล์หรือมาดูกีฬาหรือประเภทของคนที่มีลักษณะบางประการเหมือนกันจึงไม่เป็นกลุ่มตามความหมายนี้ ฝูงชนจะกลายเป็นกลุ่มถ้าหากคนเหล่านั้นมีการกระทำตอบโต้กัน เช่น ร่วมกันทำงานเป็นเวลานานพอสมควรจนเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่ทุกคนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติและใช้ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก

กลุ่มต่างๆ ที่เราเป็นสมาชิกมีมากมายหลายกลุ่ม บางกลุ่มมีขนาดเล็กประกอบด้วยสมาชิกเพียงไม่กี่คน บางกลุ่มมีสมาชิคนับร้อยนับพันคน บางกลุ่มรวมตัวกันชั่วคราว บางกลุ่มดำรงอยู่อย่างถาวร บางกลุ่มเราสามารถเลือกเข้าเป็นสมาชิกได้ตามความสมัครใจ แต่บางกลุ่มเราต้องเป็นสมาชิกโดยไม่มีทางเลือกหรือโดยถูกบังคับ แนวความคิดที่อธิบายเรื่องของกลุ่มในวิชาสังคมวิทยามีหลายแนว ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวความคิดที่สำคัญคือกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มวงในและกลุ่มวงนอก กลุ่มอ้างอิง

กลุ่มวงในและกลุ่มวงนอก

นักสังคมวิทยาสร้างแนวความคิดที่เรียกว่า กลุ่มวงใน (in – group) และกลุ่มวงนอก (out – group) ขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นถึงวงเขตของกลุ่ม (group boundary) คนที่อยู่ในวงเขตของกลุ่มหนึ่งก็คือผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพวกเดียวกัน หรือผู้ที่ถูกจัดว่าเป็นพวกเรา ส่วนผู้ที่ถูกจัดว่าไม่ใช่พวกเรา หรือผู้ที่เป็พวกเขา คือคนที่อยู่นอกวงเขตของกลุ่ม วงเขตของกลุ่มบางกลุ่มอาจกำหนดได้ชัดเจน เช่น กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ และจัดทำกิจกรรมกัน ในหมู่สมาชิกโดยเฉพาะเท่านั้น ครอบครัวก็มีสมาชิกแน่นอนชัดเจน กลุ่มเพื่อนมักมีวงเขตไม่ค่อยแน่นอนมีการขยายหรือลดขอบเขตได้แล้วแต่สถานการณ์

สมาชิกของกลุ่มวงในมักพยายามรักษา “ ระยะห่างทางสังคม ” (social distance) กับกลุ่มวงนอกเอาไว้ โดยสร้างความรู้สึกรอคติกับกลุ่มอื่น หรือเป็นปฏิปักษ์กับกลุ่มอื่น กระบวนการที่ทำให้กลุ่มมีวงเขตของตนแยกจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจนก็คือการกีดกันและการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม การขัดแย้งกับกลุ่มอื่นทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความรู้สึกเป็นพวกเรามากขึ้น เพราะมีศัตรูร่วมกัน และจะทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่มมากขึ้น ในกรณีของกลุ่มสองกลุ่มซึ่งเคยมีวงเขตแยกจากกันหรืออาจเคยเป็นปฏิปักษ์กัน แต่ต่อมามีเหตุการณ์ที่ทั้งสองกลุ่มต้องร่วมมือกันเช่นมีศัตรูร่วมกันหรือตกอยู่ในภาวะเดือดร้อนที่ต้องช่วยกันแก้ไข คนทั้งสองกลุ่มก็จะมีการกระทำต่อกันและอาจรวมเป็นกลุ่มเดียวกันในที่สุด วิธีการสร้างความขัดแย้งกับคนนอกหรือการหาศัตรูร่วมกันเป็นวิธีที่มีการนำมาใช้เป็นกลอุบายทางการเมืองของพรรคการเมืองหรือรัฐบาลในประเทศต่างๆ อยู่เสมอ

พลังกดดันให้ทำตามกลุ่ม

สมาชิกของกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มขนาดเล็ก เช่น กลุ่มเพื่อนมักถูกอิทธิพลของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มชักนำให้กระทำหรือตัดสินใจตามกลุ่มเสมอ บ่อยครั้งที่บุคคลต้องยอมทำอะไรตามกลุ่มต่างๆ ที่ตนเองไม่เห็นด้วย เพื่อไม่ให้ตนเองถูกคนอื่นในกลุ่มต่อต้านหรืออย่างน้อยเพื่อให้ตัวเองรู้สึกสบายใจที่ไม่เป็นคนแปลกไปจากคนอื่น ดังเช่นการทดลองของ โซโลมอน แอสช์ (Solomon Asch) นักจิตวิทยาสังคม ซึ่งได้ทดลองการพิจารณาเปรียบเทียบความยาวของเส้นตรงที่มีความยาวต่างๆ กันพบว่าผู้ที่ถูกทดลองมีความเห็นผิดพลาดไปจากความจริงเนื่องจากคนอื่นในกลุ่ม (ซึ่งเป็นพวกหน้าม้า) มีความเห็น เช่นนั้น

ในกรณีของการแสดงความคิดเห็นที่บุคคลไม่ได้มีข้อมูลเท็จจริงอย่างชัดเจน ย่อมถูกอิทธิพลของกลุ่มชักนำหรือครอบงำได้ง่าย เห็นได้ชัดที่สุดคือการทำตามกันในฝูงชนที่ชุมนุมประท้วงหรือชมการแสดงต่างๆ ซึ่งบุคคลมักตกอยู่ในภาวะ “ พวกมากลากไป ” ในสถานการณ์อื่น

ในชีวิตประจำวันก็จะพบว่าเราทำสิ่งต่างๆ เพราะแรงกดดันของกลุ่มเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเราอยู่ในกลุ่มที่มีความผูกพันกันเหนียวแน่นมาก กลุ่มเป็นสิ่งที่มีความปล้ำบังคับที่เราสามารถรู้สึกได้เมื่อเราพยายามทำสิ่งที่ฝืนหรือสวนทางกับคนอื่นในกลุ่ม

พฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์แสดงออกทั้งหมด อาจจะมองเห็นได้ง่าย เช่น การเดิน การพูด การเขียน และสิ่งที่มองเห็นได้ยากหรือมองไม่เห็น เช่น การฟัง การจำ และการคิดหาเหตุผล หลักในการศึกษาพฤติกรรม มีดังนี้

1. พฤติกรรมทุกชนิดจะต้องมีสาเหตุ
2. พฤติกรรมที่เหมือนกัน อาจจะมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน
3. พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็นจะต้องเกิดมาจากสาเหตุแต่เพียงแห่งเดียว แต่อาจจะเกิดขึ้นมาจากสาเหตุหลายอย่างก็ได้

จากการศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ นักจิตวิทยาส่วนมาก ได้สรุปสอดคล้องกันว่า มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าเพศใดหรือวัยใด ย่อมมีพฤติกรรมต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากพันธุกรรม การสั่งสอน อบรม และสภาพแวดล้อมของบุคคล

Adler (อ้างใน จันทมาศ ชื่นบุญและคณะ, 2515) นักสังคมสงเคราะห์ชาวเวียนนาเป็นผู้ที่เน้นเกี่ยวกับการเข้าใจบุคคลโดยวิธีการศึกษาต่างๆ ทางจิตวิทยา เขาเชื่อว่าพฤติกรรมนั้นเกิดจากการที่บุคคลรับรู้และแปลความหมายจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาจะย้ำในเรื่องความสัมพันธ์ของ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม

ธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีอิสระที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใด ๆ ก็ได้ มนุษย์ไม่ได้อยู่ภายใต้ อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเสมอไป Adler เชื่อว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจะเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับเขาเหล่านั้น และกิจกรรมของบุคคลก็จะออกมาในลักษณะที่มีแนวโน้มไปสู่จุดประสงค์ที่บุคคลตั้งไว้สำหรับตนเอง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม พฤติกรรมจะมีความหมายก็ต่อเมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมของสังคมเท่านั้น ตัวอย่างเช่นการเข้าใจพฤติกรรมของเด็กนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาจากสังคมที่เด็กอยู่ เช่น บ้าน โรงเรียน หรือเมื่อรวมกลุ่มเพื่อนฝูง Adler มีความเห็นว่า การที่เราจะทราบว่าบุคคลคิดอย่างไรนั้น จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลความเปลี่ยนแปลงของโลก แต่อีกส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ ของแต่ละสังคม และการเข้าใจบุคคลจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้เข้าถึงความสัมพันธ์ของสังคมที่เขามามีบทบาทในชีวิตของเขาแต่ละบุคคลเท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่เราถือว่าเป็นความดี ความยุติธรรมหรือค่านิยมอะไรก็ตามที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติของบุคคลนั้น ไม่มีอะไรมากไปกว่าการที่บุคคลได้ทำตามหน้าที่ของตนในสังคมหนึ่ง ๆ ที่กำหนดให้เท่านั้น ถ้าผู้ใดปฏิบัติตามกฎดังกล่าว ก็จะเป็นคนดีมีความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์ เป็นต้น Adler มีความเห็นว่า บุคคลจะดีหรือเลวนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองสังคมที่เขาอาศัยอยู่ มิใช่เกิดจากแรงขับทางเพศอย่างที่ Freud กล่าวเอาไว้

นอกจากนี้ เขาได้เน้นถึงความสำคัญของบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness) ของแต่ละคนเขาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีแรงจูงใจ ค่านิยม ความในใจ ความเชื่อที่ไม่เหมือนกัน พฤติกรรมของบุคคลนั้นจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการมองโลกที่แตกต่างกัน โดยมีวิถีชีวิตที่ต่างกัน (different styles of life) ตัวอย่างเช่น เด็กที่สนใจในเรื่องการใฝ่หาความรู้จะมีวิถีการดำรงชีวิตแตกต่างไปกว่าเด็กที่สนใจแต่ในด้านกีฬา ดังนั้น การกระทำทุกอย่างของทั้งคู่จะดำเนินไปแตกต่างกันตามวิถีชีวิตที่เขาเลือก Adler เชื่อว่าพฤติกรรมที่ต่างกันของบุคคล สามารถจะอธิบายได้จากความแตกต่างของวิถีชีวิต เขามองพฤติกรรมของมนุษย์ว่าจะใฝ่หาและมีการสนองตอบต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเท่านั้น จะไม่สนใจกับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากวิถีชีวิตของตนเลย

วิถีชีวิตของบุคคล Adler เชื่อว่า จะมีการพัฒนาตั้งแต่เด็กขณะอายุราว 4 หรือ 5 ขวบ และจากนั้นเป็นต้นมาประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกิดต่อเนื่องกันจะค่อย ๆ เข้ามาผสมผสานกันจนกระทั่งกลายเป็นบุคลิกภาพขึ้น

นอกจากนี้ ในด้านการพัฒนาการของเด็กนั้น Adler เชื่อว่า การเข้าใจบุคคลจะต้องเข้าใจจากการมองโลกในแง่ของบุคคลเท่านั้น มิใช่จากในแง่ของความเป็นจริงที่ปรากฏ กล่าวคือ ถ้าเราจะศึกษาเด็กเราจะต้องทำความเข้าใจกับโลกในความเข้าใจของเด็ก ตลอดจนจนถึงความรู้สึกนึกคิด และการรับรู้ต่าง ๆ ในแง่ของเด็กผู้นั้น มิใช่จากทัศนะของผู้ใหญ่ เขาเชื่อว่าการกระทำทุกชนิดของเด็กจะมีความหมายสำหรับเด็กนั้น โดยตรง จะไม่มีทางเข้าใจเด็กถ้าศึกษาเด็กจากทฤษฎีที่ผู้ใหญ่ตั้งขึ้น เนื่องจากการรับรู้และความเข้าใจของเด็กนั้น จะเป็นคนละชนิดกับการรับรู้และความเข้าใจของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก ลักษณะการมองเด็กในแง่ของแอลเลอร์เรียกว่าเป็นการมองจาก Phenomenological Field กล่าวคือ การเข้าใจบุคคลจากมองโลกในแง่ที่เขาประสบการณณ์ ขณะนั้น ทฤษฎีของ Adler ย้ำให้เห็นถึงความสำคัญในการตีความหมายของประสบการณ์ ซึ่งไม่เหมือนกันของบุคคลแต่ละคน

Adler กล่าวถึงวิธีเข้าใจเด็กที่มีปัญหาว่า สิ่งแรกที่จะต้องกระทำคือ ดูที่จุดมุ่งหมายของชีวิตเด็กคนนั้น Dreikurs นักจิตวิทยาอีกท่านหนึ่งมีความเห็นว่าจุดมุ่งหมาย อาจเป็นไปในลักษณะที่ Active หรือ Passive ก็ได้และวิธีการที่จะใช้เพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายนี้อาจเป็นได้ทั้งในทางสร้างสรรค์

หรือทำลาย เขาเชื่อว่าแบบแผนวิชาการใดที่เด็กจะนำมาใช้นั้น จะกำเนิดตั้งแต่ในระหว่างช่วงชีวิตเด็กแรกเกิดและจะไม่มีเปลี่ยนแปลงไปได้ เรียกว่า วิธีชีวิต

Ddeikurs ได้แบ่งแยกลักษณะของพฤติกรรมออกเป็น 4 ชนิดใหญ่ ๆ คือ

Active – Constructive มักจะมีลักษณะที่เด่นสังเกตได้ง่ายในห้องเรียน
จุดมุ่งหมายของเด็กจำพวกนี้จะเป็นเรื่องความต้องการที่จะประสบความสำเร็จต่าง ๆ

Active – Destructive จะมีลักษณะที่ส่อไปในรูปของคนเกะกะเกร หรือเป็นตัวตลกของเพื่อน ๆ

Passive – Constructive คือเด็กที่เรียบร้อย มักได้รับความสนใจเพราะเป็นคน
ว่านอนสอนง่าย

Passive – Destructive คือเด็กชนิดที่เรียกว่า เกียจคร้าน มักไม่ใคร่ทำ
ประโยชน์กับผู้ใด

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีของ Adler ถือว่าจิตสำนึก (Consciousness) เป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพ เขามีความเห็นว่าคุณคนทุกคนรู้ตัวในสิ่งที่ตนกระทำอยู่ รู้ตน หมายถึง การรู้เหตุและผลของการกระทำของตนเอง รู้ถึงปมด้อย และจุดมุ่งหมายที่ตนจะต้องการเอาชนะจุดอ่อนนั้น และการพยายามที่จะเอาชนะจุดอ่อนนี้เองเป็นแรงจูงใจสำคัญในอันที่จะผลักดันให้บุคคล ก้าวจากการพัฒนาไปแต่ละช่วง โดยไม่หยุดยั้งตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นสุดชีวิต และเขายังเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสังคมและ สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพของเด็กมาก การเข้าใจเด็กจะต้องเข้าใจโลกของเด็กซึ่งจะต้องรวมถึงสังคมของเด็กทั้งภายในครอบครัวและในหมู่เพื่อนฝูงซึ่งเน้นในเรื่องสังคมมาก และมีความเห็นว่า เด็กจะดีหรือเลวอยู่ที่การมองสังคมที่เขาอาศัยอยู่นั่นเอง

ทฤษฎีทางพฤติกรรม (Behaviorist Theories) เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมที่เราอาจสังเกตได้ นักจิตวิทยาที่สำคัญได้แก่ Pavlov, Skinner, Watson และ Bandura พวกเขา มีความเห็นว่า พัฒนาการของเด็กเป็นผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเสนอและสนองตอบระหว่างอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม และได้ย้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการสนองตอบว่าเป็นต้นเหตุทำให้เกิดพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทางพฤติกรรมของบุคคลจะเนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของพฤติกรรมของเด็กนั้น สืบเนื่องมาจากความต้องการ 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางกาย หรือความต้องการทางสรีระวิทยา ความต้องการประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นของการมีชีวิตอยู่ เช่น ความต้องการอาหารเพื่อบรรเทาความหิว ความกระหาย ความต้องการอากาศสำหรับหายใจ ความต้องการออกกำลังกาย ความต้องการขับถ่ายของเสีย เป็นต้น

2. ความต้องการทางสังคม ถ้าหากพฤติกรรมของเด็กมีสาเหตุมาจากความต้องการแต่เพียงอย่างเดียว การเข้าใจพฤติกรรมของเด็กก็ควรจะง่ายเข้า เพราะมีสาเหตุจำกัดและมองเห็นได้ชัด แต่เนื่องจากมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม เด็กจึงมีความต้องการทางสังคมเกิดขึ้น เช่น ต้องการความสำเร็จ ต้องการความรัก ต้องการให้คนอื่นยกย่องและยอมรับนับถือ ต้องการเป็นอิสระ

ลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกมานั้น โดยทั่วไปถ้าเป็นพฤติกรรมที่ปกติก็ไม่มีอะไรที่จะต้องตกใจ แต่ที่จะต้องเอาใจใส่หมายถึง พฤติกรรมที่ผิดปกติ ลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกและเห็นได้ชัดมีดังนี้

1. ขาดเสถียรภาพในทางอารมณ์ ทำอะไรเกินขอบเขตเพราะเด็กขาดความยั้งคิด รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมีอารมณ์วู่วาม ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการไม่บรรลุนิติภาวะในทางอารมณ์
2. ทำอะไรเป็นเด็ก มีความอวดดี
3. ทำอะไรอยากได้หน้า อยากเด่น มีความโอ้อวด การทำอะไรอยากเด่นหรืออยากได้หน้า ต้องการเป็นคนเก่ง เป็นความต้องการทางจิตใจ บางครั้งต้องยอมให้ได้แสดงออกอย่างเต็มที่
4. ชอบแสดงออกมาเหมือนผู้ใหญ่ เลียนแบบการกระทำของผู้ใหญ่
5. ยืนยันและอ้างสิทธิ์บางสิ่งบางอย่าง เวลาผู้ใหญ่ห้ามปรามหรือด่ามักจะทำอย่างอื่นต่าง ๆ นานา เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงหรือกระทำตามใจตนเอง
6. มีความสนใจในร่างกายเป็นพิเศษ เช่น สนใจในความองอาจ ความสวยงามของร่างกาย เป็นต้น

7. เด็กหญิงเจริญก่อนเด็กชาย ดังนั้น เด็กหญิงจึงมีความสนใจเพศตรงข้ามก่อน พฤติกรรมของเด็ก ย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับความเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ ตลอดถึงความปรารถนาของหัวใจ นอกจากนั้นขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรมก็เป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้นแก่เด็กและส่วนประกอบที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กก็คือ ตัวบุคคล เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อนฝูง และประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับที่เด็กได้ติดต่อสัมพันธ์ด้วย แม้แต่ตัวของเด็กเอง ก็ยังเป็นเหตุ เช่น เมื่อเด็กรู้สึกเกิดปมด้อย รู้สึกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจเห็นตัวเองไม่มีค่า ก็จะทำให้พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุของพฤติกรรมมีมากมายหลายอย่าง แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกของมนุษย์ส่วนใหญ่ นั้น ได้แก่ แรงขับภายในตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งเร้าจากภายนอกมา กระตุ้นอวัยวะสัมผัส

ความหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสังคมของนักเรียน

พัฒนาการทางสังคม หมายถึง ปฏิกริยาสนองตอบของบุคคลที่มีต่อกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมได้ดี

การพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นนั้นจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นมา ประสบการณ์เบื้องต้นของชีวิตและทุกๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่รอดนั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือของผู้อื่นตลอดมา ความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นจะค่อยๆ เพิ่มพูนมากขึ้นตามวัยที่ผ่านไปตั้งแต่วัยทารก และประสบการณ์ต่างๆ ที่เด็กได้รับ เช่น การยอมรับ ความเป็นที่ต้องการของบุคคลที่อยู่รอบข้าง จะทำให้มีประสบการณ์ทางสังคมมากขึ้นตามลำดับ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนก็จะมีพัฒนาการทางสังคมขยายวงกว้างออกไป เพราะเด็กจะต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมใหม่คือ เพื่อนและครูที่โรงเรียน เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นก็จะมีแนวโน้มไปในทางการคบเพื่อนเป็นกลุ่ม เพื่อนต่างเพศ และมีแนวโน้มไปในทางสนใจในองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เฉพาะเรื่อง การเข้าเป็นสมาชิกในชมรมหรือองค์กรที่ตนปรารถนาและจากการศึกษาพบว่าเด็กที่มีบิดามารดาเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรต่างๆ ในชุมชนนั้น มักจะมีความสนใจเรื่องต่างๆ กว้างขวางกว่าและปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่บิดามารดาไม่มีความสนใจทางสังคมอย่างคับแคบ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่น

นักเรียนวัยรุ่นแต่ละคนมีพฤติกรรมทางสังคมออกมาในรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการที่เรารู้และได้รับตลอดมาตั้งแต่วัยทารก ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในบ้านทั้งแง่ดีและแง่ไม่ดีจะเป็นสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้และจะเลียนแบบความสัมพันธ์เหล่านี้ไปปฏิบัติต่อไป เช่น ถ้าภายในบ้านมีความสนใจ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน หรือบ้านที่เต็มไปด้วยบรรยากาศของการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างพี่น้อง มีความอิจฉาริษยากัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กเรียนรู้ วิเคราะห์และสังเคราะห์ ซ้ำแล้วซ้ำอีกจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนได้รับ และในที่สุดก็จะยึดเป็นแนวปฏิบัติของตน ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อเด็ก ทั้งในด้านการให้กำเนิดชีวิตและการเลี้ยงดูสมาชิกให้เจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติการอบรมเลี้ยงดูวัยรุ่นนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่บิดามารดาจะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติและความต้องการ ตลอดจนมีการเตรียมพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงท่าทีในการที่จะอบรมสั่งสอนวัยรุ่นได้อย่างเหมาะสม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่วัยรุ่นบิดามารดาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเท่าเทียมกันในการอบรมเลี้ยงดู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวนั้น ควรประกอบด้วยหลักที่สำคัญดังนี้

บิดามารดาจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อบุตรของตนและต้องไม่แสดงความอคติต่อบุตรคนใดคนหนึ่ง เพราะการที่บิดามารดาแสดงความลำเอียงให้เด็กเห็น จะทำให้บรรยากาศภายในบ้านมีแต่ความรู้สึกไม่พอใจให้ความรักและความสนใจที่เหมาะสมแก่วัยในการแสดงความรักของบิดามารดาที่มีต่อวัยรุ่นนั้นควรเป็นไปในลักษณะของการแสดงความสนใจ ความเข้าใจให้อิสระภาพ ให้

โอกาส ให้อิสระอย่างมีเหตุผล เปิดโอกาสให้แสดงความสามารถเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นมีอิสระเป็นตัวของตัวเอง สอนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน เปิดโอกาสให้เขาได้อธิบายและตัดสินใจด้วยตนเอง และให้เรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามมาตรฐานต่างๆ บิดามารดาควรเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ลงโทษหรือว่ากล่าวอย่างไม่มีเหตุผล และต้องเข้าใจในเรื่องอุดมการณ์ของเด็กที่มีต่อตัวเอง ครอบครัว เพื่อน ชุมชนตลอดจนประเทศชาติด้วย

2.กลุ่มเพื่อน วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นลักษณะ

พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยรุ่นก็คือ การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับเพื่อน และเพื่อนจะมีอิทธิพลกับวัยรุ่นมาก การร่วมกลุ่มในระยะแรกจะเป็นการรวมอย่างไม่มีแผนล่วงหน้า แต่ละกลุ่มมีผู้นำ ผู้ตาม กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีภาษา กฎระเบียบ ประเพณีประจำกลุ่มซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มเด็กที่เข้าร่วมกลุ่มจะประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมกลุ่มเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน และความประพฤติเช่นนี้บางครั้งก็ขัดกับระเบียบของโรงเรียน หรือของสังคมหรือการอบรมที่เด็กได้รับมาจากบ้าน

การร่วมกลุ่มทำให้เด็กได้รับการสนองตอบความต้องการทางสังคมขั้นพื้นฐาน เช่นคำยกย่อง ฐานะตำแหน่งมีเพื่อนที่เข้าใจและร่วมทุกข์ร่วมสุข และเปิดโอกาสให้เด็กชายและหญิงได้รู้จักคุ้นเคย สร้างความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะประพฤติตนตามบทบาททางเพศ

ในช่วงวัยรุ่นนี้บิดามารดาต้องมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงนี้ และความแสดงท่าทีเป็นมิตรกับกลุ่มเพื่อนพร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ แสดงความมีน้ำใจแก่ลูกและกลุ่มเพื่อนของลูก

3.สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษามีอิทธิพลต่อนักเรียนวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะ

เด็กจะต้องปรับตัวในหลายๆ ด้าน เช่น ปรับตัวให้เข้ากับครู เพื่อนฝูง ตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ของสถานศึกษานั้นๆ ครูมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็ก เป็นตัวแบบและเป็นผู้หล่อหลอมเด็กให้เป็นคนดีหรือเลวได้โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการคนที่เข้าใจ ฉะนั้น ครูจึงควรมีความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กวัยรุ่น เพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือและประคับประคองนักเรียนให้พัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของตน

4. ความต้องการของสังคม ในการพัฒนาวัยรุ่นนั้นนอกจากจะสนองความต้องการพื้นฐาน

ของวัยรุ่นและการพัฒนาตนเองแล้ว ยังมีผลต่อการพัฒนาสังคมด้วยและในขณะเดียวกัน สังคมก็ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่ต้องการไว้ด้วย ดังเช่น นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาวของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งในปัจจุบันนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในด้านการหลังไหลของวัฒนธรรมแนวใหม่ ความเชื่อ และค่านิยม สิ่งต่างๆ เหล่านี้บุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับนักเรียนวัยรุ่นควรเข้าใจในเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้ไม่เกิด “ช่องว่าง” ขึ้น เช่นการแต่งกาย ในบางระยะ “แฟชั่น” จะนิยมกระโปรงสั้นเมื่อวัยรุ่นแต่งกายตามแฟชั่น ก็จะถูกผู้ใหญ่ตำหนิว่าไม่เรียบร้อย แต่ถ้าแต่งกายตามความพอใจของบิดามารดา เด็กก็จะถูกเพื่อนล้อว่า “เซซ” ดังนั้นเป็นต้นซึ่งอาจจะทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความขัดแย้งในใจได้และในที่สุดอาจเห็นว่าผู้ใหญ่เป็นฝ่ายตรงกันข้าม

พฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่น

พัฒนาการในช่วงวัยรุ่นเป็นพัฒนาการในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อจากความเป็นเด็กเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่โดยเฉพาะพัฒนาการด้านบทบาทในสังคม ซึ่งเป็นบทบาทที่สลับซับซ้อนและวัยรุ่นจะต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาทของตน ดังนั้นในช่วงนี้วัยรุ่นจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะทำตนให้เป็นผู้ใหญ่และเนื่องจากความเจริญเติบโตทางกายเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความมั่นใจในตนจึงทำให้วัยรุ่นมีการจัดกลุ่มเพื่อนในวันเดียวกันและการเข้ากลุ่มนี้จะทำให้เกิดกระบวนการการปรับและเปรียบเทียบทางสังคมในระหว่างสมาชิก นับว่าเป็นการสนองตอบความต้องการทางสังคมอีกด้วย เมื่อเข้ากลุ่มแล้วก็จะมีการเรียนรู้บทบาททางเพศของตนและจะก้าวไปสู่การมีเพื่อนต่างเพศ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม

ระยะเวลาวัยรุ่นนี้ เด็กไม่เพียงแต่รวมกลุ่มกับเพื่อนเท่านั้นแต่เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะพัฒนาทางสังคมในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

การแสวงหาความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ในการรวมกลุ่มเพื่อน จะช่วยให้วัยรุ่นมีโอกาสที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องการติดต่อกับผู้อื่น และยังช่วยให้ได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน คือได้รับการยอมรับมีตำแหน่งและฐานะ มีเพื่อนที่เข้าใจซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นใจในตนเองและสามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้ ซึ่งนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสามารถในการปรับตัวทางสังคมในอนาคตด้วย

การแสวงหาความเป็นอิสระ

เด็กวัยรุ่นต้องการความเป็นอิสระจากพ่อแม่ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการความรักและการเอาใจใส่อยู่ วัยรุ่นต้องการความเป็นอิสระในเรื่องการคบเพื่อน การเลือกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การใช้จ่ายเงินทอง และต้องการตัดสินใจด้วยตนเอง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการความสุขและความ

เข้าใจของบิดามารดา ภาวะเช่นนี้เป็นสิ่งที่บิดามารดาหรือผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดควรให้การช่วยเหลือ เพื่อให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม บิดามารดาหรือครูอาจารย์ไม่ควรเคร่งครัด ใจร้าย และใช้อำนาจบีบบังคับเด็ก แต่ควรให้อิสระแก่เขาบ้าง โดยที่คอยดูแลหรือให้ความช่วยเหลือ หรือให้คำแนะนำเมื่อเวลาที่เขาต้องการ

การแสวงหาแบบแผนที่เหมาะสมอันทำให้เกิดความพึงพอใจ

ในช่วงวัยรุ่นนี้ เด็กจะแสวงหาแบบอย่างเพื่อดำเนินรอยตามแนวทางที่ถูกที่ควร เพื่อดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่ ดังนั้น เด็กจะเลือกบุคคลที่ตนนิยมมาเลียนแบบ ซึ่งบุคคลที่เป็นต้นแบบนี้จะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ ความสนใจความมุ่งหวังในชีวิต การเลือกอุดมคติ ปรัชญาค่านิยมของเด็ก

การแสดงความทบาททางเพศ

ชีวิตสังคมของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลายมักจะใช้เวลาในการคบเพื่อนต่างเพศมากกว่าเพศเดียวกัน และจะลดความสนใจในการรวมกลุ่มเพื่อนฝูง แต่จะต้องการอยู่ใกล้ชิดสนิทสนม และอยู่ตามลำพังกับคนที่เขารักหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยจะกำหนดลักษณะของเพื่อนต่างเพศตามความพอใจของตน

การเรียนรู้บทบาททางเพศของนักเรียนวัยรุ่นทั้งหญิงและชายจะได้รับอิทธิพลจาก นวนิยาย ภาพยนตร์วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่นๆ บุคคลที่ตนยึดถือเป็นตัวแบบ อิทธิพลของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในสังคมที่ตนอยู่

ในสังคมไทยเรานั้น เด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงมักประสบปัญหายุ่งยากในการแสดงบทบาททางเพศอันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง การไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก อิทธิพลของสื่อมวลชน การขยายตัวทางด้านการศึกษา และการรับเอาความเจริญต่างๆ เข้ามาอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้น ยังขาดการให้คำแนะนำและช่วยเหลือให้เกิดการเรียนรู้บทบาททางเพศที่เหมาะสมจึงทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนในบทบาท ในปัจจุบันจึงพบวัยรุ่นที่มีลักษณะพฤติกรรมผิดเพี้ยนมากขึ้น เช่น ในโรงเรียนมัธยมจะมีวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมประเภท “ตุ๊ด” “ทอม” และ “ดี้” มากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่ครูอาจารย์ บิดามารดา ควรจะหันมาให้ความสนใจแก่นักเรียนวัยรุ่นให้มีโอกาสเรียนรู้บทบาททางเพศให้มากขึ้น

สถานศึกษาควรมีบทบาทในการสนับสนุนและช่วยเหลือในการเรียนรู้บทบาททางเพศของนักเรียนวัยรุ่น โดยการให้ความรู้ทางเพศศึกษา การจัดกิจกรรมต่างๆ และควรจัดให้มีการแนะแนวแก่นักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้บทบาททางเพศที่ถูกต้อง มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย

พฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่น

จากการสังสมวลประสบการณ์และจากการเรียนรู้บทบาททางสังคมของนักเรียนวัยรุ่น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เด็กวัยรุ่นจะแสดงพฤติกรรมออกมาต่างๆ กันหลายลักษณะ และโดยทั่วไปแล้วนักเรียนวัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนในสถานศึกษานั้น มักจะแสดงพฤติกรรมทางสังคมเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (ณรงค์ศักดิ์ ตะละภักดิ์, 2520, หน้า 83-84)

ประเภทสุภาพเรียบร้อย

นักเรียนวัยรุ่นประเภทนี้จะทำตามกฎเกณฑ์ระเบียบวินัยของโรงเรียน ของสังคม มีความเคารพ เชื่อฟัง ไม่มีปัญหาความประพฤติให้ครูมองเห็นได้ นักเรียนประเภทนี้ถ้ามองผิวเผินก็ดูน่าจะไปไว้วางใจได้ ไม่น่าเป็นห่วง แต่ถ้าพิจารณาไปให้ลึกซึ้งแล้ว คนที่ทำตามกฎเกณฑ์อยู่ตลอดเวลาโดยไม่ปรปักษ์กับใคร จะไม่มีความอึดอัดใจ ความไม่พอใจ ความโกรธ ความเกลียด แฝงซ่อนเร้นอยู่หรือ นักเรียนประเภทนี้ถ้าถึงจุดระเบิดอาจมีปัญหาก่อกวนในรูปแบบต่างๆ อาจแสดงออกมาในรูปของการเจ็บป่วยทางร่างกายโดยหาสาเหตุไม่พบ หรือมีความผิดปกติเนื่องจากอารมณ์เป็นต้นเหตุก็เป็นได้

ประเภทไม่มีความสุข

นักเรียนประเภทนี้ไม่เคยนึกชื่อชมหรือภาคภูมิใจในตัวเอง เนื่องจากไม่เคยได้รับคำยกย่อง มีแต่ถูกว่ากล่าวถึงความไม่ดี ไม่เอาไหนจากผู้ใหญ่ ไม่เอาเรื่องการเรียนรู้ เรื่องความประพฤติ นักเรียนประเภทนี้จะไม่สนิทคุ้นเคยกับใคร ขาดเพื่อนเพราะเข้าไม่ไวกว้างใจใคร ภาพพจน์ของผู้ใหญ่เป็นภาพพจน์ที่น่ากลัว ไม่น่าเข้าใกล้ มองโลกสภาพแวดล้อมรอบตัวในแง่ร้าย พฤติกรรมที่แสดงออกจึงทำตรงข้ามกับที่สังคมยอมรับ กลายเป็นเด็กที่มีปัญหาในสายตาของคนทั่วไป ถ้าพิจารณาดีๆ การกระทำต่างๆ ที่ว่าเป็นปัญหานั้นคงจะเป็นสัญญาณที่เตือนว่า “โปรดสนใจฉันเถิด”

ประเภทไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

เป็นนักเรียนประเภทที่เต็มไปด้วยความขลาดกลัว ไม่แน่ใจในตนเอง เพราะเกิดมาไม่เคยคิด พ่อแม่ผู้ใหญ่อุปการให้หมดทุกอย่าง ไม่ว่าเรื่องใดๆ แม้กระทั่งความคิด จึงเป็นพวกคิดไม่เป็น ต้องให้คนอื่นช่วยคิดให้ เพราะความคิดไม่เคยถูกพัฒนา ดังนั้น ไม่ว่าจะทำอะไรก็จะลังเลเหมือนไม่หลักปักฐาน คล้อยตามอยู่เรื่อยๆ

ประเภทชอบการแข่งขัน

เป็นนักเรียนที่มีความทะเยอทะยานสูง และจะทำทุกอย่างเพื่อจะให้ได้มาซึ่งชัยชนะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนหรือเรื่องต่างๆ นักเรียนประเภทนี้ถ้าสืบประวัติการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว จะพบว่าในครอบครัวจะมีความอิจฉาริษยาไม่ลงรอยกันในระหว่างพี่น้อง ซึ่งเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบโดยพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในบ้าน ทั้งเรื่องการเรียนรู้ ความประพฤติ รูปร่างหน้าตา พวกนี้จะเป็นพวกที่ต้องเอาชนะให้ไม่ว่าใครทั้งสิ้น เป็นพวกที่เห็นแก่ตัวเพราะไม่ยอมให้ใครดีกว่า

บทบาทหญิง – ชาย

บทบาท หมายถึงการแสดงพฤติกรรมตามสิทธิและหน้าที่ตามสถานภาพนั้นๆ บทบาทมีผลกระทบเมื่อต้องการสื่อสัมพันธ์กับบุคคลคนใดคนหนึ่ง นักสังคมวิทยามีความเห็นว่า บทบาท เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกตัวหรือเป็นสภาพแวดล้อมของบุคคล ในทัศนะนี้บทบาทจึงเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานที่สมาชิกจะต้องยึดถือร่วมกันและบุคคลจะต้องแสดงบทบาทตามความคาดหวังของสังคมที่กำหนดไว้แน่ชัดแล้ว เช่น ผู้ชายต้องแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคม แตกต่างกับผู้หญิง บทบาทเป็นหน่วยทางโครงสร้างของระบบทางสังคมอีกหน่วยหนึ่ง อันประกอบไปด้วยบรรทัดฐานซึ่งเชื่อมโยงกันชุดหนึ่ง สำหรับการทำหน้าที่เฉพาะเจาะจงของระบบ “ตำแหน่ง” หรือสถานภาพประกอบไปด้วย “บทบาท” ชุดหนึ่ง และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึง “ที่ตั้ง” ของบุคคลนั้นๆ ในระบบทางสังคม ลักษณะความถ้อยทีถ้อยอาศัยของบทบาท ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของระบบเข้าด้วยกัน “ความถ้อยทีถ้อยปฏิบัติทางบทบาท” หมายความว่า การกระทำบทบาทหนึ่งพาดพิงหรือกำหนดให้มีการกระทำของอีกบทบาทหนึ่ง เช่น บทบาทของสามี จำต้องมีบทบาทของภรรยา (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2535, หน้า 11) ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น บุคคลจะต้องพิจารณาตนเองและคนอื่นว่าเป็นเจ้าของ “สถานภาพ” บางชนิดและเขาได้ใช้สิ่งที่เขาได้เรียนรู้ว่าจะอะไรเป็นความคาดหมาย ซึ่งผูกพันกับสถานภาพนั้นๆ และเป็นเครื่องแนะแนวทางการกระทำของเขา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, หน้า 4-5) เสนอว่า โครงสร้างสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้จัดแบ่งหน้าที่ให้ผู้หญิงและผู้ชายเอาไว้แน่นอน ผู้หญิงมีหน้าที่ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ต้องรับผิดชอบด้านชีวิตความเป็นอยู่และความอยู่รอดของตนเองและทุกคนในครอบครัว ส่วนผู้ชายนั้น มีหน้าที่แสวงหาเกียรติยศชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ซึ่งจะได้มาจากมิติด้านศาสนาวัฒนธรรมและการเมือง (เข้ารับราชการและบวช) นอกจากนั้น สังคมไทยยังได้จัดลำดับคุณค่าของมิติต่างๆ เอาไว้ด้วย โดยถือว่าบทบาทการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศนั้น มีคุณค่ามากกว่าบทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นสถานภาพของหญิงจึงต่ำกว่าชาย และยังได้กล่าวอีกว่า แนวคิดในการจัดโครงสร้างสังคมดังกล่าว สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของไทยได้ เช่น การที่พี่สาวน้องสาว ต้องรับผิดชอบภาระการหาเลี้ยงครอบครัว (หาเงินเวลาพ่อแม่เจ็บป่วย ส่งเสียให้น้องชายเรียน ให้พี่ชายบวช) แม้แต่สาเหตุส่วนหนึ่งของการเป็นโสเภณี ก็มาจากหน้าที่ความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัว โครงสร้างดังกล่าวนี้จึงเป็นต้นตอของความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค และเอารัดเอาเปรียบระหว่างหญิงชายในสังคม

ในทางจิตวิทยา E. Jone และ H. Gerard เห็นว่า บทบาทเป็นแนวคิดของบุคคลที่แสดงออก กล่าวคือ บุคคลรับรู้บทบาทอย่างไรก็จะแสดงออกตามที่สามารถประเมินได้ว่าต้องการปฏิบัติ

อย่างไร หรืออีกทีหนึ่งคือ แนวคิดและการกระทำของบุคคลที่กระทำของบุคคลที่กระทำตามแบบแผนทางสังคม โดยทั่วไปบทบาทมี 2 ชนิดคือ บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริง

1. บทบาทที่คาดหวัง เป็นบทบาทที่สมาชิกในองค์การสังคมต้องแสดงบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคาดหวังขององค์การ สมาชิกคนอื่นมักจะเฝ้ามองคาดหวังการแสดงบทบาทของบุคคลนั้นอยู่ การแสดงบทบาทนั้นมีบรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม และเป้าหมายขององค์การควบคุมอยู่ว่า บุคคลแสดงบทบาทตามความต้องการขององค์การหรือไม่ ถ้าหากว่าบทบาทที่แสดงออกมาเป็นไปตามที่คาดหวังก็จะเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้าบทบาทที่แสดงไม่เป็นตามความคาดหวังก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้
2. บทบาทที่เป็นจริง อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกับบทบาทที่คาดหวังก็ได้ ผู้แสดงบทบาทอาจแสดงได้ตามความต้องการและของเพื่อนสมาชิกในองค์การหรือไม่ก็ได้ ดังภาพประกอบแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมและบทบาทที่เป็นจริง

พฤติกรรมเบี่ยงเบน

การเบี่ยงเบน คือพฤติกรรมที่กลุ่มหรือสังคมเห็นว่าผิดไปจากบรรทัดฐานที่คนทั่วไปยึดถือปฏิบัติและก่อให้เกิดการต่อต้าน หรือลงโทษผู้กระทำผิด การเบี่ยงเบนที่เห็นชัดที่สุดได้แก่อาชญากรรมหรือการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา เช่น ฆาตกรรม การข่มขืน การคิดยาเสพติด การคอร์รัปชัน เป็นต้น

พฤติกรรมเบี่ยงเบนบางประเภทเป็นเพียงการกระทำที่ผิดจากจารีตประเพณีหรือผิดแผกแตกต่างไปจากความคาดหวังของคนทั่วไป หรือเป็นการปฏิบัติที่คนส่วนใหญ่รู้สึกขวางหูขวางตา ผิดปกติ วิตถาร หรือเลว เช่น การรักร่วมเพศ

การที่จะระบุได้ว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่ไม่อาจกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวได้เสมอไป เพราะการกระทำบางอย่างสำหรับกลุ่มหนึ่งอาจเป็นการเบี่ยงเบน แต่กลับเป็นสิ่งธรรมดาหรือเป็นที่ยอมรับกันในอีกกลุ่มหนึ่งหรือยุคสมัยหนึ่งก็ได้ เช่น การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการแต่งงานของคนหนุ่มสาว เป็นเรื่องเสียหายและยอมรับไม่ได้ในสังคมไทย แต่เป็นที่ยอมรับและเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมตะวันตก หรือในสมัยหนึ่งหญิงไทยคนใดแต่งตัวเก่ง แต่งหน้าทาปากจัด ดึ่มสุราหรือสูบบุหรี่ จะถูกมองว่าเป็นคนไม่ดีแต่ในปัจจุบันเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ตัวอย่างที่เห็นชัด ๆ เกี่ยวกับเรื่องการเบี่ยงเบนขึ้นอยู่กัเวลาอีกตัวอย่างหนึ่งคือ ความผิดปกติทางเพศเรื่องชายเป็นหญิง หรือที่เรียกกันว่าเป็นเกย์ ในสมัยก่อนใครเป็นต้องปกปิดเพราะถือเป็นเครื่องน่าอับอาย ในปัจจุบันคนเป็นเกย์ไม่ต้องปกปิดซ่อนเร้นอีกต่อไป สังคมยอมรับ

และไม่รังเกียจ บางคนได้รับการยกย่องในความสามารถ เสียอีก นอกจากนั้นการเบี่ยงเบนยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์อีกด้วย เช่นเรื่องการฆ่าคน ถ้าเป็นยามบ้านเมืองปกติการฆ่าคนถือว่าการกระทำผิดกฎหมายอาญา ต้องถูกจับและลงโทษ แต่หากเป็นในยามสงครามการฆ่าศัตรูโดยเจตนาถือว่าไม่ผิด กลับได้รับการยกย่องและได้รับเหรียญตราแสดงความกล้าหาญ

ดังนั้น พฤติกรรมเบี่ยงเบนจึงเป็นสิ่งที่ลักษณะสัมพัทธ์คือ ไม่ใช่สิ่งกำหนดได้แน่นอนตายตัว พฤติกรรมใดเป็นการเบี่ยงเบนหรือไม่ขึ้นอยู่กับมุมมองหรือตัดสินของสังคม และการตัดสินของสังคมจะแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม

อนึ่ง พฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่จำเป็นต้องก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความเสียหายแก่สังคมเสมอไป พฤติกรรมเบี่ยงเบนบางอย่างช่วยลดปัญหาให้กับสังคมเสียด้วยซ้ำ เช่น โสเภณีช่วยลดปัญหาการกระทำผิดทางเพศหรือการข่มขืนลงได้ ดังนั้นการเบี่ยงเบนบางอย่างเป็นเพียงการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับ เพราะเห็นเป็นสิ่งแปลกใหม่ น่ารังเกียจ เช่น พฤติกรรมวิถดการทางเพศ นอกจากนั้น การเบี่ยงเบนบางอย่างก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และกลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับในเวลาต่อมาก็ได้ เช่น พฤติกรรมของผู้นำทางการเมือง ที่ริเริ่มลัทธิการเมืองใหม่ หรือผู้นำศาสนา ที่ริเริ่มศาสนาใหม่ หรือแม้แต่ผู้นำเอาการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาใช้ในตอนแรก ๆ จะถูกสังคมต่อต้าน คัดค้าน แต่ภายหลังกลับกลายเป็นที่ยอมรับในที่สุด

ผู้เบี่ยงเบนคือใคร คนที่ทำผิดบรรทัดฐานทุกคนคือผู้เบี่ยงเบนใช่หรือไม่ เราทุกคนต้องเคยทำผิดกฎหมายหรือผิดจารีตประเพณีมาบ้างไม่มากก็น้อย เช่น การทำผิดกฎจราจร ไม่ว่าจะฝ่าสัญญาณไฟหรือไม่ข้ามถนนตรงทางม้าลาย แต่การกระทำผิดดังกล่าวไม่ได้ทำให้ผู้ทำผิดเป็นผู้เบี่ยงเบนไปโดยอัตโนมัติ นั่นก็หมายความว่าบุคคลจะเป็นผู้เบี่ยงเบนก็ต่อเมื่อถูกคนอื่น ๆ หรือสังคมประณามหรือตีตราว่าเป็นผู้เบี่ยงเบน เช่น ถูกประณามว่าเป็นหัวขโมย โสเภณี อาชญากรบ้ากาม เกย์ จี๊ยา เป็นต้น

พฤติกรรมเบี่ยงเบน

พฤติกรรมเบี่ยงเบนสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. การกระทำเบี่ยงเบน (deviant acts)

1.1 อาชญากรรม (crimes) คือการกระทำผิดกฎหมายอาญา เช่น ฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ข่มขืน ปลอมแปลงหนังสือ หมิ่นประมาท เป็นต้น นอกจากนั้นยังหมายถึงการงดเว้นไม่กระทำตามกฎหมายอาญาด้วย เช่น ไม่เสียภาษีหรือไม่ยอมเข้ารับการเกณฑ์ทหาร เป็นต้น ผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน

1.2 การเบี่ยงเบนทางเพศ (sexual deviance) เป็นพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ปกติ เช่น รักร่วมเพศ ซึ่งได้แก่ homosexuality และ lesbianism โสเภณีและการมีสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้สืบสายโลหิตเดียวกัน (incest)

1.3 การฆ่าตัวตาย (suicide) เราจะเห็นข่าวการฆ่าตัวตายในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่แทบทุกวัน บางรายกินยาตาย ยิงตัวตาย กระโดดน้ำตาย เผลาตัวเอง ค่วานท้องตัวเองตาย เป็นต้น บุคคลที่ฆ่าตัวตายนี้นับว่าส่วนใหญ่จะมีอาการจิตไม่ปกติ (insanity) หรือเป็นโรคประสาท (neurosis) หรืออาจเกิดขึ้นกับคนปกติธรรมดาแต่ได้รับการกระทบกระเทือนทางจิตใจหรือผิดหวังในชีวิตอย่างรุนแรง เช่น ผิดหวังในความรัก สอบตก สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ เสียการพนัน ถูกฟ้องล้มละลาย ตกงาน เป็นต้น การฆ่าตัวตายเป็นเรื่องเศร้าสลดและเป็นปัญหาสังคม เป็นการเสียหายแก่สังคม บางสังคมถือว่าการฆ่าตัวตายเป็นพฤติกรรมที่น่าตำหนิแสดงถึงความขี้ขลาด ไม่ยอมสู้ปัญหา แต่งบางสังคมกลับยกย่องการฆ่าตัวตาย

2. นิสัยเบี่ยงเบน (deviant habits)

เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากอุปนิสัยใจคอของบุคคลและความเคยชินที่ไม่สามารถขจัดออกไปได้ เช่น การดื่มสุรา การติดยาเสพติด การพนัน เป็นต้น พฤติกรรมดังกล่าวถ้ากระทำเพื่อความสนุกหรือเพื่อสังคมและกระทำนาน ๆ ครั้ง โดยไม่คิดเป็นนิสัยเราก็ไม่จัดว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีคนจำนวนไม่น้อยทดลองดื่มสุรา ทดลองยาเสพติดหรือลองเล่นการพนันแล้วเกิดติดใจกระทำจนเกิดเป็นนิสัยก็มีเช่นกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมในที่สุด

3. การเบี่ยงเบนทางจิต (deviant psychology)

ในปัจจุบันมีคนเป็นจำนวนมากที่ประสบปัญหาความผิดปกติทางจิตหรือเป็นโรคประสาท มีความตึงเครียดทางอารมณ์มาก ซึ่งนำไปสู่ปัญหาอย่างหนึ่งทางสังคม นอกจากนี้ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้ใหญ่แต่พฤติกรรมทางอารมณ์ยังไม่เจริญเต็มที่ เช่น ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไรด้วยตนเอง บางคนมีความกลัวในบางสิ่งบางอย่าง เช่น กลัวการข้ามถนน กลัวหลงทาง กลัวหนู กลัวแมลงสาบ จิ้งจก ตุ๊กแก ฯลฯ ลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นความผิดปกติทางจิตใจทั้งสิ้น ในสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนี้อาจกล่าวได้ว่าแทบทุกคนเป็นโรคจิต โรคประสาทกันบ้างไม่มากก็น้อย

4. วัฒนธรรมเบี่ยงเบน (deviant culture)

เป็นพฤติกรรมที่กลุ่มคนยึดถือวิถีชีวิตผิดแผกไปจากคนทั่วไปในสังคม หรือพวกที่ต่อต้านวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ เช่น พฤติกรรมของกลุ่มฮิปปี้ กลุ่มลัทธิศาสนาใหม่ พวกอนาธิปไตย พวกพังค์ และแก๊งอาชญากร เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเบี่ยงเบน

ทฤษฎีทางชีววิทยา เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับการเป็นอาชญากร เช่น คนที่มีหน้าตาคล้ายมนุษย์ยุคแรกๆ คือ มีขากรรไกรใหญ่ แข็งแรง หนวด เกราะ ทนต่อความเจ็บปวดได้มาก มักพบมากในหมู่อาชญากร นักจิตวิทยาอธิบายว่าลักษณะรูปร่างของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ กล่าวคือ คนที่มีรูปร่างอ้วนเตี้ย มักมีนิสัยร่าเริง แจ่มใส ขอบคบหาสมาคมคนอื่น และใช้ชีวิตอย่างง่ายๆ คนที่มีรูปร่างล่ำสัน มักมีนิสัยก้าวร้าว ส่วนคนที่มีรูปร่างผอมสูง มักจะเก็บตัว มีอารมณ์อ่อนไหว ในที่สุดก็สรุปว่าพวกที่มีร่างกายกำยำล่ำสันมีแนวโน้มเป็นพวกเบี่ยงเบนมากกว่าอีกสองกลุ่ม

ทฤษฎีทางชีววิทยาทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายว่าพวกที่เป็นอาชญากรมักมีความผิดปกติเกี่ยวกับโครโมโซม (Chromosomes) ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์มีลักษณะเพศต่างกันคือ ชายมีโครโมโซม X กับโครโมโซม Y (XY) อย่างละหนึ่งตัว ผู้หญิงมีโครโมโซม X สองตัว (XX) จากการศึกษาพวกอาชญากรบางคนพบว่ามีความผิดปกติเกี่ยวกับโครโมโซม คือมีโครโมโซม Y มากกว่าหนึ่งตัว (XYY) Y ที่เกินมานั้นเป็นการแสดงถึงความเกินธรรมดาและคนที่มีลักษณะเช่นนี้เป็นคนที่ผิดธรรมดาไป และถือว่าเป็นความผิดปกติอย่างหนึ่ง ผู้ที่มีโครโมโซม XYY มักจะเป็นคนที่เก็บความรู้สึก ไม่ยอมคบหาสมาคมกับใคร มีแนวโน้มเอียงไปในทางรักร่วมเพศและมีความก้าวร้าวต่อผู้อื่น

ทฤษฎีทางจิตวิทยา เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าแรงจูงใจ บุคลิกภาพ ความเครียด ความรู้สึกขัดแย้งในอารมณ์และความไม่สมปรารถนาเป็นพื้นฐานในการกระทำผิดของคน เช่น การขาดความรักของคนนำไปสู่การเจ็บป่วยทางจิต ทำให้เป็นโรคจิต หรือความผิดปกติทางบุคลิกภาพ ซึ่งล้วนนำไปสู่การกระทำผิดในภายหน้าได้

ทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่อธิบายได้ว่าจิตใต้สำนึกมีส่วนผลักดันให้เกิดอาชญากรรม ทฤษฎีนี้เป็นผลงานของ ฟรอยด์ (Freud) ที่อธิบายบุคลิกภาพของคนเราประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ id (สันดานดิบ) ego (อัตตา) superego (สติสัมปชัญญะ) สันดานดิบเป็นความรู้สึกแต่กำเนิด เช่น ความหิว ความกระหายและความต้องการอื่น ๆ อัตตาหรือความเป็นตัวของตัวคอยกำหนด ควบคุมการปฏิบัติของสันดานดิบให้สอดคล้องกับความต้องการของสติสัมปชัญญะซึ่งเกิดจากวัฒนธรรมในสังคม อย่างไรก็ตามสันดานดิบก็ไม่อาจปฏิบัติตามวัฒนธรรมได้เสมอไปเพราะความขัดแย้งกันอัตตาจึงต้องคอยกดเอาไว้ สันดานดิบต้องรอจังหวะที่จะแสดงออกมาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แรงกระตุ้นทางเพศและความก้าวร้าว มันจะถูกเก็บซ่อนไว้ในจิตใต้สำนึก เมื่อถูกปฏิเสธหรือเก็บกดนาน ๆ เข้า สันดานดิบก็จะแข็งแรงขึ้น สติสัมปชัญญะก็จะไร้ความหมาย การกระทำผิดก็อาจจะเกิดขึ้นได้ เช่น กรณีข่มขืนหรือการฆ่าตัวตาย

พฤติกรรมเบี่ยงเบนกับปัญหาสังคม

พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นถึงแม้ว่าจะมีความคืออยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะก่อให้เกิดความเสียหาย เดือดร้อน และรำคาญแก่คนในสังคม พฤติกรรมเบี่ยงเบนบางประเภทเป็นปัญหาสังคมที่ต้องช่วยกันหาทางแก้ไขเรียกว่า เป็นปัญหาสังคม (Social problems)

ความหมายของปัญหาสังคมและทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคม หมายถึง สภาพหรือสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นจำนวนมากพอที่จะมีความเห็นว่า ไม่อาจทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นต่อไปได้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขสภาพดังกล่าวร่วมกัน เช่น ในกรณีที่สังคมมีแต่การข่มขืนแล้วฆ่า ปล้น ชิงทรัพย์กันอยู่เป็นประจำ คนส่วนใหญ่ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นได้ตลอดไป ต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไป รวมทั้งมองหาแนวทางในการป้องกันปัญหานั้น ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นอีก

ตามทัศนะของนักสังคมวิทยา ปัญหาสังคมมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ไม่ใช่ปัจจัยอันใดอันหนึ่ง ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุของปัญหาสังคม 3 ทฤษฎีคือ

1. **ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการล่าช้าทางวัฒนธรรม (social change and cultural lag theory)** ปัญหาสังคมหลายปัญหาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสมัยปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปจากเดิม หากไม่สามารถทำได้ทันในเวลาที่ต้องการก็อาจนำไปสู่ปัญหาในสังคมได้ในที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เห็นได้ชัดคือ การนำเอาระบบอุตสาหกรรมเข้ามาใช้รวมทั้งการกลายมาเป็นเมืองของชุมชนหลายแห่ง ทำให้คนที่อยู่ตามท้องไร่ท้องนามีอาชีพเกษตรกรรมพากันอพยพเข้ามาหางานทำในเขตเมืองต่าง ๆ มากมาย บางคนก็หางานทำไม่ได้เพราะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ (unskilled lab our) ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานหรือได้งานที่ค่าจ้างแรงงานต่ำ เกิดชุมชนแออัด บางคนหางานทำไม่ได้ก็หาทางออกด้วยการก่ออาชญากรรม ลักขโมย ปล้น ชิง เกิดปัญหาสภาพจิตใจเสื่อมโทรม รวมทั้งขาดแคลนที่พักผ่อนหย่อนใจ

2. **ทฤษฎีความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (social disorganization theory)** ทฤษฎีนี้อธิบายถึงสภาพที่สถาบันทางสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ควบคุมสมาชิกในสังคมได้ ก่อให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ เกิดสภาพสังคมที่เรียกว่า anomie และเกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น ปัญหาการกระทำผิดของเด็ก ปัญหาอาชญากรรม การฆ่าตัวตาย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นว่าทุกสภาพที่ไม่เป็นระเบียบจะต้องเป็นปัญหาสังคมเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของปัญหาอีกด้วย

3. **ทฤษฎีการขัดกันในคุณค่าหรือค่านิยม (the value conflict theory)** การขัดกันในเรื่องค่านิยมกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานของปัญหาสังคม Cuber กล่าวว่าปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มคน

บางคน บางกลุ่ม หรือหลายกลุ่มในสังคม พยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แต่การพยายามดังกล่าวก็ไม่ใช่ที่สปรบอรรถนธ์ของลุ่มอื่น ๆ เพราะเป็นการขัดผลประ โยชน์และ ค่านิยมของเขาเหล่านั้น ดังนั้นตราบโดที่การขัดกันนค่านิยมยังมีอยู่ ปัญหาที่ข้งคงมีอยู่ต่อไป

การวัดความรุนแรงของปัญหาสังคม

ในการที่จะรู้ว่าปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด มีวิธีวัดอยู่ 2 วิธีคือ

1. การวัดแบบวัตถุวิสัย (objective) เป็นการวัดจากพฤติกรรมที่แสดงออกโดยไม่นำเอาความคิดหรือความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง คือดูจากจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบกระเทือนว่ามีมากน้อยเพียงใด ถ้ามีคนได้รับความเดือดร้อนมากก็แสดงว่าปัญหานั้นรุนแรง เป็นการวัดโดยใช้วิธีการทางสถิติ แต่ก็อาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิดได้เหมือนกันเพราะมีบ่อยครั้งที่ตัวเลขทางสถิติคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง อย่างไรก็ตามข้อมูลทางสถิติก็สามารถเป็นแนวทางให้เราทราบได้ว่ามีปัญหาใดเกิดขึ้นในสังคม หรือกำลังมีปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อส่วนรวม จำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจและเตรียมการแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

2. การวัดแบบอัตวิสัย (subjective) เป็นการวัดโดยใช้ความรู้สึกและค่านิยมส่วนตัวของคนในสังคมเป็นหลักว่ามีความคิดเห็นต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมมากน้อยเพียงไร เช่น ความผิดปกติทางเพศได้แก่รักร่วมเพศ ซึ่งมีสถิติไม่มากนัก แต่หากประชาชนทั้งหลายลงความเห็นว่าปญหาที่สำคัญ มีการแสดงความคิดเห็นคัดค้านต่อต้านปัญหาดังกล่าวย่อมจะกลายเป็นปัญหาสังคมที่มีความสำคัญและรุนแรงได้

ประเภทของปัญหาสังคม

Weinberg ได้แบ่งปัญหาสังคมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 2 ประเภทด้วยกัน โดยพยายามให้สอดคล้องกับลักษณะสังคมเมืองที่ซับซ้อนสับสนในปัจจุบัน คือ

1. ประเภทปัญหาสังคมที่สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอันผลทำให้เมืองเล็ก ขยายตัวออกเป็นนครใหญ่ และนครอุตสาหกรรม ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อคนในสังคม ได้แก่

- ปัญหาประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
- ปัญหาการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่เมือง
- ปัญหาที่อยู่อาศัยและแหล่งเสื่อมโทรม
- ปัญหาการวางผังเมือง
- ปัญหาความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ

- ปัญหาการคมนาคมขนส่ง ปัญหาการจราจร
- ปัญหาอุบัติเหตุโดยรถยนต์
- ปัญหาอากาศเสีย
- ปัญหาน้ำเสีย
- ปัญหาอาชีพหรือปัญหาการว่างงาน
- ปัญหาเยาวชน รวมไปถึงวิถีทางเพศและบุคลิกภาพ
- ปัญหาคนชรา

2. ประเภทปัญหาที่สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมเบี่ยงเบนและความไม่เป็นระเบียบทางสังคม ได้แก่

- ปัญหาการหย่าร้าง
- ปัญหาทุรกรรมเยาวชน
- ปัญหาอาชญากรรมผู้ใหญ่
- ปัญหาการเสีาระบบทางจิต
- ปัญหายาเสพติด
- ปัญหาการฆ่าตัวตาย
- ปัญหาโสเภณี

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการบางคนได้จัดชนิดของปัญหาสังคมออกเป็นประเภทปัญหาระดับชาติและระดับนานาชาติได้แก่

- ปัญหาการศึกษา
- ปัญหาสุขภาพอนามัย รวมถึงปัญหาทุโภชนาการ
- ปัญหาทุจริตทางการเมือง
- ปัญหาสังคม

แนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

การนำเอาวิธีการใดวิธีการหนึ่งมาแก้ไขปัญหาสังคมโดยส่วนรวมนั้นกระทำได้ยาก ทั้งนี้เพราะปัญหาสังคมมีแตกต่างกันมากมายตามประเภทหรือชนิดของปัญหา ดังได้กล่าวมาแล้ว จึงควรพิจารณาถึงสาเหตุหรือที่มาของแต่ละปัญหาเสียก่อนและค่อยหาทางแก้ไขให้ตรงจุด ก็จะทำให้ปัญหานั้นๆ หดสั้นไปหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคมลดลง

ในการแก้ไขปัญหานั้น ควรมีทั้งการแก้ไขในระยะสั้นและในระยะยาวควบคู่กันไปเสมอ การแก้ไขในระยะสั้น เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น แก้ไขปัญหาความยากจน อดอยาก ขาด

แคลนด้วยการนำเอาสิ่งของเครื่องใช้ไปแจก หรือกำหนดให้รถวิ่งทางเดียวในถนนที่มีการจราจรคับคั่งเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัด เป็นต้น ส่วนการแก้ไขปัญหายาว เป็นการวางแผนล่วงหน้าเพื่อแก้ไขปัญหาลงมือไปและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้นขึ้นมาอีก เช่น ฝึกอาชีพให้คนจนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ โดยไม่ต้องคอยรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นอีกต่อไป หรือแก้ไขกฎหมายเพิ่มโทษผู้กระทำความผิดต่างๆ เพื่อให้คนเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีกต่อไป

สังคมประภคิต (Socialization)

สังคมประภคิตเป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) บรรทัดฐาน (Norms) ของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่นั้นมาอยู่ในบุคลิกภาพของตนเอง คำว่าบรรทัดฐานหมายถึงกฎเกณฑ์ที่สังคมตราขึ้นมา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข บรรทัดฐานอาจจะอยู่ในรูปของกฎหมาย ระเบียบ หรือประเพณีก็ได้ สมาชิกในสังคมทุกคนจึงต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบรรทัดฐานเพื่อว่าตนเองจะได้อยู่ในสังคมนั้นอย่างปกติสุข เนื่องจากสังคมจะลงโทษสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เริ่มตั้งแต่การตำหนิ การนินทา การไม่สมาคมด้วยไปจนถึงการจำคุกและประหารชีวิต ในทำนองตรงกันข้าม สังคมก็จะยกย่องผู้ที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของบรรทัดฐาน ผู้ที่มีค่านิยม ความเชื่อ หรือบุคลิกลักษณะที่สังคมยอมรับจะนั้นถ้าจะมองจากด้านสังคมจะเห็นได้ว่าสังคมประภคิตนั้นเป็นกระบวนการที่สังคมค่อยๆ กล่อมเกล่าบุคลิกภาพของสมาชิกของสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนา โดยใช้เงื่อนไขการลงโทษแก่สมาชิกเมื่อพฤติกรรมของเขาเบี่ยงเบนออกไปจากบรรทัดฐาน และใช้เงื่อนไขการให้แรงเสริมแก่สมาชิกเมื่อพฤติกรรมของเขาสอดคล้องกับบรรทัดฐาน

โดยปกติพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้รับอิทธิพลมา 2 ทาง หนทางแรกนั้นเป็นอิทธิพลที่มาจากสังคมโดยตรงกล่าวคือ สังคมจะใช้อิทธิพลกระทำต่อบุคคลโดยผ่านทางสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มเพื่อน ฯลฯ เป็นต้น สมาชิกในสังคมทุกคนต้องอยู่ในสถาบันทางสังคมเหล่านั้นทุกคนอยู่แล้ว ทุกคนจะมีสถานภาพหรือตำแหน่งอยู่ในสถาบันเหล่านี้ เช่น บางคนเป็นพ่อ เป็นครูใหญ่ เป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน ฯลฯ ทุกคนจึงต้องแสดงพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับความคาดหวังของคนอื่นที่มีต่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น ตัวอย่างเช่น พระเจ้าเสด็จทรงเป็นกษัตริย์ซึ่งคนทั้งปวงคาดหวังว่าจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเมื่อพันท้ายนรสิงห์ทำหน้าที่บกพร่อง พระองค์ก็ต้องทรงสั่งประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์ ตามกฎหมาย แม้ว่าจะไม่อยากทำก็ตาม พฤติกรรมที่ทรงสั่งประหารชีวิตนั้นได้รับอิทธิพลจากความคาดหวังของบุคคลอื่นในสังคมให้กระทำตามบรรทัดฐาน ซึ่งก็คือ กฎหมายนั่นเอง

ในทางที่สองนั้น การแสดงพฤติกรรมของบุคคลย่อมจะได้รับอิทธิพลจากตัวเองอีกด้วย บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันในบุคลิกภาพ ซึ่งรวมเอาความต้องการ เจตคติ ค่านิยมเอาไว้ สิ่งต่างๆ เหล่านั้นเป็นตัวกำหนด ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่สอดคล้องกับตัวเอง เหล่านี้เอง นอกเหนือไปจากที่ต้องแสดงพฤติกรรมไปให้สอดคล้องกับบทบาทที่ตนเองได้รับตั้งที่อธิบายไว้ในทางแรก ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าจะมีหลายคนได้ครอบครองสถานภาพที่จะต้องแสดงบทบาทของพ่อ แต่ละคนก็จะแสดงพฤติกรรมของการเป็นพ่อแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของตนเอง เพียงแต่จะต้องอยู่ในขอบเขตของความคาดหวังที่ผู้อื่นมีต่อบทบาทของพ่อและบรรทัดฐาน

สังคมประคิตเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าจากนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาอีกด้วย ดังนั้นควรจะได้นำเอาความหมายของสังคมประคิตของนักวิชาการในสาขาทั้ง 2 มากล่าวไว้ด้วย เพื่อจะได้ความหมายที่สมบูรณ์มากขึ้น

นักจิตวิทยาเห็นว่าสังคมประคิตเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีจิตลักษณะที่สอดคล้องกันไป ในทางซึ่งสังคมต้องการคือ เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมนั้นเข้ามาสู่ตนเอง

ส่วนนักสังคมวิทยามองสังคมประคิตในแง่ที่กว้างขึ้นคือ เห็นว่าเป็นกระบวนการที่สังคมกล่อมเกลาหรือฝึกฝนให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยให้บุคคลเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทและบรรทัดฐานของสังคม

สำหรับนักมานุษยวิทยานั้น เห็นว่าสังคมประคิตเป็นขบวนการที่สมาชิกในสังคมเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งในความหมายของวัฒนธรรมนั้นหมายความถึงความเชื่อร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมนั้นจะทำให้สังคมอยู่รอดและพัฒนาต่อไป วัฒนธรรมจึงทำหน้าที่เป็นตัวประสานภายในระหว่างสมาชิกในสังคมให้กลมเกลียวกันไม่ขัดแย้งกัน มีผลทำให้สังคมมั่นคง และในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวทำให้สังคมนั้นปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของมันได้ เพื่อให้รอดและเติบโต

ฉะนั้นโดยสรุปแล้วนักวิชาการทั้ง 3 สาขาต่างก็เห็นตรงกันว่าสังคมประคิตเป็นกระบวนการการเรียนรู้ แตกต่างกันเพียงแต่ว่าแต่ละสาขาก็เน้นหน่วยการวิเคราะห์ที่สาขาของตนเองค้นคว้าอยู่คือ จิตวิทยาก็เน้นระดับบุคคล สังคมวิทยาก็เน้นระดับกลุ่มเช่นเดียวกับมานุษยวิทยา ซึ่งค้นคว้าไปทางด้านวัฒนธรรม ตัวแทนของสังคมในกระบวนการสังคมประคิต

สังคมย่อมประกอบไปด้วยคนหมู่มาก การที่สังคมจะกล่อมเกลานักบุคคลด้วยกระบวนการสังคมประคิตเสียเองย่อมเป็นไปได้ลำบาก ตัวแทน(Agents) ของสังคมที่มีอยู่ตามธรรมชาติอยู่แล้วจึงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แทนให้ ตัวแทนของสังคมที่ทำหน้าที่กล่อมเกลานักบุคลิกภาพของสมาชิกหรือคอย

ดูแลให้เกิดการเรียนรู้ที่พึงปรารถนานั้นมีมากมาย ที่สำคัญๆ ควรจะกล่าวถึงได้แก่ พ่อ แม่ พี่น้อง เรียกว่าสถาบันครอบครัว ครู กลุ่มเพื่อน เรียกว่าสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถานที่ทำงาน ฯลฯ

เมื่อเรายังเป็นทารกเพิ่งคลอดนั้น คนเรายังไม่มีความรู้อะไรเลย เมื่อโตขึ้นเราก็ถูกสั่งสอน กฎเกณฑ์ของสังคมที่ละเอียดที่ละน้อยเรื่อยมาจากบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด ไปจนถึงบุคคลที่อยู่ไกลตัวออกไปเป็นต้นว่า ทารกถูกสอนให้ว่าควรจะแสดงกิริยาอย่างไรต่อพ่อแม่พี่น้อง พอเป็นเด็กอายุ 2-3 ขวบ ก็ถูกสอนให้แสดงกิริยาที่เหมาะสมต่อคนอื่นที่อยู่นอกครอบครัวออกไป เมื่อเข้าเรียนก็เรียนรู้ที่จะคิดและกระทำตามขอบเขตที่ครูและพ่อแม่คาดหวังเอาไว้ด้วยการเรียนรู้ที่จะต้องทำหรือไม่ทำอะไรใดนี้เอง เด็กจึงซึมซับเอากฎเกณฑ์ของสังคมที่เรียกว่าบรรทัดฐานเข้ามาในตัว รวมทั้งการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมของตนเองด้วย ดังที่เรียกว่าบทบาท (Roles) นั่นเอง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับบทบาทของตนเองและถูกต้องตามบรรทัดฐานจะมีผลทำให้ได้รับการตอบสนองที่ดีย้อนกลับมาจากที่ผู้ที่ตนไปมีความสัมพันธ์ด้วย ความสัมพันธ์นี้จึงเป็นความสัมพันธ์ที่ดี ถ้าขาดสังคมประกิดหรือเกิดการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้องในขบวนการสังคมประกิด ความสัมพันธ์ที่เหมาะสมก็ไม่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียนกับคนอื่น ผู้เรียนก็จะอยู่ในสังคมได้อย่างไม่ปกติสุขนัก เนื่องจากมิได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

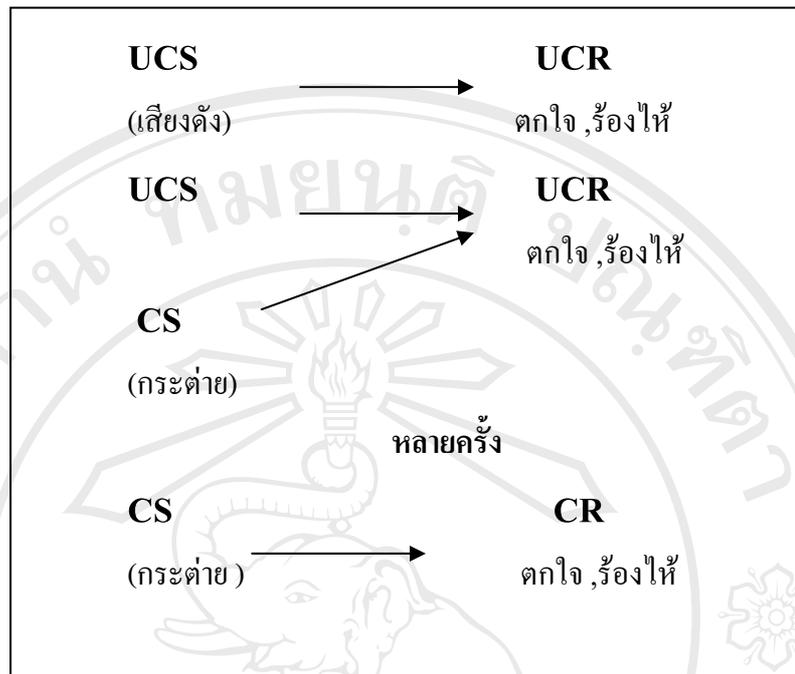
สังคมประกิดมิได้เป็นกระบวนการที่เกิดแก่เด็กเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ตราบใดที่คนเรายังต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นก็ยังคงเรียนรู้อยู่ในกระบวนการสังคมประกิด เมื่อคนเราที่จะนับถือคุณค่าของการดำรงชีวิตตามคำสอนของพ่อแม่และครู ครั้นพอเราโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะได้รับอิทธิพลจากสังคมประกิดในองค์การที่ตนเองทำงานอยู่ดังนั้นสังคมประกิดของคนที่มีวัยต่างกันย่อมทำให้คนต่างวัยเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคมต่างกัน รับเอาคุณค่าหรือค่านิยมและความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยนัยเดียวกันนี้ คนที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันหรืออยู่ในครอบครัวต่างกัน หรือประกอบอาชีพต่างกัน ก็ย่อมจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคมต่างกัน รับเอาค่านิยม ความเชื่อ และบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มทีมที่อิทธิพลต่อตนเองมากที่สุด องค์การราชการนับว่าเป็นตัวอย่างให้เห็นได้ว่า องค์การได้ทำการสังคมประกิดบุคคลที่เป็นข้าราชการจนกระทั่งเขาได้กลายเป็นคนใหม่ที่ไม่เหมือนกับตอนที่เขาเริ่มเข้าทำงานใหม่ๆ ดังนั้นเราจึงมักจะได้ยินคำเปรียบเทียบกับอยู่เสมอว่า ตอนที่ยังเป็นนักศึกษาก็มีอุดมคติดี แต่พอออกไปทำงานแล้วก็ถูกคนเก่าในสถานที่นั้นกลืนหมด นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาวิชาเอกเดียวกันเมื่อออกไปทำงานต่างอาชีพกัน พวกเขา ก็จะเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนต่างกัน และที่สุดของความแตกต่างก็กลายเป็นบุคลิกภาพประจำตัวเอง ตัวอย่างเช่น ผู้พิพากษา อัยการ ทนาย และตำรวจ บางส่วนล้วนแต่เรียนนิติศาสตร์มาด้วยกันจากมหาวิทยาลัย

ไม่กี่แห่ง แต่เมื่อประกอบอาชีพแล้วพวกเขาก็มีความคิด ค่านิยม และบุคลิกภาพแตกต่างกัน นี้ก็แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ทำงานร่วมกันตามอาชีพนั้นเป็นตัวแทนสังคมประภคที่สำคัด้วยเช่นเดียวกัน

กลวิธีในการเรียนรู้พฤติกรรมในกระบวนการสังคมประภค

คนเรามีวิธีการเรียนรู้พฤติกรรมอยู่ 4 วิธีต่างกันไปตามสภาพการณ์และสิ่งที่จะเรียนรู้ คำว่าการเรียนรู้ในที่นี้หมายถึงการที่บุคคลได้รับประสบการณ์จนกระทั่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นมาอย่างมั่นคงพอสมควร และควรจะเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เช่น จากว่ายน้ำไม่เป็นไปสู่ว่ายน้ำเก่ง บวกเลขช้าไปสู่บวกเลขเร็วและถูกต้อง เป็นต้น โดยวิธีการเรียนรู้ทั้ง 3 วิธีมีดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้พฤติกรรมโดยการวางเงื่อนไขสิ่งเร้า (Respondent Conditioning) จากการทดลองอันเลื่องชื่อของพาฟลอฟ(Pavlov) ผู้ซึ่งใช้สุนัขเป็นสัตว์ทดลองจนพบว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยการเชื่อมโยงเอาสิ่งเร้าที่สามารถกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอยู่แล้วไปเข้ากับสิ่งเร้าตัวใหม่ มีผลทำให้สิ่งเร้าใหม่นั้นมีศักยภาพในการกระตุ้นพฤติกรรมอย่างเดียวกันนั้นให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน โดยการทดลองของพาฟลอฟ ใช้ผงเนื้อเป็นสิ่งเร้า (Unconditioned Stimulus) ที่กระตุ้นให้น้ำลายไหล (Unconditioned Response) อยู่แล้วต่อมาเมื่อเอาเสียงกระดิ่ง(Conditioned Stimulus)มาเข้ากับผงเนื้อให้คู่กันสักช่วงเวลาหนึ่ง ในที่สุดเสียงกระดิ่งเพียงอย่างเดียวจะสามารถทำให้น้ำลายไหลได้เช่นเดียวกับผงเนื้อ อาการน้ำลายไหลจากเสียงกระดิ่งนี้เกิดจากสุนัขมีการเรียนรู้เกิดขึ้นจึงเรียกว่าเป็นการตอบสนองอย่างมีเงื่อนไข(Conditioned Stimulus) การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขนั้นสามารถอธิบายปรากฏการณ์ในชีวิตของมนุษย์ได้หลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเกิดความรู้สึก เจตคติ ความเชื่อบางอย่าง ยกตัวอย่างเช่น ในการทดลองของวัตสันและเรย์เนอร์(watson and Rayner ,1921) ซึ่งถือว่าเป็นการทดลองครั้งแรกที่มีการนำเอาทฤษฎีทางจิตวิทยามาใช้ปรับพฤติกรรมมนุษย์ พวกเขาใช้เสียงดังจากการตบโต๊ะข้างหลังเด็กชายอัลเบิร์ต ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เด็กชายร้องไห้เพราะตกใจ (เรียกว่าเสียงดังเป็นสิ่งเร้าไม่มีเงื่อนไข (Unconditioned Stimulus : UCS) เป็นสิ่งเร้าที่มีอำนาจโดยธรรมชาติที่จะกระตุ้นพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง) และกระต่ายขนปุยสีขาวเป็นสิ่งเร้าอื่น (สิ่งเร้ามีเงื่อนไข(Conditioned Stimulus :CS) เป็นสิ่งเร้าที่ต้องการสร้างศักยภาพให้สามารถกระตุ้นพฤติกรรมที่ต้องการได้) ซึ่งเมื่อนำมาเข้ากับเสียงดังหลายครั้งต่อมากะต่ายขนปุยก็ได้ทำให้เด็กชายตกใจร้องไห้โดยไม่ต้องทำเสียงดัง ดังรูป

ภาพแสดงตัวอย่างการวางเงื่อนไขสิ่งเร้า

ต่อมาการเรียนรู้ที่จะกลัวกระต่ายสีขาวได้ขยายตัวไปสู่สิ่งที่มีคุณสมบัติขาวอย่างอื่นที่ปรากฏตัวคู่กับกระต่ายด้วย เช่น นางพยาบาลสวมชุดขาว เป็นต้น เรียกว่าการขยายตัวของสิ่งเร้า (Stimulus Generalization) นั่นคือสิ่งเร้าที่มีเงื่อนไข (CS) สามารถนำไปคู่กับสิ่งเร้ามีเงื่อนไขตัวใหม่ได้อีกเรื่อยไป เพียงแต่อย่างยิ่งจับคู่กันไปหลายทอดมากขึ้นอำนาจในการกระตุ้นพฤติกรรมนั้นจะลดทอนลงไปทุกที

การเรียนรู้จากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้านี้ ส่วนมากจะเกิดพฤติกรรมที่เป็นปฏิกิริยาสะท้อน (Reflexes) เช่นอาการน้ำลายสอเมื่อเห็นคนกินของเปรี้ยว หรือการหาวนอนเมื่อเห็นผู้อื่นหาว เป็นต้น นอกจากนั้นก็เกิดพฤติกรรมภายใน เช่นเจตคติ ค่านิยม เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การที่คนไทยเกลียดตำรวจส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ตำรวจ (CS) มักจะมาคู่กับสิ่งเร้า (UCS) คือการจับไปขังคุก โดยปกติคนเรามีเจตคติกลัวการถูกกักขัง ลงโทษ จับกุม (UCR) อยู่แล้ว เมื่อตอนเป็นเด็กพ่อแม่มักจะพูดว่าถ้าเราไม่เชื่อฟังคำสั่งจะต้องเอาตำรวจมาจับ อาชีพตำรวจจึงถูกจับคู่กับการจับกุมคุมขังมาตลอด ทำให้คนไทยเรากลัวตำรวจตามไปด้วย

ผู้ที่เป็นพ่อแม่ ครู หรือหัวหน้างานสามารถที่จะนำเอาหลักการนี้ไปเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยมที่ถึงปรารถนาให้แก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลได้ เพียงแต่เชื่อมโยงเจตคติหรือค่านิยมที่ต้องการสร้างให้แก่เข้าเข้ากับสิ่งเร้าที่ดีและเขาชอบ เป็นต้นว่า เด็กยอมชอบ (UCR) นิทานสนุก

(UCS) ดังนั้นครู (CS) ควรเริ่มการสอนด้วยการเล่านิทานสนุกให้ฟัง เป็นอย่างนี้หลายครั้งเด็กก็จะชอบครู (CR) เมื่อความชอบครูมีความคงทนแล้ว ครูจะกลายเป็นสิ่งเร้าขยายตัวไปสู่สิ่งเร้าอื่นได้แก่ วิชาที่สอน คำสอนของครู โรงเรียน ฯลฯ ที่จะทำให้เด็กชอบตามครูและนิทานไปด้วย

ในทำนองเดียวกัน พ่อแม่และครูอาจจะสร้างเจตคติและค่านิยมที่ไม่เหมาะสมให้แก่เด็ก เพราะเชื่อมโยงเอาสิ่งที่ไม่เหมาะสมไปทำให้เด็กเรียนรู้ เช่น ถ้าครูดุและลงโทษเด็กบ่อยครั้งจะทำให้เด็กกลัวครู และมีผลไปเชื่อมโยงถึงความกลัววิชาที่ครูผู้สอนนั้นสอนด้วย เจตคติที่ดีต่อวิชานั้นเป็นอันว่าไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และเมื่อมีเจตคติไม่ดีต่อวิชาการในโรงเรียนแล้ว (คือไม่มีฉันทะ) เด็กย่อมไม่ชอบทำพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้วิชาการในโรงเรียน

ในที่ทำงานก็เหมือนกัน ถ้าหัวหน้างานที่เอาแต่คว่ำก่าว่าลูกน้อง พบหน้าลูกน้องที่ไรเป็นต้องคว่ำก่าว่ากล่าวทุกทีไป การคว่ำก่าว่ากล่าวคือ UCS ทำให้เกิดเจตคติเกลียด (ซึ่งเป็น CR) ตามมาเมื่อพบ CR คือหัวหน้างาน อาจจะกล่าวเป็นหลักง่าย ๆ ว่า ถ้าคนเราไปกับสิ่งที่เขาไม่ชอบบ่อย ๆ เขาจะเกิดความรู้สึกไม่ชอบเราไปด้วย และรงกันข้าม ถ้าเราไปกับสิ่งที่เขาชอบบ่อย ๆ เขาก็จะเกิดความรู้สึกชอบเราไปด้วย

ในแง่ชีวิตการทำงานจะเห็นได้ว่า คนบางคนมีนิสัยทำอะไรก็ให้คนอื่นเสมอ เช่น ไปไหนกลับมามีของฝากคนอื่น พุดจายยกย่องคนอื่น สนใจถามไถ่ความเป็นอยู่ของคนอื่น ช่วยเหลือคนอื่นเสมอเมื่อเขาเดือดร้อน ฯลฯ คนประเภทนี้มักเป็นที่ชื่นชอบของคนอื่น เพราะว่าเขาไปกับสิ่งดีๆ เสมอ

สำหรับลูกน้องบางคนที่มีมักจะเหยียดหยันจนเกิดเหตุควรต้องระวังเรื่องนี้ด้วย เนื่องจากลูกน้องประเภทนี้มักจะไม่ค่อยเข้าหาเจ้านาย ไม่รายงานเรื่องดีๆ ที่ทำสำเร็จให้เจ้านายฟัง พบกับเจ้านายที่ไรมักจะมีเรื่องเดือดร้อนไปให้เขาเสมอ เช่น ไปขอความช่วยเหลือ ไปบอกเรื่องที่ทำให้เขาไม่สบายใจ หรือไปให้เขาแก้ปัญหางานที่ตนเองไม่สามารถทำได้อีกแล้ว ฯลฯ อย่างนี้จะทำให้เจ้านายมีเจตคติไม่ดีต่อตนเอง เพราะลูกน้องไปกับสิ่งที่ไม่ชอบบ่อยๆ

2. การเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขปฏิบัติการ (Operant Conditioning) การเรียนรู้พฤติกรรมแบบนี้เป็นไปตามการค้นพบของสกินเนอร์ (Skinner) ซึ่งมีหลักสำคัญว่า ผลกรรม (ผลการกระทำพฤติกรรม) เป็นตัวควบคุมโอกาสที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกในครั้งต่อไป ถ้าผลกรรมที่เคยได้รับจากการกระทำครั้งก่อน ๆ นั้นน่าพึงพอใจ โอกาสที่พฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกจะสูงมากขึ้น เมื่อสิ่งเร้าเดิมปรากฏขึ้นมา ตัวอย่างเช่น ครูและคำถามของครูเป็นสิ่งเร้า นักเรียนชื่อสมชายตอบคำถามของครูเป็นพฤติกรรม ครูชมเชยว่ากล้าแสดงความคิดเห็นเป็นผลกรรม กรณีเช่นนี้ถ้าครูตั้งคำถามอีก (สิ่งเร้าเดิม) ความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่สมชายจะลุกขึ้นตอบคำถามอีกจะสูง

ในการทำงานตรงกันข้าม ถ้าผลกรรมนั้นไม่น่าพึงพอใจ โอกาสที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรม ซึ่งนำไปสู่ผลกรรมนั้นอีกเมื่อมีสิ่งเร้าเดิมปรากฏขึ้นก็จะลดลง เช่น ถ้าไฟจราจรเป็นสีเหลือง เมื่อไฟแดงปรากฏขึ้น นายสมชายยังคงขับรถฝ่าไฟแดงได้ตามจับนายสมชายพร้อมทั้งให้ใบสั่งไฟไปเสียค่าปรับและยึดใบขับขี่ไว้ด้วย ผลกรรมนี้ไม่น่าพึงพอใจ ในครั้งต่อไปเมื่อเห็นไฟสัญญาณจราจรเป็นสีแดง ความน่าจะเป็นที่นายสมชายจะขับรถฝ่าไฟแดงไปอีกจะต่ำลงหรือไม่เกิดขึ้นอีก

การเรียนรู้พฤติกรรมแบบนี้เป็นวิธีการที่เกิดขึ้นในสังคมจนกลายเป็นสามัญธรรมดา การเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของสังคมเป็นไปตามวิธีการนี้เป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือสังคมจะมีการให้รางวัลหรือแรงเสริมแก่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสมาชิก และจะให้การลงโทษแก่พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกไปจากบรรทัดฐาน นั่นก็คือเมื่อบุคคลกระทำตามบรรทัดฐานของสังคม ผลกรรมที่เขาจะได้คือรางวัลหรือแรงเสริมอันจะทำให้เขาพอใจ แต่ถ้าเขาไม่ทำตามบรรทัดฐานหรือเบี่ยงเบนออกจากกฎเกณฑ์ของสังคม เขาก็จะถูกคนในสังคมลงโทษโดยการดำเนินการจับเข้าคุก ฯลฯ นักเบตาตามมาตรการที่กำหนดไว้ นั่นคือเขาจะได้รับผลกรรมที่ไม่น่าพึงพอใจ

ในชีวิตของคนเรานั้น เราแสวงหาสิ่งที่สังคมยกย่อง เช่น สังคมยกย่องคนมีปริญญา สมาชิกของสังคมต่างก็จะพยายามทำตัวให้สังคมยกย่องโดยการตั้งหน้าตั้งตาเรียนหนังสือจนกว่าจะได้ปริญญา มา เพื่อจะได้เป็นคนที่มีสังคมยอมรับนับถือ เช่นเดียวกันสังคมก็ยกย่องคนที่มีเงิน มีบ้าน มีรถยนต์ มีโทรทัศน์ ทีวีไอ ฯลฯ คนเราก็กังต้องแสวงหาและทำงานให้ได้เงินมาซื้อสิ่งเหล่านี้ เพื่อจะได้เป็นคนที่มีสังคมยกย่อง อย่างไรก็ตามคนเราจะหลีกเลี่ยงการกระทำซึ่งทำไปแล้วเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของคนในสังคม เช่น เราไม่ขากเสมหะในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เพราะการทำเช่นนั้นจะถูกดูหมิ่นจากผู้พบเห็น หรือเราไม่จอดรถในที่ห้ามจอดเพราะตำรวจจะปรับ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการกระทำในชีวิตประจำวันของเรานั้นเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของการเรียนรู้ผลกรรมมากทีเดียว กล่าวคือ เราจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม เพราะการทำอย่างนั้นให้ผลกรรมที่น่าพึงพอใจแก่เรา และเราไม่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมเพราะว่า ถ้าทำเช่นนั้นจะได้ผลกรรมที่ไม่น่าพึงพอใจตอบแทน

การเรียนรู้จากตัวแบบ (Observational Learning) แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้ อธิบายว่า การเรียนรู้โดยผลกรรมนั้นเน้นความสำคัญของการกระทำในอดีตมากเกินไป เพราะว่า ต้องรอให้ผลกรรมที่เกิดขึ้นมาจากพฤติกรรมเก่ามาควบคุมพฤติกรรมนั้นอีก และไม่ได้อธิบายว่า ถ้าไม่เคยทำพฤติกรรมนั้นมาก่อนเลย พฤติกรรมใหม่จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ในเมื่อพฤติกรรมที่เราไม่เคยทำมาก่อนย่อมไม่มีผลกรรมมาควบคุม การที่จะเรียนรู้โดยการลองผิดลองถูกย่อมเรียนรู้ได้ไม่ถ้อย่างในชีวิตนี้ เขาเสนอว่าการเรียนรู้ส่วนมากเกิดจากการรับรู้จากตัวแบบ แล้วนำไปแปลงสารในสมองและเก็บเอาไว้โดยไม่ต้องมีแรงเสริมแต่อย่างใด เมื่อนำเอาสิ่งที่เก็บเอาไว้ในสมองมาใช้

ต้องมีการชักจูงทั้งทางการคิด จินตนาการ และประสาทอวัยวะส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องมีกระบวนการจูงใจด้วยการเสริมแรงอีกด้วย ทฤษฎีของเบนดูรานี่ชื่อว่า การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) มีสิ่งสำคัญแตกต่างจากทฤษฎีที่กล่าวไปแล้วในข้อที่ 1 และ 2 คือเขาแยกการเรียนรู้(Learning) กับการกระทำ(Performance) ออกจากกัน กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อรับรู้สารและจบลงเมื่อแปลสารเก็บเอาไว้ในสมอง ส่วนการแสดงพฤติกรรมนั้นเกิดเมื่อมีขบวนการจูงใจ

ขั้นตอนในการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหรือการเรียนรู้จากตัวแบบนี้ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง กระบวนการสร้างความใส่ใจ(Attention Processes) เป็นขั้นที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ ในขั้นนี้จะมีปัจจัย 2 ประการที่สำคัญต่อการรับรู้ได้แก่ สิ่งเร้าและตัวอย่างพฤติกรรมในการเลียนแบบ เป็นต้นว่าตัวแบบแสดงพฤติกรรมได้ชัดเจน เด่นมาก ตัวแบบมีคุณสมบัติบางอย่างที่ทำให้เกิดความใส่ใจ เช่น เป็นเพื่อน เป็นคนมีชื่อเสียง หรือเป็นคนที่เคยได้รับรางวัลมาก่อนเมื่อทำพฤติกรรมนั้น อีกปัจจัยหนึ่งได้แก่ คุณลักษณะของผู้เรียนเองได้แก่ แรงจูงใจ ความชอบ ทักษะ ความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียนเอง ฯลฯ

ขั้นที่สอง กระบวนการจำ (Retention Processes) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากการรับรู้ซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนแล้วในขั้นที่หนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลจะต้องจดจำพฤติกรรมของตัวแบบและแปรเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นให้กลายเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงภาษานั้นเอง การแปรพฤติกรรมต้นแบบให้เป็นภาษาจะทำให้สมองเก็บความจำเอาไว้ได้สะดวก ปัจจัยสำคัญสำหรับขั้นนี้คือ การที่คนเราสามารถสร้างจินตภาพ ทำให้เราสามารถเรียกจินตภาพออกมาชักจูงได้ตามใจเรา แม้ว่าเราไม่มีพฤติกรรมต้นแบบมาให้ดูสักอย่าง อีกเราก็สามารถจินตนาการเอาเองได้และอีกปัจจัยหนึ่งก็คือ การที่เราสามารถใช้ภาษาเป็นตัวแทนเก็บภาพต่างๆ ไว้ในสมองแทนการพยายามเก็บภาพทั้งหมดเอาไว้ การใช้ภาษาช่วยเก็บภาพเช่นนี้ทำให้สะดวกแก่การเก็บ การจดจำ และการนำออกมาใช้ หลักฐานที่ได้จากการวิจัยเปรียบเทียบพบว่า ผู้ที่จำพฤติกรรมต้นแบบด้วยการแปรพฤติกรรมต้นแบบด้วยการแปรพฤติกรรมออกมาเป็นภาษาและภาพสัญลักษณ์ สามารถคงความจำได้นานกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการสอนให้จำโดยใช้ภาษาและภาพสัญลักษณ์ (Shaw & Costanzo, 1983, 59)

การชักจูงพฤติกรรมต้นแบบทางความคิด (Mental Rehearsal) และทางอวัยวะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อกระบวนการจำ ผลจากการวิจัยของเบนดูรานเองก็สนับสนุนคำกล่าวนี้ เขาได้พบว่าผู้ที่ชักจูงพฤติกรรมต้นแบบโดยจินตนาการว่าตนเองกำลังกระทำพฤติกรรมต้นแบบอยู่สามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ชักจูงเอาไว้ (Shaw & Costanzo, 1983, 59) ในวงการกีฬาปัจจุบันนี้มีการใช้เทคนิคการชักจูงทางความคิดของการเล่นกีฬากันอย่างแพร่หลาย นักกีฬาที่มี

ชื่อเสียงหายคนมักจะต้องนั่งทำสมาธิเพื่อนึกถึงภาพที่ตนเองกำลังแสดงพฤติกรรมการเล่นกีฬาด้วยการใช้อวัยวะในร่างกายของตนเอง ถ้าเป็นนักวิ่งข้ามรั้วก็จะนึกถึงภาพตนเองกำลังวิ่งยกเท้าข้ามรั้ว ขณะนั้นก็ตั้งการให้เท้า ขา และแขนได้ทำท่าทางไปด้วย

ขั้นที่สาม กระบวนการแสดงพฤติกรรมต้นแบบด้วยอวัยวะภายนอก(Motor Reproduction Processes) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์และภาษาที่ถูกเก็บเอาไว้ในขั้นที่สองออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ปัจจัยสำคัญในขั้นนี้ได้แก่ ศักยภาพทางกาย ถ้าบุคคลไม่มีศักยภาพทางกายที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นได้ ย่อมไม่สามารถแปรสัญลักษณ์ในสมองให้เป็นพฤติกรรมได้ อีกปัจจัยหนึ่งคือ ความพร้อมของส่วนประกอบทุกส่วนที่จะแสดงพฤติกรรม ถ้าส่วนประกอบบางส่วนไม่พร้อมก็จะทำให้การแสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมือนพฤติกรรมต้นแบบ เช่น การเสิร์ฟลูกในการเล่นเทนนิส ซึ่งประกอบด้วย การยืน การโยน และการตี การจะตีลูกให้ถูกต้องต้องยืน โยน และตีให้ถูกวิธี ลูกเสิร์ฟจึงจะลงคอร์ต ปัจจัยสำคัญอื่นๆ ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของตนเอง และการรับฟังข้อมูลย้อนกลับที่เที่ยงตรง ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้จะช่วยให้การแปรสัญลักษณ์และภาษาออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่สี่ กระบวนการเสริมแรงและจูงใจ(Reinforcement and Motivational Processes) แบนดูราได้แยกการเรียนรู้กับการกระทำออกจากกัน เขาเห็นว่าคนเราสามารถเรียนรู้และเก็บสิ่งที่เรียนรู้เอาไว้ในรูปของสัญลักษณ์อยู่ในสมองโดยไม่จำเป็นต้องมีการให้รางวัลหรือลงโทษตามแบบของทฤษฎีการเรียนรู้โดยผลกรรม อย่างไรก็ตาม แรงแเสริมหรือรางวัลที่เป็นรูปธรรมแล้ว การเสริมแรงที่ตัวเองไม่ได้รับจริง(Vicarious Reinforcement) ก็สามารถจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ผู้ถูกทดลองที่ได้เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมต้นแบบแล้วได้รับรางวัลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต้นแบบตามตัวแบบ ในขณะที่ผู้ถูกทดลองที่ได้เห็นตัวแบบถูกลงโทษภายหลังจากแสดงพฤติกรรมต้นแบบมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมต้นแบบตามตัวแบบ

ชุมชนการปฏิบัติกับการวิจัยวัฒนธรรม

แนวคิดหนึ่งที่มาพร้อมแนวคิดสร้างสรรค์นิยมก็คือ “ชุมชนการปฏิบัติ” (Communities of Practice) ซึ่งเป็นการมองสังคมหรือชุมชนด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ กล่าวคือแทนที่จะมองว่าสังคมชุมชนเป็นเรื่องของพื้นที่ หรือโครงสร้างหน้าที่ นักคิดการรู้คิดมองเห็นว่า “ชุมชน” สามารถเกิดขึ้นได้โดยการร้อยรัดของความรู้หรือความเชี่ยวชาญ

ชุมชนปฏิบัติ

ชุมชนปฏิบัติให้นัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ มองการเรียนรู้ว่าเป็นความสัมพันธ์ของการฝึกฝน (Apprenticeship) ระหว่างผู้รู้ (Expert หรือ Master) กับมือใหม่ (Novice หรือ Apprentice) ชุมชนการปฏิบัติมีผู้รู้ที่อยู่ศูนย์กลาง ผู้เรียนรู้เริ่มเข้ามาในฐานะ “ ผู้เข้าร่วมชายขอบ (Peripheral Participants) ” ก่อนที่จะค่อยๆ เคลื่อนตัวรูกลับเข้าสู่ศูนย์กลาง กระบวนการรูกลับเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ของคนด้วย เนื่องจากการฝึกฝนเหล่านี้เป็นการฝึกฝนในการทำงาน งานเป็นส่วนสำคัญของชีวิตคน และเป็นพื้นที่ ที่คนใช้พัฒนาเอกลักษณ์ของตัวเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งความเชี่ยวชาญเป็นมิติทางอัตลักษณ์ที่สำคัญของคน

ชุมชนการปฏิบัติมีทั้งมิติของคนและมิติของการปฏิบัติที่อาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญเป็นฐานสามารถจะเกิดในพื้นที่ที่เป็นองค์การ ชุมชน สังคมหรือในพื้นที่เฉพาะกิจอย่างชั้นเรียนก็ได้ทีเดียว ตรงนี้เองที่จะสามารถเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดสร้างสรรค์นิยมได้ Duffy&Cunningham (1996) ได้จัดทศณะของนักคิดสร้างสรรค์นิยมออกเป็นสองแบบคือ (1) ทศณะสร้างสรรค์นิยมแบบการรู้คิด (Cognitivist Constructivism) และ (2) ทศณะสร้างสรรค์นิยมแบบสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Constructivism)

การปฏิบัติในฐานะพื้นที่สร้างตัวตนของคน

คนเราสร้างเอกลักษณ์ผ่านการปฏิบัติ(ความรู้) ดังที่กล่าวเกริ่นไว้ว่าชาวยุโรปยุคที่เริ่มมีนามสกุลมักจะใช้อาชีพเป็นนามสกุล ในเมืองไทยคนไทยเชื้อสายจีนก็มีส่วนหนึ่งมีนามสกุลที่ลงท้าย “ วณิชย์ ” เพื่อบอกอาชีพที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ Wenger ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมและการไม่มีส่วนร่วมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งช่วยก่อตัวตนและสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ที่เราถูกสร้างขึ้น ในขณะที่ตัวตนของเราที่ได้รับการสร้างขึ้นนี้ก็สามารที่จะกลับไปนิยามชุมชนเหล่านั้นได้ด้วย(Wenger, 1998 :188) Wenger ได้ยกตัวอย่างเรื่องของคู่สามีภรรยา ซึ่งแต่ละผ่านจะเริ่ม Identify กับความเป็นคู่สามีภรรยาโดยเพื่อน ๆ และญาติ ๆ ในทางปฏิบัติคนทั้งสองยังต้องขัดแย้งต่อรองกันรูปธรรมของความสัมพันธ์นั้นที่สามีภรรยา Wenger ใช้คำ “ การสร้างเอกภาพกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ” หรือ “ Identification ” เป็นมโนทัศน์ที่เขาเห็นว่าผูกพันคนทั้งสองเข้าด้วยกัน การสร้างอัตลักษณ์เป็นกระบวนการสองด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นเรื่องของการเอาตัวเข้าไปเป็นเอกภาพเดียวกันกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง(Identification) และอีกด้านหนึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการต่อรอง(Negotiability) ด้านการทำตัวให้เป็นสิ่งเดียวกับสิ่งที่เป็เป้าหมายนั้นจะให้ประสบการณ์และวัตถุในการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์โดยผ่านการลงทุนในตัวตนในความสัมพันธ์ของการเข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือการแยกแยะความแตกต่าง ส่วนในด้านความสามารถ

ในการต่อรอนั้นเป็นส่วนที่สำคัญเพราะมันกำหนดระดับซึ่งเราจะสามารถควบคุมงานหมายที่เป็นกรอบที่ตัวตนของเราถูกสร้างขึ้น

การสร้างอัตลักษณ์ทางจิตวิทยาอาจจะคล้ายกันนี้ แต่ไม่มีมิติเรื่องอำนาจ ในกรณีของเราเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง การสร้างเอกลักษณ์ชุมชนและรูปแบบแห่งการเป็นสมาชิกดังนี้

ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างเอกลักษณ์ชุมชนและรูปแบบแห่งการเป็นสมาชิก

ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เป็นเพียงความสัมพันธ์ ระหว่างคนแต่ระหว่างผู้เข้าร่วมองค์ประกอบของการดำรงอยู่ทางด้านสังคมของพวกเขา เป็นประสบการณ์ที่ไม่ใช่อัตวิสัยแต่ถูกจัดแจงขึ้นทางสังคม ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบหยุดนิ่งแต่เป็นพลวัตและเป็นกระบวนการที่ผลิตสิ่งอื่นๆ ตามมา เนื่องจากเป็นการลงทุนในการสร้างตัวตนของคน การสร้างเอก/อัตลักษณ์จึงผลิตพลังงานทางสังคมที่ผยอง ทั้งอัตลักษณ์และชุมชนของเราให้ยังยืนสืบไป

ในส่วนความสามารถในการต่อรอนั้นสามารถในการต่อรอง การประหยัดทาง ความหมายและกรรมสิทธิ์ในความหมาย มีความสัมพันธ์กันดังแสดงให้เห็นได้เช่นกันโดยภาพข้างล่างนี้

ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประหยัดทางความหมายและกรรมสิทธิ์ในความหมาย

การสร้างอัตลักษณ์จะนิยามว่าความหมายไหนมีความสำคัญกับเรา จึงเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับความสามารถในการต่อรอง(ความหมาย) การสร้างอัตลักษณ์กับความสามารถในการต่อรองอาจจะไปกันได้หรือมีความขัดแย้งกันก็ได้ ความสามารถในการต่อรองหมายถึงความสามารถ ความเอื้ออำนวยและความชอบธรรมที่จะเกื้อหนุนและรับผิดชอบต่อการสร้างความหมายซึ่งมีความสำคัญในองค์รวมของระบบสังคม เหมือนกับการที่การสร้างอัตลักษณ์ทำให้เกิดชุมชนและรูปแบบของการเป็นสมาชิก ความสามารถในการต่อรองถูกนิยามโดยอาศัยของระบบการจัดตั้งทางสังคมและตำแหน่งแห่งที่ของเราในระบบนั้น ภายใต้ การประหยัดในความหมาย ความสามารถในการต่อรองของปัจเจกและชุมชนถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของกรรมสิทธิ์ ในความหมาย ในแง่ของการประหยัดใน(การให้) ความหมายนั้นอธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ความหมายของสรรพสิ่งอาจเกิดขึ้นโดยมีใครคนหนึ่งให้ความหมายที่เป็นคนแรก แต่ผู้ที่ใช้ความหมายนั้นตรงกับความต้องการของตนในกระบวนการปฏิบัติที่เกี่ยวกับความหมายนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในความหมายนั้น เป็นระดับซึ่งเราสามารถจะใช้ประโยชน์ส่งผลกระทบต่อควบคุม เปลี่ยนแปลง หรือแทรกความหมายของเราเข้าไป แต่ wenger ก็ย้ำว่าไม่อยากจะเน้นความหมายให้เป็นสิ่งที่ทำให้เป็นวัตถุหรือสินค้า แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า

(1)ความหมายมีระดับความเป็นปัจจุบันที่หลากหลาย (2)ผู้เข้าร่วมมีระดับการควบคุมระดับต่างๆ ต่อความหมายซึ่งชุมชนหนึ่งผลิตขึ้นมา และความสามารถที่แตกต่างกันที่จะใช้ประโยชน์หรือปรับเปลี่ยนความหมายนั้น และ(3)การต่อรองเรื่องความหมายโยงกับ “การประมวล” เพื่อให้ได้กรรมสิทธิ์เพื่อที่ว่าธรรมชาติทางสังคมของความหมายจะมีลักษณะที่ทนทานความท้าทายได้ การใช้การประหยัดในความหมายเกิดจากการพัวพัน จินตนาการ และการจัดแจงอำนาจ การประหยัดในความหมายของเรื่องชุมชนการปฏิบัติเกิดจากการเข้าพัวพัน การประหยัดในความหมายในเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับจินตนาการ และการประหยัดในความหมายในเรื่องของวาทกรรมเชิงสถาบันเกี่ยวกับเรื่องของการจัดแจงอำนาจ

ชุมชนเน้นความสามารถในการจัดตั้งทางสังคมเพื่อที่จะประกอบอัตลักษณ์ของเราขึ้นมา โดยความผ่านความสัมพันธ์แบบเป็นเจ้าของหรือไม่ได้เป็นเจ้าของ ส่วนการประหยัดเชิงความหมายเน้นการผลิตทางสังคมและการรับเอาความหมายไปใช้และเป็นเรื่องของลักษณะการต่อรองที่ไม่จำเป็นต้องราบรื่นเสมอไป เบาะการกรรมสิทธิ์ในความหมายที่ประชันกันนั้น ๆ

โดยสรุป ชุมชนการปฏิบัติสร้างอัตลักษณ์ขึ้นโดยผ่านกระบวนการสองกระบวนการ (1) กระบวนการการสร้างเอก/อัตลักษณ์ และ (2) กระบวนการต่อรอง กระบวนการทั้งสองยังเกี่ยวกับการเข้าร่วมเบาะไม่ได้เข้าร่วม ที่ส่งผลไปสู่การได้มาซึ่งการประหยัดในความหมายและกรรมสิทธิ์ในความหมายซึ่งเป็นโครงสร้างที่กำหนดอัตลักษณ์ของปัจเจกแต่ละคน

นัยต่อการวิจัยทางวัฒนธรรม : ด้านวิธีวิทยา

ประการแรก นักวิจัยคือ “ผู้ร่วมชายขอบ” ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับการเป็น “ผู้สังเกตการณ์ในฐานะผู้มีส่วนร่วม (Participant Observer)” ตาม วิธีวิทยาชาติพันธุ์วรรณา นั่นคือ ผู้วิจัยจะค่อยคลานเข้าไปสู่ศูนย์กลางของชุมชนปฏิบัติที่มีผู้รู้หรือ Master อยู่ จังหวะการเรียนรู้จะเป็นไปโดยธรรมชาติ นักวิจัยจะค่อยสร้างอัตลักษณ์ความเป็นสมาชิกของชุมชนปฏิบัติไปเรื่อยๆ จนสามารถเข้าถึงแกนกลางของชุมชนได้ในที่สุดซึ่งก็นับว่าบรรลุเป้าหมายของการวิจัย ตัวจนที่ถูกสร้างขึ้นนี้จึงคล้ายกับที่นักวิจัยท่านหนึ่งใช้คือเป็นตัวตนที่ได้จากการสลักเสลา (Crafting Self) อันเป็นผลจากการเข้าร่วมปฏิบัติจริงในสถานการณ์สังคม ประการที่สอง เกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยซึ่งควรจะเริ่มจาก (1) การสำรวจชุมชนการปฏิบัติต่างๆ ที่มีอยู่ ณ ที่ที่จะทำการวิจัย (เช่น ในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ฯลฯ) (2) ฝากตัวเข้าไปเรียนรู้กับผู้รู้ ณ ศูนย์กลางชุมชนการปฏิบัติ (3) ศึกษามิติของผลที่เป็นรูปธรรมหรือผลผลิต (Repertoire) ที่สมาชิกมีส่วนร่วม ซึ่งก็คือ “ภูมิปัญญา” หรือ “วัฒนธรรม” (4) ศึกษาการร้อยรัดของชุมชนเหล่านี้ซึ่งก็คือ ความเข้มแข็งของชุมชน คือ “ชุมชน” ใช้หมายถึงพื้นที่ทางสังคมที่กว้างออกไป ไม่ว่าจะเป็นชั้นเรียน โรงเรียน หรือชุมชนก็ได้ (5) นำมาวิเคราะห์การแทนความรู้ (Representation) ของความรู้เหล่านี้ในทัศนะของสมาชิกของชุมชนปฏิบัติ (6) เขียนบรรยายความสลับซับซ้อนเหล่านี้ออกมาในรูปของการรายงานการวิจัย โดยปะติดปะต่อข้อมูลต่างๆ ที่ได้ตามโครงสร้างความคิดหรือการแทนความรู้ตามทัศนะของผู้ใช้ความคิดหรือการแทนความรู้ตามทัศนะของผู้ใช้ความรู้ในชุมชนเหล่านั้น

ขั้นตอนการวิจัยเหล่านี้อาจจะใช้เป็นขั้นตอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาที่ต้องทำ

แฟ้ม

สะสมงานสำหรับวิชาต่างๆ ได้ด้วย โดยย้าให้พวกเขาทำตัวเป็น “นักเรียนน้อย” ที่ถ่อมตัวเข้าหาผู้รู้ ยอมรับใช้ และปฏิบัติจริงเพื่อการเรียนรู้ เมื่อได้ความรู้ออกมาแล้วจึงนำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่เขียนบรรยาย ผู้เรียนจะเริ่มมองเห็น “ภูมิปัญญา” มิฉะนั้นจะมองไม่เห็นอะไรเพราะกรอบความคิดที่มีอยู่ในสมองไม่รับกับกรอบคิดของชาวบ้านที่ศึกษามาได้ ต้องไม่ลืมว่าการวิจัยเชิงวัฒนธรรม เช่น ชาติพันธุ์วรรณาเน้นความรู้ที่มองจากทัศนะ “คนใน” นักวิจัยเป็นคนนอกที่มาจากสังคมภายนอกและรับอาสาที่จะเข้าไปในชุมชนการปฏิบัติเมื่อเรียนรู้แล้วก็กลับออกมาบอกคนที่อยู่ภายนอกถือความเป็นไปในชุมชนที่ตนเข้าไปศึกษานั้น

ชุมชนการปฏิบัติกับเนื้อหาของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมองในเชิงแนวคิดการรู้คิด (Cognitivism) ก็คือ “ความรู้ที่คนใช้เพื่อที่จะผลิตและตีความพฤติกรรมทางสังคม” ความรู้เหล่านี้ได้เรียนรู้ได้และประชาชนมี/ใช้ร่วมกัน (Shared) ความรู้ทางวัฒนธรรมอาจถือได้ว่าเป็นไวยากรณ์ทางสังคม กล่าวคือ ในขณะที่ไวยากรณ์ช่วยให้คน

ได้ผลิตหรือเข้าใจคำพูดหรือประโยคได้นับล้านๆ ประโยคเพื่อใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ความรู้ทางวัฒนธรรมช่วยให้คนเราสามารถผลิตและเข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ได้ การวิจัยวัฒนธรรมจึงควรลดลงให้ถือแก่นของมันที่เป็น “องค์ความรู้” ที่เก็บไว้ในโครงสร้างสมองของเราซึ่ง

นักมานุษยวิทยาการรู้คิดใช้คำว่า “ตัวแบบทางวัฒนธรรม (Cultural Models)” ที่ใช้คำ “ตัวแบบ” ก็คงเป็นเพราะ ความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ในบริบทการปฏิบัติ (Situated Knowledge) เป็นความรู้พร้อมใช้ ไม่ใช่ความรู้ที่มีไว้เพื่อการบอกต่อหรือการสอบ นักวิจัยวัฒนธรรมจึงต้องเริ่มโดยการมองหาสถานการณ์ทางสังคมที่คนใช้ความรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งก็คือตัวแบบทางวัฒนธรรมนั่นเอง Spradley ได้เสนอแนะว่า สถานการณ์ทางสังคมต่างๆ ที่คนเราจะเข้าไปร่วมกระทำกิจทางสังคมนั้น ประกอบด้วยมิติพื้นฐาน 3 มิติด้วยกันคือ พื้นที่ กิจกรรม และผู้กระทำ ซึ่งแสดงไว้ในภาพต่อไปนี้

นิยามทั้งสองจะเห็นได้ว่า จิต (Mind) อยู่ในหัว ในแบบแรกและจิตอยู่ใน ปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกในสังคมการเรียนรู้สำหรับการสร้างสรรค์นิยามแบบรู้คิดเป็นเพียงการ การจัดชำระระบบความคิด ในขณะที่การสร้างสรรค์นิยามแบบสังคมวัฒนธรรมเห็นการเรียนรู้เป็นวัฒนธรรมประกิด (Acculturation) ไปสู่ชุมชนการปฏิบัติ ที่เป็นปึกแผ่นชุมชนหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์การเรียนรู้ให้ลึกลงไปจะเห็นการเรียนรู้สำหรับสร้างสรรค์แบบการรู้คิดเห็นการเรียนรู้เป็น การจัดระบบคิดของตัวเอง มีนัยว่าเด็กกำลังมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทางวัฒนธรรม ในขณะที่การสร้างสรรค์นิยามเห็นการเรียนรู้เป็น วัฒนธรรมประกิดมีนัยว่าเด็กกำลังสร้างสรรค์(สรรพลิง) อย่างตึกตัก

กระบวนการคิด

การคิดแม้จะเป็นกระบวนการภายในที่เรามองไม่เห็น แต่เราก็สามารถที่จะทราบถึงความคิดของบุคคลได้จากกระบวนการตอบสนองภายนอกที่เกิดขึ้น ได้แก่ พฤติกรรมหรือภาษาพูด

ที่เป็นผลมาจากความคิดที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล การคิดของมนุษย์เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในขณะที่ตื่นและขณะหลับ สมองเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการคิดของมนุษย์ เพราะสมองเป็นศูนย์กลางควบคุมการทำงานของร่างกายและเป็นศูนย์กลางความรู้สึกร่างกาย สมองแต่ละส่วนทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมต่างๆ เช่น การเรียนรู้ การจำ การรับรู้ การคิดหาเหตุผล เป็นต้น การคิดของบุคคลอาจจะคิดเพียงเชื่อมโยงสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน โดยไม่มีจุดหมายของการคิดจนกระทั่งการคิดอย่างมีเหตุผลซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จในชีวิตของบุคคล (อ้างจาก อนันต์ แก้วตาดีบ, 2548)

กระบวนการคิดของมนุษย์

จากการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดของนักคิดหลายท่านสามารถสรุปความหมายได้ดังนี้ (อ้างจากอนันต์ แก้วตาดีบ, 2548)

ความหมายของการคิดของมนุษย์

การคิด(Thinking) ของมนุษย์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมอง การคิดเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของมนุษย์และมีรูปแบบที่ซับซ้อน เป็นผลมาจากกระบวนการทางสมอง ไวนัคเก (Vinacke , 1967) ให้คำจำกัดความว่า “การคิดเป็นการจัดระบบและรูปแบบใหม่ of ประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน” การคิดมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกิจกรรมภายในอย่างอื่น โดยเฉพาะ การจำ การรับรู้ และเชาวน์ปัญญา นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้โดยรวมๆว่า การรู้คิด (Cognition) ฮัมฟรีย์ (Humphrey , 1963.) ได้สรุปความรู้จากงานวิจัยเกี่ยวกับการคิดดังนี้

- 1) การคิดเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ประสบ จำได้ และต้องการแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่ง
- 2) ปัญหาเป็นสภาพการณ์ที่มนุษย์ถูกสกัดกั้นไม่ให้ไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ
- 3) การคิดเป็นกระบวนการของการผสมผสานลักษณะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเข้าด้วยกัน
- 4) การคิดเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในอดีตแต่นักจิตวิทยายังไม่อาจสรุปได้อย่างชัดเจนว่าประสบการณ์เหล่านี้นำไปใช้ในการคิดอย่างไร
- 5) กิจกรรมการคิดเกี่ยวข้องกับ”การลองผิดลองถูก” ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์หรือสัตว์
- 6) แรงจูงใจเป็นสิ่งที่สำคัญในการคิด
- 7) ภาษาก็เป็นส่วนสำคัญในการคิดเช่นกัน

ประเภทของการคิด

การคิดอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) การคิดโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย (Undirected Thinking) หรือเรียกว่าการคิดแบบเสรี (Free Thinking) เป็นการคิดที่ไม่มีจุดมุ่งหมาย คิดไปเรื่อยๆ เป็นอิสระจากการถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขภายนอก ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาวิเคราะห์เชื่อว่าการคิดแบบเสรี เป็นการระบายความต้องการที่อยู่ภายใต้จิตไร้สำนึก (Unconscious) การวิเคราะห์ผลจากการคิดแบบเสรี จะช่วยให้เข้าใจปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนได้ คิดแบบเสรีมีหลายรูปแบบ เช่น

การฝันเฟื่อง (Fantasy) หรือการฝันกลางวัน (Day Dreaming) เป็นการสะท้อนความปรารถนาของมนุษย์โดยเหตุที่ความปรารถนานั้นในสภาพความเป็นจริงไม่ได้รับการตอบสนอง หรือเป็นความปรารถนาที่ไม่มีทางเป็นจริงได้ เช่นคนบางคนอาจอยากเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ก็จะนึกภาพตนเองกำลังเล่นฟุตบอลหรือขณะดูเกมการแข่งขันฟุตบอลที่ถ่ายทอดทางโทรทัศน์ก็จินตนาการว่าตนเองมีส่วนร่วมในเกมการแข่งขันนั้นด้วย หรือบางคนอยากเป็นดารานักร้อง นักแสดง ก็จะนึกถึงภาพของตนเองแสดงลีลาท่าทางบทบาทการแสดงตามบทที่ดูในโทรทัศน์ เป็นต้น

การฝัน (Dream) หรือการฝันกลางคืน (Night Dreaming) เป็นการคิดเชื่อมโยงในขณะหลับ มีความสมจริงมากบางครั้งฝันเป็นเรื่องราวติดต่อกัน ในขณะที่ฝันผู้ฝันจะไม่ทราบว่าตนเองฝัน มนุษย์มีความเชื่อเรื่องความฝันมาแต่โบราณทุกชาติทุกภาษาต่างมีคำอธิบายเกี่ยวกับความฝัน เช่น ชาวอียิปต์เชื่อว่าการฝันเป็นการติดต่อกับเทพพระเจ้าและเรื่องราวที่ฝันเป็นสิ่งที่เทพเจ้าต้องการบอกกับผู้ฝัน ชาวจีนเชื่อว่าการฝันคือการท่องเที่ยวของวิญญาณซึ่งแยกออกจากร่างของผู้ฝันและความฝันก็เป็นประสบการณ์ของวิญญาณ ส่วนชาวไทยเชื่อว่าการฝันเป็นการรับรู้เหตุการณ์ในอนาคตที่แฝงมาในรูปของความฝัน จึงต้องมีการทำนายฝัน

ฟรอยด์ กล่าวว่า การฝันเป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาที่เกิดจากแรงผลักดันที่มีอยู่ในจิตไร้สำนึกเพราะความปรารถนานั้นไม่ได้รับการตอบสนองในยามตื่น ความฝันจึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจความต้องการที่ซ่อนเร้นของคนเราได้

ฮอลล์ (Hall, 1953) ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของฟรอยด์โดยกล่าวว่าการฝันเป็นการคิดในขณะหลับ คนเรามีความคิดเกี่ยวกับตนเอง ความคิดเกี่ยวกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ความคิดเกี่ยวกับโลกที่อาศัยอยู่ ความคิดเกี่ยวกับความปรารถนาและข้อห้ามตลอดจนความคิดเกี่ยวกับปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ การคิดเหล่านี้หากเกิดขึ้นในขณะหลับก็จะเป็นการฝัน หากผู้ฝันคิดว่าตนเองเป็นผู้มีความสามารถมากก็อาจจะฝันว่าตนเองประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ ในทรรศนะของฮอลล์

การฝันคือการคิด อยากรู้ความคิดของคนว่าเป็นอย่างไรก็ต้องวิเคราะห์ความฝันของคนผู้นั้น

2) การคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย (The Goal - directed Thinking) เป็นการคิดที่เกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้าที่เป็นปัญหา ความต้องการ หรือความสงสัย มากกระตุ้น ทำให้จิตและสมองนำข้อมูลหรือ

ความรู้ที่มีอยู่มาหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพเพื่อจะทำให้ปัญหาความต้องการ หรือความสงสัยนั้นลดน้อยลงไปหรือหมดไป จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักจิตวิทยาชาวอเมริกาเรียกการคิดชนิดนี้ว่าการคิดที่สะท้อนกลับ (Reflexive Thinking) การคิดชนิดนี้ได้แก่การคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และการคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

สาเหตุที่มนุษย์ต้องคิดเนื่องจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดการคิด สิ่งเร้าดังกล่าวอาจแบ่งได้เป็น 3 ประการดังนี้

1) **สิ่งเร้าที่เป็นปัญหา (Problem)** เป็นสิ่งเร้าประเภทสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือสภาวะที่มากระทบแล้วทำให้เกิดความคับข้องใจต้องกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะทำให้ปัญหานั้นลดลงไปหรือหมดไป แต่ไม่อาจทำได้ด้วยวิธีง่าย ๆ จึงทำให้อยู่ในสภาพตัดสินใจไม่ได้ ไม่มีทางเลือก ไม่มีวิธีการในการปฏิบัติ สภาพการณ์อยู่ในอันตราย หรือสภาพการณ์สู่ทางไม่ดี เป็นต้น จึงจำเป็นต้องคิด (Have to think) เพื่อแก้ที่ปัญหานั้น

2) **สิ่งเร้าที่เป็นความต้องการ(Need)** เป็นความต้องการให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ดีขึ้น ดีกว่าเดิม เช่นทำได้เร็วขึ้น ทำได้ง่ายขึ้น ลงทุนน้อยลง ผลิตผลน้อยลง ปลอดภัยมากขึ้น เป็นต้น จึงต้องการการคิด (Want to think) เพื่อทำให้ความต้องการหมดไป

3) **สิ่งเร้าที่ชวนสงสัย** เป็นสิ่งเร้าแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่มากระตุ้นให้สงสัย อยากรู้ หรืออาจเกิดจากบุคลิกภาพประจำตัวที่เป็นผู้ขี้สงสัยขี้สงสัย ช่างคิดช่างสงสัย เมื่อกระทบสิ่งเร้าก็เกิดความสงสัย ทำให้ต้องการคำตอบ จึงต้องการการคิดเพื่อตอบข้อสงสัย

ผลของการคิด คือ คำตอบ หรือ วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปแก้ปัญหา หรือทำให้ความต้องการ หรือความสงสัยลดลงไปหรือหมดไป ผลจากการคิดจะทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้คือ

- 1) บทสรุป หรือคำตอบที่ต้องการ
- 2) แผนปฏิบัติงาน หรือขั้นตอนในการปฏิบัติงาน
- 3) แนวคิดใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ ๆ ทางเลือกใหม่ ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ
- 4) วิธีการในการแก้ปัญหา
- 5) ข้อตัดสินใจ
- 6) ความเข้าใจที่สามารถอธิบายได้
- 7) การทำนาย หรือคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

คุณค่าของการคิด การที่มนุษย์คิดย่อมทำให้เกิดผลของการคิดซึ่งผลของการคิดนี้ย่อมสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้น ดังนั้นการคิดจึงทำให้เกิดคุณค่าดังนี้

- 1) ทำให้สามารถตอบคำถามบางประเภทได้

- 2) ทำให้ได้วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาหรือลดความต้องการซึ่งดีกว่าวิธีการที่ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ (เป็นไปตามการสุ่ม) หรือวิธีลองผิดลองถูก
- 3) ช่วยให้เกิดเวลาในการแก้ปัญหาลดการใช้ทรัพยากรในการแก้ปัญหาและช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้อง
- 4) เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น

ปัญหาวัยรุ่น

ปัญหาเหล่านี้ในวัยรุ่น

จากเอกสารข้อเท็จจริงเรื่องแอลกอฮอล์ขององค์การอนามัยโลก กล่าวว่า การบริโภคแอลกอฮอล์เกินควรเป็นเหตุของการตายและความพิการทั่วโลกซึ่งก็สอดคล้องกับข้อมูลจากรายงานการเฝ้าระวังการบาดเจ็บรุนแรงจากอุบัติเหตุขนส่ง ในช่วงวันหยุดปีใหม่ 2547 ของสำนักกระบวนวิทยา กรมควบคุมโรค ซึ่งพบว่า ร้อยละ 72.7 ของผู้บาดเจ็บรุนแรงจากยานพาหนะทุกประเภทจะมีการดื่มแอลกอฮอล์ก่อนเกิดเหตุโดยในปีเดียวกันนี้มีผู้บาดเจ็บรุนแรงที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก่อนเกิดเหตุถึงร้อยละ 44.2 ซึ่งสูงกว่าปี 2546 ซึ่งมีเพียงร้อยละ 19.2 เท่านั้น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังทำลายสุขภาพ เริ่มตั้งแต่เริ่มดื่มมันจะไประคายเคืองขึ้นเยื่อที่ละเอียดอ่อนในช่องปากและหลอดอาหาร และก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งหลอดอาหาร ฤทธิ์ของมันยังทำให้ผิวหนังและหลอดเลือดขยายตัว ทำให้หน้าซีด ซึ่งเป็นอันตรายถึงชีวิตได้เป็นพิษโดยตรงต่อสมอง ทำให้เซลล์สมองเสื่อม และไปกดศูนย์ควบคุมระบบต่างๆ ภายในร่างกาย เช่น กดศูนย์หายใจและศูนย์ควบคุมการไหลเวียนของเลือดในสมอง หัวใจทำงานหนักขึ้น ในระยะยาวจะทำให้กล้ามเนื้อหัวใจทำงานแปรปรวน แอลกอฮอล์ยังทำให้เยื่อกระเพาะอาหารอักเสบเฉียบพลัน เซลล์ตับถูกทำลาย เกิดการอักเสบของตับอ่อนและเลือดออกอย่างเฉียบพลัน การไหลเวียนของเลือดช้าลง ออกซิเจนในร่างกายน้อยลง และยังทำให้เยื่อของกระเพาะปัสสาวะและไตบวมไม่สามารถทำงานได้ตามปกติไม่เพียงแต่โทษภัย ทั้งที่เป็นปัจจัยหลักก่อให้เกิดอุบัติเหตุ และทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมลงเท่านั้น แต่ในระยะยาวยังส่งผลต่อสติปัญญาและสุขภาพจิตของนักดื่ม ซึ่งมักจะมี การพูดถึงกันน้อยมาก จากเอกสาร “ข้อมูลเพื่อลดความสูญเสียจากการเมา” ระบุว่า มีงานวิจัยที่พบว่า การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตั้งแต่อายุน้อย ทำให้ผู้ดื่มมีระดับเขาวนปัญญาลดลง โดยกลุ่มผู้เริ่มดื่มในช่วงอายุ 20 – 29 ปี ซึ่งยังอยู่ในวัยเรียนจนถึงวัยเริ่มต้นทำงาน เกิดปัญหาไอคิวลดมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งที่กลุ่มนี้ถือเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวและประเทศ นักดื่มยังมีปัญหาโรค

จิต จากการศึกษาขององค์การอนามัยโลกพบว่า 1 ใน 3 ของผู้ป่วยทางจิตในแต่ละประเทศมีสาเหตุมาจากสุรา

ทั้งนี้เพราะ สารเตตราไฮโดรไอโซควิโนลีนส์ซึ่งเป็นสารพิษที่เกิดจากการเผาผลาญแอลกอฮอล์ในร่างกาย จะเข้าทำลายสารเคมีในสมองที่ช่วยให้คนเรารู้สึกเป็นปกติสุขและสงบ นักดื่มจึงมักจะมีจิตใจและอารมณ์อ่อนไหว ความอดทนต่อภาวะเครียดหรือกดดันด้นด้อยลง ไม่มีสมาธิ ส่งผลให้บุคลิกภาพเสื่อมโทรมโรคจิตที่มักเกิดกับนักดื่มจะมีด้วยกันหลายอาการ และมักจะรักษาไม่หายขาด ก็จะมีโรคประสาทหลอน หวาดระแวง ความจำเสื่อม ซึมเศร้า โรคหวาดกลัวผิปกติ อัตรการติดแอลกอฮอล์ยังมีความสัมพันธ์กับภาวะความเครียดและอาการซึมเศร้าสูงมาก โดยผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 51.2 ของผู้ติดสุรา มีความเครียดอยู่ในระดับสูงหรือรุนแรง ร้อยละ 48.6 มีอาการซึมเศร้า อยู่ในระดับที่ควรไปพบแพทย์ ร้อยละ 11.9 มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย ขณะที่ร้อยละ 11.3 มีความคิดอยากฆ่าผู้อื่น เด็กวัยรุ่นที่มีพ่อเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตมากกว่าเด็กวัยรุ่นที่พ่อไม่เป็นโรคนี้ 11.5 เท่า ส่วนแม่วัยรุ่นที่มีพ่อเป็นโรคพิษสุราเรื้อรังมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิต มากกว่าแม่วัยรุ่นที่พ่อไม่เป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง 13.5 เท่า พิษแอลกอฮอล์ยังไปก่อกำเนิดการทำงานของสมอง โดยเฉพาะสมองส่วนที่ควบคุมความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ทำให้สมองส่วนอื่นๆ เพิ่มอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรม ส่งผลให้ขาดความยับยั้งชั่งใจ จนทำให้สามารถก่อความรุนแรง ก่อความเดือดร้อนและอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นได้ง่าย เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงเพราะคนในครอบครัวเป็นนักดื่ม จะทำให้เกิดการสะสมความรุนแรงในบุคลิกภาพ และมีโอกาสเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมก้าวร้าวเหมือนพ่อและแม่ และเป็นที่น่าเป็นห่วงก็คือ มีการคาดการณ์กันว่า ในอนาคตมีแนวโน้มที่จำนวนนักดื่มแอลกอฮอล์จะเพิ่มมากขึ้นในทุกเพศ ทุกกลุ่มอายุ และดื่มปริมาณเพิ่มขึ้น 1 เท่าทุก ๆ 3 ปี (นภาพร พานิชชาติ, เคลินิวส์)

ขณะที่ผลการวิจัยของน.ส.อาภา ก็ระบุชัดเจนว่า พ่อแม่มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้ลูกดื่มสุราหรือดำเนินรอยตาม ที่สำคัญคือนโยบายของรัฐที่เปิดโอกาสให้มีการโฆษณาเครื่องดื่ม รวมทั้งนำผลไม้ที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ทางสื่อโทรทัศน์ได้ไม่จำกัดช่วงเวลาทำให้เด็กและเยาวชนพบเห็นสื่อโฆษณาอยู่ตลอดเวลา ส่วนแนวทางแก้ปัญหา อาภาแนะนำว่า การจะรณรงค์ให้คนลดการบริโภคสุรา ควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าการติดสุราถือเป็นโรคอย่างหนึ่งที่จะต้องเข้าบำบัดรักษา “ ผู้ป่วยสามารถเข้ารับการบำบัดได้ที่สถานบำบัดผู้ติดสุราและยาเสพติดของโรงพยาบาลทุกแห่ง ” มาสู่ข้อสรุปว่าปัญหาส่วนใหญ่มีต้นเหตุมาจากผู้ใหญ่อีกเช่นเคย ในฐานะผู้สร้างสภาพแวดล้อมให้เป็นอยู่ในเช่นในปัจจุบัน ถ้าผู้ใหญ่ยังไม่เปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม แม้จะพยายามปลูกจิตสำนึกให้เด็กอย่างไร ก็ยากที่จะได้ผลและถ้าสภาพแวดล้อมในสังคมไทย

ไม่ได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุง ยอดตัวเลขคนที่ติดเชื้กซึ้นสมองหรือติดเหล้าซึ้นสมองคงไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านี้ (เชื้กซึ้-เหล้า ซึ้นสมอง อาการป่วยสังคมไทยวันนี้.htm)

เรื่องเพศสำหรับวัยรุ่น

ความต้องการทางเพศ ถือได้ว่าเป็นธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งของสิ่งมีชีวิตเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ หากไม่มีธรรมชาติด้านนี้ สัตว์ทั้งหลายจะสูญพันธุ์รวมทั้งมนุษย์ ความต้องการทางเพศนี้ นักจิตวิทยาเชื่อว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกวัยแม้แต่วัยเด็กก็มี เช่น ทารกคุดนม ลูกคำทรวงอกของมารดา หรือจับต้องอวัยวะเพศของตนเองล้วนแสดงให้เห็นว่าเป็นไปเพื่อการสนองตอบความต้องการทางเพศของตนทั้งสิ้นในเรื่องความต้องการทางกายนี้ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อาจจะมีอิทธิพลทำให้มนุษย์ถึงแก่ชีวิตได้ถ้าขาดไป แต่ในแง่อิทธิพลของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทั่วไปแล้วความต้องการทางจิตใจหรือจิตวิทยามักมีอิทธิพลกว่า คุณสมบัตินี้ทำให้มนุษย์กับสัตว์มีความแตกต่างกัน สัตว์ทั่วไปมีกิจวัตรประจำวันของมันในแต่ละวัน มักเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เพื่อหากิน เพื่อแสวงหาที่อยู่ เพื่อพักผ่อน หลับแล้วตื่นแต่สำหรับมนุษย์นั้นต่างออกไป ฮาโลว์ 1953 ถึงกลับกล่าวไว้ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่แปลกประหลาดตึ้นซึ้นมาในตอนเช้าทั้งที่ยังนอนไม่เต็มที แล้วก็ทำงานๆ ทำไปทั้งวันโดยไม่พักผ่อน จนกระทั่งสตั้ซึ้นต่ำทั้งหลายพักผ่อนไปแล้ว สตั้ซึ้นสูงก็ยังไม่ยอมเลิกกิจกรรมยังคงมีอะไรต่ออะไรทำไป ในบางคนถึงกับใช้ยากระตุ้น (ปราณี ธรรมสุต, 2528)

การเล่นพนันของวัยรุ่น

E.C.Deveureux สังกัฒมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดในปี 1949 นักศึกษาผู้นี้ได้พยายามอธิบายพฤติกรรมการเล่นโดยอาศัยแนวความคิดเรื่องโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ใช้กรอบทฤษฎี “ โครงสร้าง – การหน้าที่ ” ตามแนวที่นักสังคมวิทยาคนสำคัญชื่อ Talcot Parsons ได้วางไว้ กล่าวคือ Deveureux ไม่ถือว่าพฤติกรรมการเล่นเป็นเรื่องของจิตพยาธิ หรือความต้องการของปัจเจกบุคคลแต่เป็นเรื่องของการหน้าที่หรือการสนองประโยชน์ให้แก่สังคม คำถามหลักที่ใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการวิจัยซึ้นนั้นก็คือ แบบแผนความประพฤติเบี่ยงเบน (การเล่น) เหล่านั้น รวมตลอดไปจนถึงองค์การต่างๆ ที่เกิดตามมา สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมอย่างไรหรือไม่และการที่สังคมยอมให้พฤติกรรมการเล่นมีอยู่ต่อไปได้นั้นได้ก่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคมซึ้นมาได้ อย่างไร และเมื่อเกิดดุลยภาพแล้วจะธำรงรักษาไว้ได้อย่างไร อนึ่งการที่สังคมยังถือว่าการเล่นเป็นสิ่งผิดกฎหมายและมีปฎิกิริยาต่อผู้เล่นการเล่นไปในทางลบหรือมีท่าทีรังเกียจนั้น ไม่ได้ทำให้พฤติกรรมประเภทนี้กลายเป็นสิ่งไร้ประโยชน์และก่อให้เกิดผลเสียแก่สังคม การมีอยู่ได้ตลอดมา

ทั้งๆ ที่เป็นสิ่งผิดกฎหมาย ย่อมจะเป็นพยานยืนยันในข้อเท็จจริงที่ว่า การพนันสนองความต้องการบางอย่างของสังคมซึ่งตาทฤษฎีโครงสร้าง / การพนันที่แล้วก็คือความต้องการที่จะไม่ให้มีระดับความตึงเครียดในความสัมพันธ์ทางสังคมมากจนก่อให้เกิดผลเสียหายขึ้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพนันช่วยลดหรือบรรเทาความตึงเครียดให้ต่ำกว่าระดับอันตรายได้

Alienation เป็นแนวความคิดแนวที่สองที่เสนอแนะว่า บุคคลที่มีความคับข้องใจจากงานอาชีพมากที่สุดมีความโน้มเอียงที่จะเล่นการพนันมากกว่าพวกอื่น ความคับข้องใจเป็นผลสืบเนื่องมาจากความรู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจ และไม่มีความเป็นอิสระในการกระทำหน้าที่การทำงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ การพนันเปิดโอกาสให้ผู้ที่ประสบกับความคับข้องใจได้รับหรือมีสิ่งที่ขาดไปหรือหาไม่ได้ในงานที่ทำอยู่ นั่นก็คือทำให้ผู้เล่นรู้สึกว่าคุณสามารถที่จะพึ่งตนเองได้และยังสามารถตัดสินใจและควบคุมการกระทำของตนเองได้อีกด้วย ข้อเสนอเพื่อการพิสูจน์ในเชิงประจักษ์ภายในกรอบของแนวความคิดนี้ก็คือ “ สถานภาพของหน้าที่การงานยิ่งต่ำมากเท่าไรก็ยิ่งจะทำให้ผู้ทำงานนั้นๆ ไม่มีโอกาสได้แสดงออกซึ่งคุณค่าในตัวของเขาเอง และผลที่ตามมาก็คือ ความโน้มเอียงมากขึ้นในอันที่จะเล่นการพนัน ” งานอุตสาหกรรมโดยทั่วไปทำให้คนงานระดับล่าง ๆ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผน และกรรมวิธีของการผลิตซึ่งภาวะเหล่านี้มักจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองไร้อำนาจ งานที่ทำอยู่ไร้ความหมาย รู้สึกไม่ใช่คนที่ตนไม่รู้จักเท่านั้นที่เป็นคนแปลกหน้า ตัวเองก็เป็นคนแปลกหน้าสำหรับคนด้วย ฯลฯ การพนันเป็นพฤติกรรมที่ช่วยปลดแอกจากภาวะดังกล่าวนี้ได้ เพราะเปิดโอกาสให้ผู้ที่ประสบความกดดันทางจิตใจจากลักษณะงานที่ทำอยู่ ได้แสวงหาความตื่นเต้นเร้าใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน และทำให้ตัวเองมีคุณค่า (โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเล่นได้)

Goffman มีความเห็นเหมือนกับนักวิชาการในสำนักอื่นที่ว่า ระบบสังคมที่ทำให้ชีวิตประจำวันของคนเราดำเนินไปเป็นกิจวัตร ซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีลักษณะเป็น “ Action ” ได้เท่าไรนัก การพนันจึงเป็นแวดวงที่ผู้ประสบกับภาวะดังกล่าวสามารถมีกิจกรรมประเภทนี้ได้ ขณะที่เล่นการพนันอยู่ผู้เล่นสามารถแสดงออกให้เห็นลักษณะนิสัยใจคอหรือปฏิบัติการภายใต้ความกดดันได้ในสถานการณ์เช่นนี้ คนอื่นจะประเมินค่าของเขาโดยดูที่ความประพฤติและเค้าลักษณะบางประการ เช่น ความกล้าหาญ จิตใจอันมั่นคง ลักษณะการประนีประนอม ฯลฯ ยิ่งกว่าที่จะประเมินด้วยทักษะที่เขาแสดงออกมาให้เป็น ความน่าดึงดูดใจของการได้มีส่วนร่วมไม่ได้อยู่ที่ลักษณะของการจัดขึ้นไม่ได้หรือไร้เหตุผล แต่อยู่ที่การมีโอกาสได้แสดงให้เห็นคนอื่นเห็นว่าเราเป็นคนอย่างไร ในเมื่อสังคมปัจจุบันไม่ค่อยเปิดโอกาสให้กระทำเช่นนั้นได้ในกิจกรรมต่างๆ ไป การพนันจึงเข้ามาทำหน้าที่แทนสิ่งที่ขาดไป โดยเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกหรือปรารถนาที่จะแสดงออกให้โลกภายนอกได้รับรู้ ดังนั้น ธรรมชาติหรือ

ลักษณะของการเล่น จึงมีความสำคัญน้อยกว่าโฉมหน้าของพฤติกรรมหรือวิธีการที่แสดงออกในการเล่นนั้นเป็นอย่างมาก (เสริน ปุณณะหิตานนท์, 2531)

การพนันบอล

สังคิต พิริยะรังสรรค์ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจการพนันว่าการพนันบอลเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กลุ่มวัยรุ่นต่างให้ความนิยมและกำลังเป็นที่แพร่หลายในทุกกลุ่มคนในสังคม การเล่นการพนันฟุตบอลนั้นในปัจจุบันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างปัญหาให้กับสังคมโดยที่เกิดจากการติดหนี้พนันบอล จึงทำให้เกิดการลักขโมย ซึ่ง ปล้นเกิดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ศึกษาผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงวิธีการเล่นพนันบอล ดังมีรายละเอียดดังนี้ (อ้างในสังคิต พิริยะรังสรรค์, 2547)

อุปทาน (Supply) ของการพนันฟุตบอล

หากพิจารณาวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ การพนันฟุตบอลเป็นการบริการอย่างหนึ่งที่สร้างอรรถประโยชน์ (Utility) ให้กับผู้บริโภคในรูปแบบของความพึงพอใจทางอารมณ์ ความรู้สึก ความเสี่ยง ความตื่นเต้น ความสนุกสนาน และความบันเทิง สิ่งที่บริโภคได้จากการพนันเป็นอารมณ์ความรู้สึก ลักษณะเดียวกับที่ได้รับจากการบริการในรูปแบบอื่นๆ

เจ้ามือพนันที่เรียกกันในวงการว่า “ โต้ะบอล ” เป็นผู้ให้บริการ โดยเปิดอัตราต่อรองสำหรับการเล่นพนันทายผลฟุตบอลหรือ “ ราคาบอล ” รวมทั้งจัดหาหรืออำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้ที่ต้องการเล่นพนัน

จำนวนรอบของการเล่นพนันฟุตบอล

การเล่นพนันฟุตบอลในประเทศไทยส่วนใหญ่ เป็นการเล่นพนันทายผลการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศ โดยเฉพาะฟุตบอลของประเทศในทวีปยุโรป ซึ่งมีการแข่งขันทั้งในระดับสโมสรและระดับชาติ การแข่งขันในระดับสโมสรจะมีการแข่งขันทุกปี ส่วนการแข่งขันระดับชาตินั้น บางรายการแข่งขันทุกปี บางรายการมีการแข่งขันทุกๆ 2 ปี หรือ 4 ปี ทั้งนี้การพนันฟุตบอลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการแข่งขันฟุตบอล โดยรายละเอียดของจำนวนรอบในการเล่นพนันมีดังต่อไปนี้

ตารางการแข่งขันฟุตบอลระดับสโมสรบางประเทศในยุโรป

ประเทศ	ชื่อเรียกลีกสูงสุด	ระยะเวลา	จำนวนทีม	จำนวนนัดที่แข่งขัน
อังกฤษ	พรีเมียร์ลีก	ส.ค. – พ.ค.	20	380
อิตาลี	กัลโช เซเรียอา	ส.ค. – พ.ค.	18	306
เยอรมัน	บุนเดสลีกา	ส.ค. – พ.ค.	18	306
สเปน	ลาลีกา	ส.ค. – พ.ค.	22	462
ฮอลแลนด์	พรีเมียร์ลีก	ส.ค. – พ.ค.	18	306
ฝรั่งเศส	ลีกเอิง	ส.ค. – พ.ค.	20	380
สกอตแลนด์	พรีเมียร์ลีก	ส.ค. – พ.ค.	12	132

ตารางรายละเอียดฟุตบอลระดับชาติบางรายการ

ชื่อรายการ	จำนวนทีม	จำนวนนัดที่แข่งขัน	จำนวนปีต่อครั้ง
เวิร์ลคัพ หรือฟุตบอลโลก	32	64	4
ยูโร	16	31	4
โคปาอเมริกา	12	26	4
เอเชียนคัพ	12	26	4
แอฟริกันเนชันคัพ	14	46	4
ไทเกอร์คัพ	9	14	4
โอลิมปิก	16	32	4
เอเชียนเกมส์	23	56	4
ซีเกมส์	10	25	2

ผู้เล่นพนันฟุตบอลโดยทั่วไปจะเล่นพนันฟุตบอลระดับสโมสรเป็นหลัก เนื่องจากมีการแข่งขันเป็นประจำทุกปี มีความสม่ำเสมอในการแข่งขัน มีการกำหนดการแข่งขันที่แน่นอน หากพิจารณาโดยรวมแล้ว สามารถเล่นพนันได้ทุกวัน แต่หากพิจารณาเฉพาะการแข่งขันที่นิยมจริงๆ จะมีการแข่งขันกันมากในวันเสาร์และอาทิตย์ รองลงมาคือ วันอังคาร พุธ และพฤหัสบดี

ปัจจุบัน การเล่นพนันฟุตบอล มีการเปิดให้พนันแทบทุกลีก (League) ที่มีการแข่งขันในนั้นๆ ทั้งอังกฤษ อิตาลี เยอรมัน ฝรั่งเศส สเปน สก๊อตแลนด์ เนเธอร์แลนด์ และบราซิล อัตราต่อรองในการพนันมีให้เล่นกันทุกวัน แต่ส่วนใหญ่คนมักจะเล่นกันในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันที่มีการแข่งขันฟุตบอลอังกฤษ อิตาลี และเยอรมัน ที่มีผู้นิยมเล่นกันมาก

ความนิยมในการชมการแข่งขันฟุตบอลเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดจำนวนผู้เล่นการพนัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้เล่นจำนวนหนึ่งให้เหตุผลในการเริ่มเล่นพนันและยังเล่นพนันอยู่จนถึงทุกวันนี้ว่ามาจากความชอบกีฬาฟุตบอลเป็นเหตุผลหลัก นอกจากนั้นปัจจัยของความนิยมในการเล่นพนันยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกหลายปัจจัย เช่น จำนวนรอบของการแข่งขัน ความสม่ำเสมอในการแข่งขัน ความทัดเทียมของทีมที่แข่งขัน และความโปร่งใสของการจัดการแข่งขัน

วิธีการเล่นพนันฟุตบอล

การพนันฟุตบอลที่เล่นกันในปัจจุบัน เป็นระบบที่เล่นพนันจากเจ้ามือ ได้รับอิทธิพลมาจากอังกฤษ ที่เรียกกันทั่วไปว่า “ บู้คเมคกิ้ง ” หรือการพนันแบบอัตราต่อรอง ต่อมาจึงมีการพัฒนาระบบใหม่ขึ้น เรียกว่า “ ระบบแฮนดิแคป ” ซึ่งไม่ได้เล่นอยู่ในประเทศไทยและอินโดนีเซียเท่านั้น ยังนิยมเล่นกันในประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคใกล้เคียงอีกด้วย เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฮองกง เป็นต้น และบริษัทรับพนันในอังกฤษจะเรียกการพนันในระบบแฮนดิแคปนี้ว่า Asian Style

ระบบแฮนดิแคปมีการใช้การต่อแต้มจำนวนประตูได้เสีย รูปแบบการกำหนดแต้มต่อจำนวนประตูจะมีตั้งแต่ ครึ่งลูก หนึ่งลูก หนึ่งลูกครึ่ง หรืออาจเป็นการต่อแต้มแบบสองทาง เช่น ลูกควบลูกครึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของระดับฝีมือของผู้แข่งขัน

ในความเข้าใจระหว่างผู้เล่นพนันและโต๊ะบอล อัตราต่อรองมี 4 รูปแบบ ได้แก่ เสมอ (+10/9) ลบสิบ(-10/9) และ ลบห้า(-5/4) โดยไม่ต้องคำนึงถึงแต้มต่อ ราคาบอลที่เจ้ามือประกาศออกมา เป็นราคาที่เจ้ามือเป็นฝ่ายถือวางทีมต่อ หากผู้เล่นต้องการถือวางทีมต่อราคาบอลจะปรับเป็นอัตราโดยอัตโนมัติ ซึ่งเป็นกลไกของความเข้าใจระหว่างเจ้ามือและพนันฟุตบอล ซึ่งเมื่อแจกแจงออกมาจะเป็นไปได้ถึง 30 รูปแบบ

การพนันฟุตบอลผ่านโต๊ะบอลอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีการเล่นในประเทศไทย และเกิดขึ้นหลังจากการพนันฟุตบอลระบบอัตราต่อรอง คือการเล่นพนันที่เรียกว่า “ บอลชุด ” หรือ “ สเต็ป ” มีวิธีการเล่นคือ การพนันเป็นชุด โดยเจ้ามือเป็นฝ่ายกำหนดว่าในแต่ละชุดจะมีทีมไหนบ้าง จากนั้นจะมีการจัดทำเป็นโปกก่อนการแข่ง ซึ่งอาจมีได้ตั้งแต่ 3 คู่ (เรียก สเต็ป 3) เป็นต้นไปจนถึง 8 คู่ (เรียก สเต็ป 8) แล้วให้ลูกค้าเลือกทายว่าการแข่งขันในแต่ละนัดของคู่แข่งที่กำหนดจะมีผลการแข่งขันเป็นอย่างไร ทีมใดจะเป็นฝ่าย ชนะ เสมอ หรือแพ้ หากทายถูกเจ้ามือก็จะจ่ายรางวัลให้ตาม

อัตราที่กำหนดไว้ (ผู้จัดการรายวัน, 5 มิถุนายน 2543: 1-2) ตัวอย่างเช่น โตะบอลแห่งหนึ่งในย่านมหาวิทยาลัยรามคำแหง มีอัตราการจ่ายรางวัล ดังนี้ หากผู้เล่นเลือกทายผลฟุตบอล 4 คู่ ถูกทั้ง 4 คู่ ได้รางวัล 20 ต่อ หากทาย 5 คู่ ถูกทั้ง 5 คู่ ได้รางวัล 40 ต่อ หากถูกเพียง 4 คู่ ได้รางวัล 3 ต่อ หากผิดทุกคู่เข้ามือคืนเงินพนันให้ หากเลือกทายผล 6 คู่ ถูกทั้ง 6 คู่ ได้ 85 ต่อ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นการเล่นฟุตบอลชุด หรือ สเต็ป เป็นการแทงพนันด้วยการวางเงินสดก่อนการแข่งขัน

เข้าบ้าน	ชนะ	เสมอ	แพ้	ผู้มาเยือน
ลิเวอร์พูล				อาร์เซนอล
ชาร์ตัน				เอฟเวอร์ตัน
คาร์บี้				นิวคาสเซิล
เลสเตอร์				เวสต์แฮม
ลีดส์				วิลล่า
แมนฯยู				อิปสวิช
ซันเดอร์แลนด์				แมนฯซิตี

ตัวอย่างใบราคาบอลชุดของ โตะบอลแห่งหนึ่งในย่านมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่มา ใบราคาบอลชุดจาก โตะบอลแห่งหนึ่งย่านมหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 23/12/43

หมายเหตุ ทายผลโดย เลือกว่าทีมใดจะเป็นฝ่ายชนะ หรือเสมอ และเลือกทายกี่คู่

เลือก 8 คู่	ถูก 8 คู่ 1 จ่าย 200	ถูก 7 คู่ 1 จ่าย 20	ผิดหมด 8 คู่ 1 จ่าย 5
เลือก 7 คู่	ถูก 7 คู่ 1 จ่าย 160	ถูก 6 คู่ 1 จ่าย 15	ผิดหมด 7 คู่ 1 จ่าย 3
เลือก 6 คู่	ถูก 6 คู่ 1 จ่าย 85	ถูก 6 คู่ 1 จ่าย 10	ผิดหมด 6 คู่ คืนทุน
เลือก 5 คู่	ถูก 5 คู่ 1 จ่าย 40	ถูก 4 คู่ 1 จ่าย 3	ผิดหมด 5 คู่ คืนทุน
เลือก 4 คู่	ถูก 4 คู่ 1 จ่าย 20	ราคารายจ่ายนี้ยังไม่รวมทุน	

เมื่อเปรียบเทียบการเล่นพนันฟุตบอลทั้ง 2 รูปแบบ การพนันฟุตบอลชุดให้ผลตอบแทนที่มากกว่า แต่มีความเสี่ยงที่มากกว่าเช่นกัน ดังนั้นความนิยมในการเล่นระบบแซนดิแคปที่มีมาก่อนเป็นที่รู้จักของผู้เล่นในวงกว้างมากกว่า จึงได้รับความนิยมมากกว่าและความแตกต่างของการเล่นทั้งสองระบบ ส่งผลให้กลุ่มผู้เล่นพนันในแต่ละแบบแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่เล่นพนันฟุตบอลในระบบแซนดิแคปนั้น เป็นผู้ที่มีรายได้ค่อนข้างสูง และสามารถที่จะรับผิดชอบต่อวงเงินแทงพนันของตนได้ ยิ่งต้องการผลได้จากการเล่นพนันเท่าใด ยิ่งต้องสามารถหาเงินมาจ่ายหนี้พนันให้ได้มากเท่านั้น

ส่วนผู้เล่นพนันในระบบบอลชุด เป็นผู้เล่นที่หวังเงินได้จากพนันในจำนวนสูงๆ โดยไม่จำเป็นต้องเล่นพนันด้วยเงินจำนวนมากๆ ผู้เล่นในกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำผู้เล่นในระบบแอนติแคป

ผู้ให้บริการพนันฟุตบอล

ผู้ให้บริการ หรือที่เรียกกันใวงการพนันว่า “เจ้ามือ” สามารถแบ่งลักษณะการให้บริการได้ 2 ประเภทคือ “เจ้ามือ” หรือ “โต๊ะบอล” และ “นายหน้า” หรือ “บ๊วยบอล”

“เจ้ามือ” หรือ “โต๊ะบอล” เป็นผู้ให้บริการรับพนันฟุตบอล มีการแบ่งระดับของการรับพนันเป็นชั้นๆ โดยโต๊ะบอลจะรอรับรายการแทงพนันจากทั้งจากผู้เล่นโดยตรงและจากนายหน้าหรือบ๊วยบอลที่คอยรับรายการพนันมาจากผู้เล่นอีกต่อหนึ่ง มีการแบ่งระดับตามวงเงินแทงพนัน เจ้ามือรายใหญ่อาจมีวงเงินพนันสูงสุดได้ประมาณ 40-50 ล้านบาท โดยมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพื่อหมุนเวียนและถ่ายเทเงินพนัน และเพื่อจับคู่จำนวนเงินที่เล่นพนันในแต่ละทีมที่แข่งขันกัน ทั้งนี้โต๊ะบอลรายใหญ่จะมีการถ่ายเทเงินพนันไปยังประเทศเพื่อนบ้านที่มีการพนันในรูปแบบเดียวกัน ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฮองกง และสิงคโปร์ ซึ่งมีราคาบอลใกล้เคียงกัน การต่อเติมหรือต่อลูกในระดับเดียวกันอีก และการเปลี่ยนแปลงของราคาก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน นอกเหนือจากนี้แล้วบางส่วนอาจจะเชื่อมโยงกับธุรกิจรับพนันฟุตบอลในประเทศอังกฤษโดยตรง

“นายหน้า” หรือ “บ๊วยบอล” เป็นผู้ที่คอยส่งรายการแทงพนันให้แก่โต๊ะบอลอีกต่อหนึ่ง โดยบ๊วยบอลจะเป็นฝ่ายรับแทงพนันมาจากผู้เล่นโดยตรง หรืออาจรับมาจากบ๊วยรายอื่นก็ได้ บางครั้งทั้งโต๊ะบอลและบ๊วยบอลอาจเป็นคนๆเดียวกัน ทั้งนี้เพราะบ๊วยบอลอาจสามารถรับพนันไว้เองได้ทั้งหมดโดยไม่ต้องส่งต่อ โต๊ะบอลบางโต๊ะก็อาจมีความจำเป็นต้องถ่ายเทเงินพนันไปให้กับโต๊ะบอลรายอื่นเพื่อลดความเสี่ยงของตน จึงเป็นรายการยากที่จะแบ่งแยกสถานภาพของโต๊ะบอลและบ๊วยบอลให้ชัดเจนได้

เจ้ามือการพนันฟุตบอลอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมเล่นกัน นั่นคือ การรับพนันของเจ้ามือหรือ โต๊ะบอลรายย่อย ซึ่งส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ตามแหล่งชุมชนหรือหอพักนักศึกษา

ปัจจัยที่สนับสนุนการขยายตัวของการเล่นพนันฟุตบอล

หากสรุปสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพนันฟุตบอลมีการขยายตัวอย่างมาก คงต้องมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสื่อมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ แต่ได้รวมถึงระบบข่าวสารต่างๆ เช่น โทรศัพท์พื้นฐาน โทรศัพท์มือถือ วิทยุติดตามตัว รวมถึงอินเทอร์เน็ตด้วย และการแลกเปลี่ยนแปลโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของการดำรงชีวิตของ

มนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรมที่แยกเอาวิถีชีวิตออกจากการสันตนาการ ทำให้คน
 ต้องหาแนวทางในการพักผ่อนใหม่ๆ และการพนันฟุตบอลก็เป็นแนวทางหนึ่งที่หลายคนเลือก

การพัฒนาเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งก็คือ ความก้าวหน้าทาง
 เทคโนโลยีด้านอวกาศกับเทคโนโลยีสารสนเทศจนสามารถถ่ายทอดโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมได้ เป็น
 แรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดความนิยมแพร่หลายในการชมและติดตามข่าวสารทางโทรทัศน์ และ
 ได้ส่งแรงหนุนให้เกิดการขยายตัวของความนิยมในการชมฟุตบอลมากขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็น
 ต้นมา (อ้างใน สังคีต, รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 16 กรกฎาคม 2541)

แนวโน้มความนิยมในการชมฟุตบอลต่างประเทศเริ่มเพิ่มขึ้นสูงตั้งแต่การแข่งขันฟุตบอล
 โลกที่อิตาลีในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) มีการถ่ายทอดสดการแข่งขันนัดสำคัญหลายๆ นัด ถัดจาก
 อีก 2 ปีมีการแข่งขันฟุตบอลยูโร'92 ที่ประเทศสวีเดน มีการทอดสดทุกวัน ในปี พ.ศ. 2537
 (ค.ศ.1994) มีการแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้ายที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการถ่ายทอดสดชม
 กันฟรีทุกนัด ถัดจากปี พ.ศ. 2537 การแข่งขันฟุตบอลระดับนานาชาติที่สำคัญ เช่น ฟุตบอลยูโร
 หรือ ฟุตบอลโลก ในประเทศไทยจะมีการถ่ายทอดสดการแข่งขันทุกนัดให้ชมกันฟรีทุกครั้งไป
 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ความนิยมในการเล่นพนันฟุตบอลเจริญเติบโต ส่วนการแข่งขันฟุตบอล
 ระดับสโมสร ระบบโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก มีส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะได้มีการ
 ถ่ายทอดสดให้ชมกันมากกว่าที่โทรทัศน์ระบบปกติสามารถให้บริการได้

นอกเหนือไปจากโทรทัศน์ทั้งระบบที่รับชมฟรีและระบบสมาชิกแล้ว ยังรวมถึงสื่อวิทยุก็มี
 การถ่ายทอดสดเช่นกัน มีการให้ผู้สื่อข่าวรายงานผลการแข่งขันคู่ที่ไม่ได้ถ่ายทอดผ่านระบบ
 โทรทัศน์ข้ามทวีปมาออกอากาศสดๆ ทางวิทยุอีกด้วย

จากรูปแบบระบบข้อมูลข่าวสารแบบสดๆ (real-time) ที่ได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว
 พัฒนาการของการสื่อสารที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การวางจำหน่ายของหนังสือพิมพ์รายวัน ที่
 รายงานข่าวสารที่เกี่ยวกับฟุตบอลต่างประเทศโดยตรง ซึ่งแม้ไม่ใช่ระบบข้อมูลข่าวสารแบบสดๆ
 ทันทีทันควัน แต่ก็ไม่ได้ถือว่าล่าช้ามากนัก เพราะมีการออกวางแผงในเช้าวันรุ่งขึ้นหลังจากการแข่งขัน
 ฟุตบอลต่างประเทศจบไม่ถึง 12 ชั่วโมงผู้ติดตามข้อมูลทางหนังสือพิมพ์ฟุตบอลรายวัน นอกจากไม่
 รู้สึกว่าตกข่าวแต่อย่างใดแล้ว ยังสามารถติดตามข่าวสารของฟุตบอลต่างประเทศอย่างจริงจังได้
 มากกว่าวิทยุและโทรทัศน์อีกด้วย เพราะนอกจากรายงานผลการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศอย่าง
 ละเอียดครบทุกคู่ที่มีการแข่งขันแล้ว หนังสือพิมพ์ก็ยังมีกรอบข่าวการแข่งขันทัวร์นาเมนต์
 การนำเสนอการคาดการณ์ผลการแข่งขันล่วงหน้าอีกด้วย ระบบข่าวสารทางหนังสือพิมพ์จึงเป็น
 ปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมกระแสความนิยมให้มีการติดตามฟุตบอลต่างประเทศอย่างจริงจังมากขึ้น

หนังสือพิมพ์	2539	2540	2541	2542
สตาร์ซ็อกเกอร์รายวัน	44.9	23.1	-112	-0.0034
สปอร์ตพูล	-	103.0	291.1	19.1
รวม	52.2	27.0	12.1	5.1

ตารางแสดงอัตราการเติบโตของยอดจำหน่ายหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ “ สตาร์ซ็อกเกอร์รายวัน ” เป็นตัวอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันที่รายงานข่าวเกี่ยวกับฟุตบอล ทั้งมีการรายงานสถิติการแข่งขันและผลการแข่งขันฟุตบอลต่างประเทศ รวมถึงมีการให้ทัศนะวิพากษ์วิจารณ์ผลการแข่งขัน และการคาดการณ์ผลการแข่งขันล่วงหน้าจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ติดตาม ซึ่งมีทั้งผู้ที่ติดตามกีฬาฟุตบอลอย่างเดียวกับผู้เล่นพันธ์ฟุตบอลด้วยพร้อมกัน ยอดจำหน่ายในปัจจุบันมีประมาณ 200,000 ฉบับต่อวัน ในขณะที่หนังสือพิมพ์ “สปอร์ตพูล” เป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่รายงานอัตราต่อรองผลการแข่งขันฟุตบอลในต่างประเทศจากบริษัทรับพนันต่างๆในประเทศ เช่น วิลเลียมฮิลล์ แลคโบรคส์ เป็นต้น ผู้ติดตามจึงเป็นกลุ่มที่นิยมเล่นพนันฟุตบอล ซึ่งมียอดจำหน่ายในปัจจุบันประมาณ 300,000 ฉบับต่อวัน

ยอดจำหน่ายโดยรวมของหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับ มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2542 กลุ่มผู้ติดตามฟุตบอลโลกโดยรวมมีเพิ่มขึ้น โดยตลอดและเมื่อพิจารณาในรายละเอียด จากกรณีหนังสือพิมพ์สปอร์ตพูล ซึ่งเริ่มวางจำหน่ายในปี พ.ศ. 2539 มีอัตราการเติบโตที่สูงมาก สภาพเช่นนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มผู้เล่นพันธ์ฟุตบอลมีส่วนเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าการเพิ่มขึ้นของผู้ที่ติดตามฟุตบอลตามปกติ

และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนยอดจำหน่ายของหนังสือพิมพ์กีฬา กับหนังสือพิมพ์หัวสี เช่น หนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ที่มียอดจำหน่ายประมาณ 1,000,000 ฉบับต่อวัน หรือหนังสือพิมพ์ “เดลินิวส์” ที่มียอดจำหน่ายประมาณ 700,000 ฉบับต่อวัน อาจกล่าวได้ว่าหนังสือพิมพ์กีฬามีการขยายตัวจนมีส่วนทางการตลาดที่ค่อนข้างสูง ส่งผลให้หนังสือพิมพ์หัวสีรายวันบางฉบับต้องมีการปรับตัวเสริมเนื้อหาที่เกี่ยวกับอัตราต่อรอง การวิเคราะห์คาดการณ์ผลการแข่งขันฟุตบอลให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้น

นอกจากนี้ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารทำให้การพนันฟุตบอลสามารถเกิดขึ้นได้ง่าย และการขยายตัวได้รวดเร็ว เนื่องจากพื้นฐานความสำคัญของตลาดการพนันฟุตบอลอยู่ที่การตกลงระหว่างผู้เล่นและเจ้ามือ ยิ่งระบบข้อมูลข่าวสารพัฒนามากเท่าไรก็ยิ่งทำให้เจ้ามือกับผู้เล่นมีช่องทางที่จะติดต่อตกลงกันได้ง่ายขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ หรืออินเทอร์เน็ต นอกจากนั้นการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร ยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีในการโอนเงินที่รวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการโอนเงินผ่านระบบ ธนาคาร การโอนเงินผ่านเครื่อง ATM หรือแม้แต่การชำระเงินผ่าน

ระบบเครดิต กล่าวคือ การชำระเงินนับเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการพนันฟุตบอล นอกเหนือจากการทำข้อตกลงพนัน หากขั้นตอนการชำระเงินสามารถเกิดขึ้นได้เร็วเท่าใดการพนันฟุตบอลในรอบต่อไปก็สามารถทำได้เร็วขึ้นเท่านั้น

แรงจูงใจในการเล่นพนัน

แรงจูงใจหรือเหตุผลในการเล่นการพนันเป็นปัจจัยกำหนดอุปสงค์ที่สำคัญ ซึ่งจะสะท้อนรูปแบบหรือลักษณะอุปสงค์ที่อยู่เบื้องหลังการพนันฟุตบอลให้ทราบได้ กรณีที่ผู้เล่นพนันให้เหตุผลว่าเล่นพนันฟุตบอลเพราะต้องการเสี่ยงโชค ก็จะเป็นลักษณะของผู้บริโภคที่มีอุปสงค์ในการบริโภคความเสี่ยง (Risk lover) ในขณะที่อีกกรณีหนึ่งถ้าผู้เล่นพนันให้เหตุผลว่าเล่นเพราะเชียร์ฟุตบอลให้สนุกขึ้น ลักษณะเช่นนี้จะเป็นลักษณะผู้บริโภคที่มีอุปสงค์ในการบริโภคสินค้าและบริการที่ประกอบกัน คือ บริโภคความสนุกในการเชียร์ฟุตบอลเป็นหลัก และเล่นพนันฟุตบอลเพื่อเพิ่มความสนุกในการเชียร์นั้น และถ้าหากผู้เล่นพนันให้เหตุผลว่าเล่นพนันฟุตบอลเพื่อหารายได้ นั่นหมายถึงผู้บริโภคกลุ่มนี้ไม่หวังความสนุกสนานแต่คาดหวังในรายได้การพนัน และถ้าหากผู้เล่นพนันที่ให้เหตุผลว่าเล่นพนันฟุตบอลเพราะเล่นตามเพื่อน ก็จะเป็นลักษณะของผู้บริโภคที่มีอุปสงค์ในการบริโภคตามกระแสของสังคม

การวิเคราะห์และพิจารณาแรงจูงใจดังกล่าวต้องพิจารณาตั้งแต่เริ่มต้นในการเข้าสู่ตลาดเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนใหญ่แล้วจุดเริ่มต้นของผู้เล่นพนันมักจะมีเหตุผลมาจากสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากเพื่อนหรือคนรู้จักเป็นหลัก รองลงมาคือรู้จักสื่อมวลชนและญาติพี่น้องหรือคนในครอบครัว อาจกล่าวได้ว่า ทั้งเพื่อน คนรู้จัก และสื่อมวลชน ล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมที่ได้ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรม ให้เริ่มรู้จักการเล่นพนันฟุตบอล

แรงจูงใจของการเริ่มเล่นการพนันฟุตบอล ส่วนใหญ่ มาจากความชอบกีฬาฟุตบอล รองลงมาคือ อยากลอง เพื่อนชวน อยากเสี่ยงโชค ต้องการหารายได้ ส่วนแรงจูงใจหลักที่เป็นเหตุผลสำคัญที่สุดของการที่ยังคงเล่นพนันฟุตบอลอย่างต่อเนื่อง คือ ความต้องการเสี่ยงโชค รองลงมาคือ ทำให้เชียร์บอลสนุก เล่นตามเพื่อนหรือเพื่อเข้าสังคม หารายได้ ฆ่าเวลา

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า การชื่นชมหลงใหลกีฬาฟุตบอล อาจเป็นต้นเหตุของการเริ่มเล่นการพนันได้ เพราะความชอบดังกล่าวจึงอยากติดตามรับรู้ความเป็นไปของกีฬาฟุตบอลอย่างใกล้ชิด และเข้าใจว่าการพนันฟุตบอลเป็นเครื่องแสดงออกอย่างหนึ่งของผู้ที่สนใจกีฬาฟุตบอลอย่างแท้จริง ยังได้เข้าไปสัมผัสและเริ่มเล่นพนันผู้เล่นรู้สึกว่าได้รับอารมณ์ที่แตกต่างไปจากไปจากการชมฟุตบอลตามปกติมีความต้องการ และมีใจจดจ่อในการติดตามฟุตบอลอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ซึ่งก็เนื่องมาจากธรรมชาติของการเล่นพนัน ที่ทำให้ผู้เล่นรู้สึกได้ลุ้นมากขึ้น มีความตื่นเต้นมากขึ้น

จนเกิดความรู้สึกที่พึงพอใจจากการรับรู้อารมณ์ดังกล่าว นอกจากนั้น หากโชคดียังได้รับผลประโยชน์จากการเล่นพนันอีกด้วย ความรู้สึกดังกล่าวนั่นเอง ที่ทำให้ผู้ที่ชื่นชอบกีฬาฟุตบอลเมื่อได้เริ่มเล่นฟุตบอลแล้ว ตัดสินใจเล่นฟุตบอลต่อไปและเมื่อได้เล่นพนันนานเข้า ความรู้สึกที่ได้รับจากการเล่นพนัน ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดูฟุตบอล ความสนุกที่ได้การเชียร์บอลเพียงอย่างเดียวจะกลายเป็นความรู้สึกที่ไม่พอเพียง เนื่องจากขาดบางอย่างไป

กรณีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกข้างต้น เห็นได้จากการกรณีฟุตบอลคู่ที่มีการถ่ายทอดสด ผู้ที่ชมฟุตบอลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าการถ่ายทอดการแข่งขันฟุตบอลมีอิทธิพลที่ทำให้เขาเลือกที่จะเล่นพนันในคู่ที่มีการถ่ายทอดสด เพื่อเพิ่มอรรถรสในการถ่ายทอดฟุตบอล

จากการวิเคราะห์มูลเหตุ ในการเล่นพนัน แรงจูงใจนี้สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดกลุ่มผู้เล่นพนันฟุตบอลจำนวนมากจึงเป็นผู้ชาย โดยกลุ่มนี้มี 84.52% อยู่ในช่วงอายุไม่เกิน 35 ปี 24.88% เป็นนักเรียนนักศึกษา 19.96% เป็นลูกจ้างเอกชน และมีระดับการศึกษาที่แตกต่างไปจากกลุ่มผู้เล่นพนันชนิดอื่นอย่างเห็นได้ชัด

เมื่อพิจารณาด้านอายุ จะเห็นว่า ผู้เล่นพนันฟุตบอลอยู่ในกลุ่มที่มีอายุไม่มาก คือ 15-35 ปี ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือทำงานเอกชน เป็นกลุ่มผู้เล่นพนันที่มีระดับการศึกษาสูง คนในกลุ่มนี้จะเล่นการพนันเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก และจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มแข่งสังคัมกับคนในวัยเดียวกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ชาย ซึ่งมักสนใจในกีฬาฟุตบอล การที่พวกเขาเหล่านั้นนิยมชมชอบในสิ่งเดียวกันและกลุ่มเดียวกันเช่นนั้นแล้ว จึงมีแนวโน้มที่จะตกลงเล่นพนันฟุตบอลได้ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ประกอบกับการเล่นพนันฟุตบอล ต้องตัดสินใจด้วยข้อมูลเป็นหลักกลุ่มผู้เล่นจึงมักเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง ซึ่งมีความสนใจในเชิงวิเคราะห์ ตรรกะ และรวบรวมข้อมูลค่อนข้างมาก

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตจากสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ให้เหตุผลของการเล่นพนันฟุตบอลเพื่อหารายได้ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของสหรัฐอเมริกา ในปี 1976 อันเป็นช่วงในการเล่นพนันถูกกฎหมายที่เนวาดาเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ชาวอเมริกันเล่นพนันเพื่อหารายได้ มีสัดส่วนร้อยละ 35 ต่อมาในปี 1995 อันเป็นช่วงที่อุตสาหกรรมพนันในสหรัฐอเมริกาเจริญรุ่งเรือง ชาวอเมริกันที่เล่นพนันเพื่อหารายได้เพิ่มสัดส่วนขึ้นถึงร้อยละ 50.5 (กนกศักดิ์, 2542:160) จึงอาจเป็นไปได้ว่า ถ้าประเทศไทยยินยอมให้มีการพนันฟุตบอลถูกกฎหมายโดยใช้รูปแบบเดียวกับสหรัฐอเมริกา สัดส่วนคนเล่นพนันฟุตบอลเพื่อหารายได้น่าจะมีตัวเลขสูงกว่าในปัจจุบันหรืออาจสูงกว่าในสหรัฐอเมริกาก็เป็นไปได้

แหล่งข้อมูลของผู้เล่นพนันฟุตบอล

ในการเล่นพนันฟุตบอล สิ่งที่เขาไม่ได้คือแหล่งข้อมูลสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจที่จะเลือกว่าจะเล่นพนันคู่ไหน แหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุดคือหนังสือพิมพ์กีฬารายวัน เพราะนอกจากจะมีการนำเสนอข้อมูลสถิติสำหรับช่วยในการตัดสินใจแล้วหนังสือพิมพ์กีฬายังมีการนำเสนออัตราต่อรองฟุตบอล ซึ่งนอกเหนือจากนี้ผู้เล่นพนันจะทราบอัตราต่อรองได้จากเพื่อนหรือใช้การสอบถามจากบ็อบบิลทางโทรศัพท์ ส่วนแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจอันดับรองลงมาคือ บทวิเคราะห์วิจารณ์การแข่งขันของบรรดาคอลัมน์นิสต์หรือผู้เชี่ยวชาญ และฟังการตัดสินใจจากเพื่อนหรือคนรู้จัก ส่วนผลจากการคาดคะเนจากการตรวจดวงชะตาของหมอดูนั้น ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้น้ำหนักความสนใจเท่ากับข้อมูลประกอบการแข่งขัน

2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทางผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกิดวัฒนธรรมย่อยในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่ง Robert Prus ให้ความหมายกับคำว่าวัฒนธรรมย่อยว่าเป็นวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง โดยจะถูกแสดงลักษณะพิเศษต่างๆ ออกมาจากการปฏิสังสรรค์ความต่อเนื่องกัน และความเป็นลักษณะเฉพาะของคนนอกและคนใน (Robert Prus, 1996, pp. 85 – 86) ส่วนงานเขียนของ Dick Hebdige ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้ต่างจากของโรเบิร์ตมากนักแต่งานของเขาจะเน้นอธิบายในแง่ของรูปแบบ หรือลีลาของวัฒนธรรมย่อยไว้ว่าเป็นกระบวนการโดยอันที่วัตถุหรือสรรพสิ่งถูกทำให้มีความหมายและมีความหมายอีกครั้งในแง่ของรูปแบบหรือลีลาในวัฒนธรรมย่อย ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างรูปแบบการแต่งตัว และพฤติกรรมที่โดดเด่นอันเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มเท็ดดี้บอย (Teddy Boy) ม็อด (Mods) ร็อก (Rock) และพังค์แอนด์ร็อก (Punk and Rock) ซึ่งในจังหวัด

เชียงใหม่เองก็มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม แก๊งค์ต่างๆ ในสังคมของวัยรุ่นปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังมีผลการวิจัยของสมพงษ์ จิตระดับ (2540, หน้า 128 – 134) ได้กล่าวว่าในกลุ่มของเด็กเร่ร่อนแต่ละกลุ่มจะมีการสร้างวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตาม อีกทั้งยังเป็นการควบคุมสมาชิกในกลุ่มให้ประพฤติตามข้อตกลงของกลุ่มอันจะเป็นการทำให้ทุกคนเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่อันตราย ผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มจะมีอำนาจสูงสุด มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและถ่ายทอดเทคนิค วิธีการในการทำงาน และปกป้องลูกน้องเวลามีปัญหาของเด็กเร่ร่อนกลุ่มอื่นๆ สอดคล้องกับ ชาญยุทธ มั่งคั่ง (2542) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการและพัฒนาการของการเป็นชายขายบริการทางเพศในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้อธิบายในส่วนของการเรียนรู้ว่าชายขายบริการที่มีการเรียนรู้เชิงอาชีพในลักษณะของการวางตัว การใช้คำพูด การแต่งตัว การรู้จัก

เอาอกเอาใจนั้น มักจะมีผู้ซื้อบริการอยู่เสมอ และการที่ขายขายบริการจะเข้าสู่อาชีพนี้ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลผลักดันให้เข้าสู่อาชีพ มีกระบวนการขัดเกลาเชิงสังคมที่พัฒนาไปสู่การยอมรับแรงจูงใจที่เบี่ยงเบน ภายในบาร์ที่ขายขายบริการทำงานอยู่จะมีความแตกต่างทำให้พวกเขาปฏิบัติตาม การยอมรับและการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมของขายขายบริการภายใต้การถูกประทับตราจากสังคมนั้นๆ นั้น ขายขายบริการจะมีวิธีการสร้างความคิดค่านิยมขึ้นมาใหม่ภายในกลุ่มเพื่อลดความรู้สึกผิดจากการถูกประทับตรา ผู้อบรม และเพื่อนที่ทำงานด้วยกันจะมีบทบาทมากในการขัดเกลาผู้เริ่มทำงานใหม่ให้รู้สึกดี และมีทัศนคติที่ดีในหน้าที่นอกจากนี้งานของยุทธชัย คำรงค์ณี (2540) ที่ได้ศึกษาเรื่องโอสต์ ขายขายบริการในบาร์ของผู้หญิงโดยกล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้และยอมรับในเอกลักษณ์เชิงอาชีพไว้ว่า ในการเข้ามาทำงานอาชีพนี้ ขายขายบริการต้องยอมรับในกฎและข้อปฏิบัติของบาร์ ทั้งนี้เพื่อความพอใจของลูกค้า แต่ก่อนที่ขายขายบริการจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างดีนั้นต้องผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์ในอาชีพจะทำหน้าที่ชี้แนะสั่งสอนให้ผู้ขายบริการปฏิบัติตน จนท้ายที่สุดผู้ขายบริการเกิดการยอมรับในเอกลักษณ์ในอาชีพของตน นั่นคือการยอมรับแนวทางปฏิบัติในวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มขายขายบริการนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้จากงานของศุภิมา นฤมล (2530) ได้กล่าวถึงการสร้างวัฒนธรรมของหมอนวดในสถานบริการแห่งหนึ่งว่า เกิดจากการที่เหล่าหมอนวดต้องปฏิบัติตัวให้เหมาะสมตามงานที่ตัวเองทำแนวทางในการปฏิบัติ นั้น มีความสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้พวกเขามีรายได้เลี้ยงชีพ และในการยอมรับวัฒนธรรมของการเป็นหมอนวดมีอาชีพภายใต้การถูกประทับตราจากสังคมนั้น หมอนวดต้องผ่านกระบวนการต่างๆ มากมาย ซึ่งในองค์กรจะมีบุคคลที่มีประสบการณ์ที่ทำหน้าที่ขัดเกลาและถ่ายทอดบุคลิกภาพของความเป็นหมอนวด จนท้ายที่สุดหมอนวดที่จะสามารถอยู่ในอาชีพนี้ได้ก็ต้องกลายสภาพและยอมรับเอาเอกลักษณ์ของความเป็นหมอนวดมาเป็นของตน พบว่าการที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ นั้นก็จะเกิดขึ้นโดยการขัดเกลาทางสังคม

นอกจากนี้การที่จะมองความประพฤติของคนเรานั้นนอกจากจะเป็นการมองโดยใช้กฎเกณฑ์และมาตรฐานทางสังคมแล้วในสังคมหนึ่งนั้นยังมีการ ขั้นตอนการนำคุณลักษณะหรือองค์ประกอบต่างๆ ของหญิงชายมาใช้ในการพิจารณาความเป็นจริงนั้นก็ยังเป็นไปโดยการใช้มาตรฐาน 2 ซ้อนเช่นความก้าวร้าวถ้าเป็นชายแสดงว่าเป็นคนที่กล้าหาญถ้าเป็นหญิงจะดูมองว่าก้าวร้าว ทำผิดวิสัยสตรี กรณีชายเจ้าชู้ก็จะเรียกว่าเป็นคนที่มีความเสน่ห์ถ้าเป็นหญิงก็จะเป็นคนที่สำส่อนหลวยใจ(มานแห่งอคติ. หน้า 85) ซึ่งตรงกับการศึกษาของ มานพ คณะโต (2541, 18-19) กล่าวว่าความไม่เท่าเทียมกันของเพศชายและหญิงเกิดจากบรรทัดฐานทางเพศของสังคมไทย ที่เรียกว่า มาตรฐานเชิงซ้อน (Double Standard) คือการพิจารณาโดยใช้เกณฑ์อันหนึ่งประเมินพฤติกรรมของผู้หญิงและ

ใช้อีกเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ชายคั้งนั้นรูปแบบพฤติกรรมทางเพศที่มีมาตรฐานเชิงซ้อนอยู่ เบื้องหลังจึงเปิดโอกาสให้ผู้ชายแสวงหาความสุขทางเพศเน้นความพึงพอใจของตนเองและ ความสุขทางกาย แต่เข้มงวดในพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิง โดยเฉพาะการสงวนความบริสุทธิ์ใน เพศหญิงคั้งนั้นบรรทัดฐานทางเพศของเพศหญิงมักจะเกี่ยวข้องกับข้อห้ามทางเพศทั้งสิ้นเพราะ ทั้งหมดเพื่อสนองต่ออุดมการณ์ความเชื่อสำคัญๆ ในการควบคุมร่างกายและเพศสัมพันธ์ของ ผู้หญิงคั้งจะเห็นจากงานวิจัยของ เจริญฤทธิ์ ตรีวพล(บทคัดย่อ,2546) ผู้หญิงกลุ่มนี้เลือกที่จะ แสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่เวลาอยู่กับเพื่อน และจะต้องเป็นเพื่อนที่เกี่ยว กลางคั้ง ตามสถานเริงรมย์เท่านั้น ส่วนในชีวิตประจำวันก็จะปฏิบัติตัวตามปกติเหมือนกับผู้หญิง ทั่วไปที่สังคมยอมรับสอดคล้องกับการศึกษาของ วรวิทย์ ตาปิง (อ้างในศุภรัตน์ สุธรรมเปง, 2539) ที่ศึกษาถึงความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่และ พฤติกรรมของนักศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศ กล่าวว่าเมื่อพิจารณาถึงหลักทางสังคม ของไทยในขอบเขตของพฤติกรรมทางเพศกับวัฒนธรรมไทยจึงยอมรับว่าสังคมไทยเราได้หล่อ หลอมให้ชายและหญิงมีบทบาทต่างกัน(kamin .1991 อ้างใน ศุภรัตน์ .หน้า 39)กล่าวว่าในบทบาท ของชายในฐานะหัวหน้าครอบครัวเป็นบทบาทที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านต้องเป็นลักษณะที่เป็น ความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว มุ่งหาความสำเร็จในชีวิตการงาน แต่ในบทบาทของหญิงคือผู้สนับสนุน ความสุขความรักในครอบครัวหญิงต้องมีลักษณะที่รอบคอบละเอียดถี่ถ้วน มีความกริ่งเกรงและ ความอายมากกว่าชาย และการเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็กนั้นเริ่มมาตั้งแต่เล็กๆ จากสถาบัน ครอบครัวที่คอยหล่อหลอมให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศเมื่อเติบโตสถาบัน โรงเรียนและสังคมอื่นๆ ก็คอยหล่อหลอมให้เด็กได้ซึมซับบทบาทที่สอดคล้องกับเพศของตนมาก ขึ้นทั้งนี้รวมไปถึงแนวคิดหรือเจตคติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศด้วยและยังเชื่อมโยงไปถึงเจตคติที่ มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพศด้วย เช่น หญิงจะมีความนึกว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง กับเพศเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หญิงต้องมีคู่รักเพียงหนึ่งคนเท่านั้นแต่ในขณะที่ชายมีความนึก คิดว่าการแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับเพศเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นลักษณะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความ เป็นชาย และเมื่อจะคู่ถึงการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวแล้วนั้นก็ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของ ครอบครัวต่างๆ เช่นการวิจัยของ กุลกนก นิมหนู (บทคัดย่อ, 2537) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรม การแสดงออกของวัยรุ่นที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ อาศัยในสังคมที่ต่างกันได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาในรูปแบบที่แตกต่างกัน เด็กวัยรุ่นที่ อาศัยอยู่ในสังคมที่ต่างกันมีพฤติกรรม การแสดงออกไม่แตกต่างกัน เด็กวัยรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีพฤติกรรม การแสดงออกต่างกัน และการอบรมเลี้ยงดูมีความ

สัมพันธ์ กับพฤติกรรมกรรมการแสดงออก นอกจากนั้นยังมีการเลียนแบบจากตัวต้นแบบไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือ เพื่อนแม่แต่สื่อต่างๆ ก็ยังเป็นการสร้างตัวแบบอีกด้วยซึ่งจากการศึกษาของ สรรค์ ไชยมงคล (บทคัดย่อ, 2546) ที่ได้วิจัยเรื่องภูมิหลังทางครอบครัวและปัจจัยทางจิตวิทยาของ นักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีพฤติกรรมเลียนแบบสมัยนิยม พบว่านักศึกษามีการเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าวจากสื่อ จากรุ่นพี่และเพื่อนๆ ซึ่งเป็นตัวต้นแบบนักศึกษามีการเลียนแบบโดยการสังเกตและจดจำเมื่อตัวต้นแบบมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพฤติกรรมนักศึกษาที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามไปด้วย นักศึกษามีการเลียนแบบเพื่อตอบสนองความต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนและต้องการที่จะสร้างจุดเด่นให้กับตนเองนักศึกษาที่ได้รับอิสระจากครอบครัวมากก็จะมีพฤติกรรมเลียนแบบตามสมัยนิยมมากซึ่งงานของเจริญฤทธิ์ ทรจพล (2546) ที่วิจัยเรื่องวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มผู้หญิงที่วัยกลางคืน พบว่า กลุ่มผู้หญิงที่วัยกลางคืนมีการสร้างวัฒนธรรมย่อยเพื่อใช้เป็นกลไกในการร้อยรัดกลุ่มและเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน การซื้อสินค้าที่มียี่ห้อ การดื่มเหล้าสุบบุหรี เป็นการแสดงออกถึงฐานะดี ทันสมัย กล้าหาญและมีรสนิยมดี การแลกเปลี่ยนหมุนเวียนผู้ชายในกลุ่มเป็นการแสดงออกถึงความมีฐานะ ทันสมัย มีเสน่ห์มีอำนาจในการควบคุมเหนือกว่าผู้ชาย

จากการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นผู้วิจัยได้พบว่าการที่จะเกิดวัฒนธรรมย่อยนั้นจะเริ่มเกิดขึ้นจากการขัดเกลาทางสังคม ความเชื่อ และค่านิยมการเรียนรู้ที่กลุ่มนั้นๆ จะเข้าไปหรือจะสร้างขึ้นนอกจากนั้นในสังคมไทยนั้นยังมีมาตรฐานเชิงซ้อนที่ใช้กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกผิด ความดีงาม ของคนด้วยมาตรฐานที่ต่างกัน โดยสังคมจะให้การยอมรับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสังคมจะยอมรับการกระทำของเพศชายมากกว่าเพศหญิง และนอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังเป็นการสร้างเสริมพฤติกรรมต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ หรือการเสพสารเสพติดต่างๆก็ตามให้เกิดขึ้นกับเยาวชนของชาติเช่นการวิจัยของ นุสรา สิบบรรพ์ (2517) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของนิสิตครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 108 คน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตชายและนิสิตหญิงพบว่านิสิตชายและหญิงมีค่านิยมแตกต่างกันในพฤติกรรมเดียวกัน และค่านิยมของนิสิตมีการเปลี่ยนแปลงตามระยะเวลาที่นิสิตเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเปลี่ยนแปลงค่านิยม โดยลดความเคร่งครัดในวัฒนธรรมไทย และนิสิตหญิงมีแนวโน้มลดความเคร่งครัดลงมากกว่านิสิตชาย ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจาก การที่นิสิตชายและหญิงมีการเรียนรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากสื่อต่างๆ ทั้งจากสื่อบุคคลและสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ อันสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจา รัศมีพงษ์ (2542) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมืองเชียงใหม่ ในส่วนของการเรียนรู้เรื่องเพศไว้ว่า วัยรุ่นในปัจจุบันมีค่านิยมในเรื่องเพศที่เปลี่ยนไป โดยกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ กลุ่มเพื่อน โดยกลุ่มเพื่อนจะทำ

การชักจูงให้สมาชิกใหม่ร่วมทำตามโดยมีค่านิยมว่าสิ่งที่กระทำไปนั้น ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับในกลุ่มวัยรุ่นด้วยกัน และงานของ แสงอัมพา บำรุงธรรม (2543) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริมให้วัยรุ่นเกิดความเชื่อ และค่านิยมในทางเพศคือ การออกจากการควบคุมของครอบครัว การมีปัญหาจากการควบคุมของครอบครัว อิทธิพลของเพื่อน สื่อ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทำให้วัยรุ่นเหล่านั้นได้รับการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ที่ไม่ถูกต้อง ดังจะเห็นได้การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน การแสดงออกที่มีความหมายทางเพศในที่สาธารณะ เช่น การโอบไหล่ การกอด การจูบกัน เป็นต้น อีกทั้ง สมประสงค์ พระสุจันทร์ทิพย์ (ข่าวสด , 2545) กล่าวว่ารูปแบบการมีเช็กซ์เปลี่ยนไป ต้องการมีเพศสัมพันธ์ที่ตื่นเต้นอยู่ตลอดเวลา ต้องมีความสุขสุดๆ เมื่อก่อนแค่คิดว่าได้นอนกับใครซักคนก็ดี แต่ตอนนี้เขามีความคาดหวังกับความสุขที่มีสุดๆ ความมัน โลก โชน ความตื่นเต้นความแปลก เริ่มเป็นที่กลางแจ้งมากขึ้น สาเหตุเนื่องมาจากการซึมซับรูปแบบสื่อที่เป็นเรื่องทางเพศมากไปตรงไหนก็เจอแต่เช็กซ์ทำให้เกิดแรงผลักดันมากขึ้น ผลการติดเช็กซ์ขึ้นสมองของวัยรุ่นเป็นสาเหตุหนึ่งของการที่เกิดการแตกแยกของครอบครัว

ซึ่งในปัจจุบันพบว่าการเที่ยวกลางคืนของวัยรุ่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งในความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมต่างในทางที่ไม่เหมาะสมดังงานวิจัยของ วิชดา มาตันบุญ (2544) วิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการเลือกคู่ ของกลุ่มวัยรุ่นที่ชอบเที่ยวกลางคืน พบว่าส่วนใหญ่วิถีชีวิตของวัยรุ่นจะคล้ายๆกัน กล่าวคือวัยรุ่นส่วนใหญ่จะนิยมเที่ยวกันในวันศุกร์ เสาร์และวันหยุดราชการที่สำคัญเนื่องจากมีคนเที่ยวมากจึงทำให้บรรยากาศคึกคักเป็นพิเศษ วัยรุ่นที่ชอบเที่ยวกลางคืนส่วนมากเป็นคนที่หลงใหลวัตถุนิยมเช่น แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีราคาแพง คิ้มเหล่าที่มีราคาแพง การใช้รถที่มีราคาสูงการใช้สารเสพติด ขายยาเสพติด และนำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเช่นการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และมีรูปแบบการสื่อสารระหว่างกลุ่มโดยใช้ภาษาท่าทางที่ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจและให้ความสนใจ บางครั้งวัยรุ่นจะใช้การสื่อสารด้วย วัจนภาษาและอวัจนภาษาไปพร้อมๆกันซึ่งขัดแย้งกับการวิจัยของ ศรีเกษ รัชญาวินิชกุล (อ้างในสุภรัตน์ สุธรรมแปง) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้เหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตเมืองเชียงใหม่ พบว่านักเรียนที่ตัดสินใจไม่มีเพศสัมพันธ์ส่วนใหญ่ใช้เหตุผลทางด้านจริยธรรมในการตัดสินใจครั้งนี้ยังมีภาระหน้าที่สำคัญคือการเรียนจึงไม่อยากให้พ่อแม่ ต้องเสียใจและผิดหวัง ถ้าทางโรงเรียนทราบเรื่องกลัวจะต้องออกจากโรงเรียนเสียอนาคตทางการศึกษาและหมดโอกาสที่จะได้ทำตามหวังการมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างที่เรียน ไม่เหมาะสมและผิดศีลธรรมและสอดคล้องกับงานของกิติยา สังคม (2541) ศึกษาเรื่องเจตคติของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพศพบว่า การยอมรับพฤติกรรมทางด้านความ สัมพันธ์ระหว่างเพศของกลุ่มตัวอย่างยังยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรม

ไไทยนั้นคือ หญิงชายไม่ควรถูกเนื้อต้องตัวกันก่อนแต่งงาน หญิงควรรักษานวลสงวนตัวและชายหญิงที่เป็นคู่รักกันควรนัดพบกันอย่างเปิดเผย

นอกจากเรื่องเพศที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัยรุ่นแล้วนั้นปัจจุบันการดื่มเหล้าในวัยรุ่นนั้นก็กำลังถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมไปแล้วและยิ่งกว่านั้นการที่พวกเขาเหล่านั้นดื่มกินเหล้าก็เกิดจากการเรียนรู้จากผู้ปกครองของเขานั้นเองซึ่งแทนที่จะต่อต้านกลับส่งเสริม ดังคำกล่าวของ อากา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา (ข่าวสด , 2545) กล่าวว่าพ่อ แม่ มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้ลูกดื่มสุราหรือดำเนินรอยตาม ที่สำคัญคือนโยบายของรัฐ ที่เปิดโอกาสให้มีการโฆษณาเครื่องดื่ม รวมทั้งน้ำผลไม้ที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ในสื่อโทรทัศน์ที่ไม่ได้จำกัดช่วงเวลาทำให้เด็กใกล้ชิดกับสื่อตลอดเวลา สอดคล้องกับดวงศักดิ์ ชื่นสินธุ (กรมสุขภาพจิต , 2548) การดื่มสุรา เครื่องมันเมา ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 49.4 ล้านคน เป็นผู้ที่ดื่มสุรา เครื่องมันเมา 16.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 32.7 โดยเป็นเพศชายมากกว่าหญิง และเมื่อพิจารณาอายุและเพศของผู้ที่ดื่มสุราพบว่ากลุ่มวัยแรงงาน อายุ 25 – 59 ปี มีอัตราการดื่มสูงที่สุด รองลงมาได้แก่กลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี ร้อยละ 23.5 ทั้งนี้พบว่าผู้ที่ดื่มสุรา มีอายุเฉลี่ยประมาณ 20 ปี และจากการสำรวจของหลายหน่วยงานพบว่า คนไทยติดสุราเป็นอันดับที่ 5 ของโลก นอกจากนั้นในงานวิจัยของ มนตรี พงษ์ ทัดศิริกุล (2537) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดทางอาญาของเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15 – 18 ปี เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนมากมาจากครอบครัวที่แตกแยก บิดารมรดาต่างมีครอบครัวใหม่ ไม่มีมีความใกล้ชิดกับบิดามารดา ขาดความอบอุ่นและถูกชักจูงไปในทางที่ผิดได้ง่าย สาเหตุสำคัญที่ทำให้เยาวชนกระทำความผิดเพราะเหตุการณ์บังคับ เพื่อนชักชวน อยากเลียนแบบสื่อต่าง ๆ และอยู่ในสภาวะลื้มตัว ควบคุมสติ อารมณ์ไม่ได้ ประเภทของการกระทำความผิดส่วนมากเป็นคดีลักทรัพย์ และคดีเกี่ยวกับยาเสพติด การกระทำความผิดทางอาญาของเยาวชนมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันมาก ทั้งนี้เพราะเยาวชนส่วนใหญ่ที่กระทำความผิดมีพฤติกรรมไปในทางคบเพื่อน เที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ โต๊ะสนุกเกอร์ เล่นการพนัน ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เสพยาเสพติด และในที่สุดถูกชักชวนให้กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ส่วนปัจจัยทางด้านชีววิทยาและจิตวิทยานั้น ไม่ใช่เป็นสาเหตุแห่งการกระทำผิด เพราะเยาวชนที่กระทำความผิดส่วนใหญ่มีความปกติทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

จากที่ศึกษาทั้งหมดในข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่าการสร้างวัฒนธรรมย่อยของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีกลุ่มคนที่มีความต้องการเดียวกันและสร้างกรอบหรือกฎเกณฑ์ต่างๆขึ้นที่กลุ่มยอมรับและปฏิบัติตามกันเพื่อความพึงพอใจของกลุ่มซึ่งงานวิจัยของเจริญฤทธิ์ ทรจพล (2546)

ได้กล่าวไว้ว่าการสร้างวัฒนธรรมย่อยภายในกลุ่มของกรณีศึกษา นอกจากเป็นการสร้างความเชื่อมั่นพลังและอำนาจให้กับตัวเองแล้ว หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่งความคิด ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ของกรณีศึกษาที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้นนั้นเป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อต่อต้านกับวัฒนธรรมหลักที่ผู้ชายมีอำนาจมากที่สุด การต่อต้านนั้นมีระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นที่เบาที่สุด คือ การดื่มเหล้า สูบบุหรี่และการเที่ยวกลางคืน และในขั้นที่รุนแรงที่สุดคือ การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายขายบริการโดยที่กรณีศึกษาไม่รู้สึกรู้หาย ในทางกลับกันกรณีศึกษายังเลือกที่จะยอมปฏิบัติตัวเป็นผู้หญิงที่ดีในอีกสังคมหนึ่งเพื่อให้ตัวเองได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป กรณีศึกษายังไม่มีความกล้ามากพอ ที่จะปฏิวัติค่านิยมและพฤติกรรมของตัวเองในแบบที่ตัวเองต้องการเนื่องจากผู้หญิงทั่วไปในสังคมที่ตัวเองสังกัดอยู่นั้นยังคงมีรูปแบบความคิด และพฤติกรรมตามแบบฉบับของผู้หญิงที่ดีที่ผู้ชายต้องการ และให้การยอมรับ อีกทั้งลักษณะหน้าที่การงาน และชื่อเสียง เกียรติยศ ที่กรณีศึกษาต้องการได้รับจากสังคมทำให้กรณีศึกษาต้องเลือกที่จะมีพฤติกรรม 2 แบบ คือแบบที่ขัดต่อบรรทัดฐานของสังคมโดยการเป็นตัวของตัวเอง และแบบที่ต้องยอมจำนนให้กับสังคมที่ต้องฝืนความคิด และความรู้สึกรู้หายของตัวเอง